

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Doct. Martini Lvtherii Avgvstiniani Theologi Synceri
Lvcvbrationvm Pars Vna, quas ædedit usq[ue] in annum
præsente[m] XX. Catalogum earu[m] uersa tibi pagina
indicabit. Alio Tomo, Domino Volente, ...**

Luther, Martin

Basileae, 1520

VD16 L 3411

Resolvtiones Dispvationvm De Virtvte Indvlgentiarum Reuerendi patris,
ac sacrae theologiae doct. Martini Lutherij Augustiniani Vuittenbergensis,
ad Leone[m] X. Pont. omnibus modis summum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-34878

RESOLUTIONES DI-

SPVTATIONVM DE VIRTUTE INDVLGENTIA

rum Reuerendi patris, ac sacrae theologiae doct. Martini Lu-

therij Augustiniani Vuittembergensis, ad Leonē X.

Pont. omnibus modis summum.

CONCLUSIO PRIMA.

Poenitentia ē
tota uita ho-
minis.

Dominus & magister noster Iesus Christus, dicendo, Poenitentiam agite &c. omnem uitam fidelium poenitentiam esse uoluit.

Hanc assero, & nihil dubito.

μετανοεῖτε. i.
resipiscite, in-
dicat affectu-
um & uita-
mutationē.

Probo tamen eā, uel rudis ingenij causa, primo, ex ipso uerbo graeco *Meta-
noite*, id est, poenitentia agite; quod rigidissime trāsferrī potest, trāsfertamē
ni, id est, mentem & sensum alium induite, resipiscite, transitum mētis & pha-
se spiritus facite, ut scilicet nūc coelestia sapiatis, qui hucusq; terrena sapuistis;
quod Apostolus Rhoma. xiiij. dicit. Renouamini nouitate mētis uestrae. Qua
resipiscētia fit, ut redeat prauaricator ad cor, odiatq; suum peccatum, Certū
est autem, quod ista resipiscētia, seu odium sui, tota uita fieri debeat, iuxta il-
lud: Qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam aeternam custodit eā. Et
iterum: Qui nō accipit crucem suam, & sequitur me, nō est me dignus. Et ibi-
dem: Non ueni pacem mittere, sed gladium. Matth. v. Beati qui lugent, quo-
niam ipsi consolabuntur. Et Paulus Rho. vj. &. viij. alijsq; multis locis, iubet
mortificare carnem & membra, quae sunt super terram. Et Gal. v. docet carnē
crucifigere cum cōcupiscentijs eius. Et. ij. Cor. vj. dicit. Exhibeamus nosmet-
ipso in multa patientia, in ieiunijs multis &c. Haec sic late profero, tanquam
cum eis agam, qui nostra ignorant.

Christus ma-
gister spiritus
non literae.

Ideo secūdo probo & ratione eandem, Quia Christus magister spiritus est,
non literae; & uerba eius sunt uita & spiritus; ideo necesse est, ut eā doceat poe-
nitentiam, quae in spiritu & ueritate agitur: Non autem eam, quam foris age-
re possunt superbissimi hypocritae, in ieiunijs suis facies exterminantes, in an-
gulis orantes, & cum tubis elemosynam faciētes. Eam inquam, doceat Chri-
stus oportet, quae in omni uita genere agi potest: quam rex in purpura, sacer-
dos in munditia, principes in dignitate non minus possunt agere, q̄ mona-
chus aut mendicus in suis ritibus & paupertate; sicut egerunt Daniel & socij
sui in media Babylone, Omnibus enim hominibus, id est, omnium conditio-
ni debet conuenire doctrina Christi.

Doctrina
Christi omni-
bus debet cō-
uenire.

Tertio, per totam uitam oramus & orandum est; Dimitte nobis debita nos-
tra; ergo tota uita poenitentiam agimus, & displicemus nobis. Nisi quis sit ita
stultus, ut sicte putet orandum sibi pro remittendis debitis: uera enim sunt, &
non contemnenda debita, pro quibus orare iubemur, etiā si sint uenialia, non
tamen nisi eis remissis, saluari possumus.

Conclusio

CONCLUSIO II.

Quod uerbum de sacramentali pœnitentia (confessionis & satisfactionis, quæ sacerdotum ministerio celebratur) non potest intelligi.

Hanc etiam assero & probo.

Primo, quia pœnitentia sacramentalis est temporalis, nec potest omni momento agi; alioquin assidue cum sacerdote loquendum esset, nec aliud quicquam agendum, nisi peccata confitenda, atq; satisfactionem impositam exequendam. Ideo non potest esse crux illa, quâ Christus præcipit tollere; nec est mortificatio passionum carnis.

Pœnitentia sacramentalis nõ est crux Christi.

Secundo, sacramentalis est externa tantum, & prærequirit internam, sine qua nihil ualet. Sed hæc interna est, & sine sacramentali esse potest.

Tertio, sacramentalis potest esse ficta, hæc non nisi uera & sincera esse potest. Quod si sincera non fuerit, hypocritarum est, non ea quâ Christus docet.

Potest esse ficta.

Quarto, de sacramentali pœnitentia nullum habetur præceptum Christi; Sed est per Pontifices & ecclesiam statuta (saltem quo ad tertiam sui partem, scilicet satisfactionem) ideo & mutabilis arbitrio ecclesie. Sed pœnitentia euangelica est lex diuina, nulla hora mutabilis; cum ipsa sit iuge illud sacrificium, quod uocatur cor contritum & humiliatum.

Nõ est a christo, sed a pontificibus instituta.

Quinto, huc pertinet, quod uno consensu doctores scholastici discernunt pœnitentiam uirtutis a pœnitentia sacramentali, ponentes pœnitentiam uirtutem uelut materiam seu subiectum pœnitentie sacramenti.

Pœnitentia uirtutis.

CONCLUSIO III.

Non tamen solam intendit interiorem, immo interior nulla est, nisi foris operetur uarias carnis mortificationes.

Et hanc assero & probo.

Primo, Rhoma. xij. præcipit Apostolus, Corpora nostra offerre hostiam uiuentem, sanctam, deo placentem. Atq; id quomodo fiat, secutus clare & late exponit, dum docet humiliter sapere, inuicem seruire, diligere, orationi instare, patientiam habere &c. Quomodo & ij. Corinth. vj. ait, Exhibeamus nosmet ipsos in multa patientia, in ieiunijs, & uigilijs &c. Sed & Christus Matth. v. & vj. docet recte ieiunare, orare, eleemosynas dare. Item alibi. Quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda uobis.

Carnis mortificatio pœnitentia euangelicam.

Vnde sequitur, quod illæ tres partes satisfactionis, ieiunium, oratio, eleemosyna non pertinent ad sacramentalem pœnitentiam, quo ad substantiam factorum: quia sunt de præcepto Christi; sed pertinent ad eam, quo ad certum modum & tempus, secundum quod ecclesia ordinauerit; uidelicet quoad sit orandum, ieiunandum, dandum. Item quantum & quid orandum, quantum & quid non comedendum, quantum & quid dandum. Verum ut sunt de euangelica pœnitentia, Ieiunium habet in se omnes castigationes carnis, sine delectu ciborum, aut differentia uestium; Oratio uero omne studium animi meditando, legendo, audiendo, orando; Eleemosyna uero, omne obsequium erga proximum.

Ieiunium, oratio, eleemosyna sunt de præcepto Christi, non partes satisfactionis.

Ieiunium. Oratio. Eleemosyna

A iij ga proximi

ga proximum; ut ita per ieiunium sibi seruiat, per orationē deo, & per eleemo-
lynā proximo. Per primum uincat concupiscentiam carnis, & uiuat sobrie
& caste; Per secundum, superbiam uitae, & uiuat pie; Per tertium, concupiscenti-
am oculorum, & uiuat iuste in hoc seculo. Quare omnes mortificationes,
quas homo cōpunctus sibi infert, sunt de poenitentia interiore, tanq̄ fructus
eius, siue sint uigiliae, labores, inopiae, studia, orationes, fuga sexus ac deliciarū
inquantū promouent spiritum.

Opera bona. Secundo ipsemet egit dominus, & omnes sancti eius cum eo. Sic deniq; pre-
cepit: Luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant uestra bona opera. Nā
sine dubio opera bona foris sunt fructus poenitentiae & spiritus. Cum spiritus
nō faciat nisi uocem turturis, id est, gemitū cordis, radicem operū honorū.

Conclusiones aduersarii stolidae. Aduersus has tres meas conclusiones, quidam indignatus, & sub pelle leo-
nis incedens, posuit, deblaterans errorem esse, si quis uerbum illud Poeniten-
tia negauerit, etiam de sacramento poenitentiae intelligi. Primum, nō est pro-
positum meum singulas eius positiones cōfutare; quae sunt adeo insulsa & in-
docte compositae, ut mihi impossibile sit creditu, eas fuisse intellectas, tam ab
eo, cuius titulo uulgantur, q̄ ab eo, qui eas conflauit; quod & cuiq; mediocri-
ter ingenioso, & in scripturis erudito facile patet; tamen ut & eis ipsi suā insci-
tiam ostendam (si capaces esse poterunt) hanc primam diiudicabo. Admitto
sub nomine poenitentiae posse intelligi etiam ludae poenitentiam, etiam dei poe-
nitentiam, etiam pictam, & (ut Logici solent) materialiter & secundo intentio-
naliter sumptam poenitentiam, ideo & sacramentum (id est, satisfactionem).

Theologi corruptores scripturae. At quis negat hucusq; Theologis quibusdam non paucis licuisse, totam fer-
me scripturam corrumpere audacibus suis distinctionibus & amphibologijs
nuper confictis; adeo ut pro Paulo & Christo Paulocentonas & Christocen-
tonas legamus? Ego de germana & propria uerbi locutus sum significatio-
ne, quam Christus in eo uerbo uoluit, aut saltem quam Ioannes Baptista uo-
luit; qui non habuit auctoritatem instituendi sacramenti, & tamen uenit praedi-
cans baptismum poenitentiae, dicens: Poenitentiam agite. Quod uerbum Chri-
stus repetijt; ac sic non de sacramento locutus satis credo intelligitur. Tamen
esto illorum somnium uerū, Videamus quid sequatur.

Doctrina Christi est uis diuinum. Christus sine dubio legislator diuinus est, & doctrina eius ius diuinum; id
est, quod nulla potestas mutare aut dispensare potest. At si poenitentia in eo
loco a Christo docta, significat poenitentiam sacramentalem (id est, satisfacti-
onem) & hanc potest Papa mutare; & de facto mutat pro arbitrio suo; ergo uel
Papa habet in arbitrio ius diuinum, uel est in deum suum impiissimus aduer-
sarius, irritum faciens mandatum dei. Quod si hoc audēt asserere ij, qui ad lau-
dem dei, & defensionem catholicae fidei, & sanctae sedis apostolicae honorem,
& pro ueritate reuelanda, & erroribus supprimendis gloriantur sese disputa-
re; deniq; si sic honorant ecclesiam, tuenturq; fidem, qui terrifico & immani-
niter (pene dixissem, inaniter) iactato titulo, HAERETICAE PRAUI-
TATIS INQUISITORES uolunt uideri; quid quaeso relictum est, uel
& criminantur; Hos ego non inquisitores, sed insitores haereticae prauitatis, le-
bera uoce pronunciarē. Tales & ita prudenter positae sunt fere oēs cōclusiones,
quas amplissima illa & innocētissima papyrus passim circūfert, subiecta uaniti-
tati nō uolens. Quas si oēs uellē confutare, grandī uolumine opus foret, & to-
tū pene chaos quarti Sententiarū euoluendū cū suis scribētibus. Sed tu lector
esto liber

Haeretice prauitatis inquisitores sunt insitores haereticae prauitatis.

esto liber & candidus, quo possis ex hac una discere omnes.

CONCLUSIO IIII.

Manet itaq; poena, donec manet odium sui, id est, poenitentia uera
intus, scilicet usq; ad introitum regni coelorum.

Et hanc assero & ostendo.

Primo. Certa sequela tanquam corollarium sequitur ex dictis. Quia si omnis uita est poenitentia & crux Christi, non solū in uoluntarijs afflictionibus, sed etiam in tentationibus diaboli, mundi & carnis, quin etiam in persecutio-
nibus & passionibus; ut ex praedictis, ex scriptura tota, ex ipsiusmet sanctisan-
ctorum, & omnium martyrum exemplis patet; certum est quod Crux illa usque
ad mortē, & sic ad introitum regni durat.

Crux poenitē-
tiae usq; ad
mortē durat

Secundo, illud patet etiam in alijs sanctis. Sanctus Augu. Psal. vij. poeniten-
tiales sibi fecit scribi, & eos cum lachrymis orabat & meditabatur, dicens, Et
am si episcopus quicumq; iuste uixerit, non debere tamen sine poenitentia de
hoc mūdo eum discedere. Ita & beatus Bern. agonizans, clamauit. Perditē uis-
xi; quia tempus perdidit; Nihil habeo, nisi quod scio, quia cor contritū & humi-
liatum deus non despiciet.

Tertio ratione. Tam diu crux illa poenitentiae debet durare, donec secundū
Apostolum destruat corpus peccati, & pereat uetustas primi Adā cum sua
imagine, & perficiatur nouus Adam ad imaginem dei; sed peccatū manet usq;
ad mortē, licet quotidie minuatur per renouationē mentis de die in diem.

Quarto, saltem poena mortis manet in omnibus; timor etiam mortis, certē
poena omnium poenarum, & ipsa grauior morte, in plurimis; ut taceā de timo-
re iudicij & inferni, de tremore conscientiae &c.

CONCLUSIO V.

Papa non uult, nec potest remittere ullas poenas, praeter eas, quas
uel suo, uel Canonum arbitrio imposuit.

Hāc disputo, & doceri humiliter peto, ut & in praefatiōe rogauit; ita adhuc ro-
go, manum porrigat qui potest, & mea motiua attendat. Primo colliga-
mus genera poenarum, quas fideles possunt pati.

Genera poe-
narū, quas fi-
deles pati
possunt.
Aeterna.

Prima est aeterna, gehenna damnatorum; de qua nihil ad propositū. Certū
est em̄, quod haec nec in summi, nec infimi Pontificis potestate est, ut omnes
in tota ecclesia tenent; quā solus deus per remissionē remittit.

Secunda est purgatorij, de qua infra uidebimus in sua conclusione, interim
accipimus non esse eā in potestate Pontificis, aut ullius hominis.

Purgatorij.

Tertia, Ipsa uoluntaria & euangelica, de qua supra dictum est, quod eā ope
retur poenitentia spiritualis, secundum illud. j. Corinth. xj. Si nos ipsos iudica-
remus, non utique iudicaremur a domino. Haec est crux illa & mortificatio
passionum, ut supra conclu. iij. Cum autem haec sit praepcepta a Christo, & de
essentia poenitentiae spiritualis, ac omnino de necessitate salutis, nullo mo-
do est in potestate ullius sacerdotis, neque ut augeat, neque ut minuat.
Nō em̄ ex arbitrio pendet hominis, sed ex gratia & spiritu, immo haec poe-
na minus est in potestate Papae, q̄ oēs aliae poenae, cuiuscunq; nominis sunt.
Siquidē

Voluntaria &
euangelica.

Siquidem aeternam, purgatoriam, afflictiuam, saltem oratione potest tollere apud deum; sicut potest gratiam iustificantem impetrare peccatori. Hanc autem non potest tollere, nec oratione quidem. Quin potius eam debet impetrare peccatori & imponere, id est impositam nunciare, non minus quam gratiam impetrat; alioquin euacuaret crucem Christi, & reliquias Cananæorum copularet filiis & filiabus suis, & hostes dei (id est, peccata) non occideret ad internitionem. Nisi uideret aliquos nimio feruore plus sese affligere, quam expediret eorum saluti & aliorum necessitati. Tunc non solum remittere, sed prohibere debet, sicut sanctus Paulus Timotheo dicit, Noli adhuc aquam bibere &c.

Papa non potest tollere poenam poenitentiae euangelicæ.

Poenam castigatoriam non tollit papa.

Quarta est castigatio & flagellatio dei, de qua psal. lxxxix. Si autem peccauerint filii eius, & legem meam non custodierint, uisitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus hominum peccata eorum. Hanc poenam extranumerum esse Pontificum quis dubitat? Quandoquidem sese innocentibus eam dicit imponere Hierem. xlix. Ecce quibus non erat iudicium ut biberent calicem, bibentes bibent, & tu quasi innocens relinqueris? Non eris innocens, sed bibens bibes. Et eiusdem. xxv. Ecce in ciuitate, in qua inuocatum est nomen meum, ego incipio affligere; & uos quasi innocentes eritis? non eritis innocentes. Inde b. Petrus. j. Pe. iij. Nunc tempus inchoandi iudicium a domo dei: quod si primum a nobis, quis finis eorum, qui non credunt euangelio? Apo. iij. Ego quos amo, castigo. Et Heb. xij. Flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quod si summus Pontifex hanc remittere uellet, aut peccator remitti crederet, certe futurum est, ut adulterini & spurii fierent: ut Heb. xij. Si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes; ergo adulteri & non filii estis. Hanc enim Ioannes Baptista, & sanctissimi pertulerunt.

Poenam castigatoriam per orationes ecclesie potest tolli.

Admitterem tamen per orationes ecclesie posse tales aliquas pro infirmis tolli, scilicet morbos, ægrotudines, pestes, febres. sicut B. Iacobus docuit presbyteros ecclesie induci & ungi infirmum, ut dominus eum alleuier infirmum propter orationem fidei. Et quid moror? quasi ulli Christiano dubium sit, flagella dei non potestate clauium, sed lachrymis & oratione tantummodo posse tolli & magis per impositionem aliarum poenarum, quam per remissionem. Sicut Niniuitæ per poenitentias suas humiliter sese affligentes, meruerunt auertere flagellum subuersionis eis intentatum. Alioquin si sacerdos ecclesie, siue summus, siue infimus, potest hanc poenam potestate clauium soluere, pellat ergo pestes, bella, seditiones, terremotus, incendia, caedes, latrocinia; item Turcas & Tartaros, aliosque infideles; quos esse flagella & uirgam dei, nemo nisi paru Christianus ignorat. Dicit enim Esa. x. Væ Assur uirga furoris mei & baculus ipse est. In manu eius indignatio mea. Licet plurimi nunc, & iidem magni in ecclesia, nihil aliud somnient, quam bella aduersus Turcam, scilicet non contra iniquitates, sed contra uirgam iniquitatis bellaturi, deoque repugnaturi; qui per eam uirgam sese uisitare dicit iniquitates nostras, eo quod nos non uisitamus eas.

Bene subinfert.

Bellum in Turcas.

Eijciamus primum turcas domesticos, hoc est uitia nostra.

Poenam canonicam tollit indulgentia.

Error clauis non officit.

Quinta est Canonica poena, scilicet ab ecclesia constituta. Hanc esse plenarium iure in manu summi Pontificis, non est dubium, sic tamen ut subsit (ut aiunt) iusta causa remissionis earum, & clauis non erret. Verum ego (mea temeritate) illam iustam causam non ita rigide acciperem, ut multi solent. Sufficere enim uidetur pia uoluntas Pontificis, atque hæc satis iusta sit causa, nec uideo quomodo in hac remissione error clauis contingat; aut si contingit, quid noceat, cum nihilominus salua sit anima, etiam si poenae eiusmodi per errorem non remitterentur.

Illud ma

Illud magis aduertendum, quod summus Pontifex in remissione plenaria nec omnes canonicas pœnas remittit; quod patet, quia non remittit ingressio- nem seu intrusionem quorundam in monasterium, quæ tamen pœna non in celebris est in Canonibus; sed nec ciuiles, seu potius criminales pœnas a iure ciuili inflictas; licet id legati faciant alicubi, ubi personaliter sunt presentes.

Pœnas ca- non oēs re- mittit pon.

Videtur ergo solum eas remittere, quæ de ieiunijs, orationibus, elemosy- nis, alijsq; laboribus & disciplinis imposita sunt, aliæ ad septennium, aliæ mi- nus, aliæ plus. Et in ista pœna comprehendo etiam, quam arbitrio suo im- ponit sacerdos ecclesiæ. Nunc itaq; uide, & doce me, qui potes. Quatuor prio- res non potest remittere, quam aliam remittit nisi canonicam & arbitrariam.

Ius diuinũ non relaxat papa.

Iterũ hic Lebonte illa mihi oggannit, remitti quæ a iustitia diuina exigitur, uel in purgatorio est luenda. Cui & ego respondeo, Impijssimum esse sentire, quod Papa habeat potestatem mutandi ius diuinum, & id relaxare, quod iu- stitia diuina infligit. Non enim dicit: Quodeũq; ego ligauero, tu solues; sed quod tu solues, solutum erit. Non autẽ omnia ligata solues, sed a te ligata dun- taxat, non a me ligata. Illi uero sic intelligunt: Quodecunq; solueris siue in cœ- lo siue in terra, solutum erit; cum Christus in terra addiderit, dedita opera, re- stringens clauem ad terram, futurum sciẽs, quod perforaturi alioquin essent omnes cœlos.

Christus re- strinxit cla- uẽ ad terrã.

Sexta est, Quam uolo fingere, donec aliter erudiar, quam illi dicunt secun- dum iustitiam diuinam requiri, ut satisfiat iustitiæ diuinæ. Hæc autem si est alia a tertia & quinta (sicut oportet, si debet sexta esse) non potest uel imagina- ri, nisi quod ubi tertia & quinta non essent satis, tunc ipsa imponeretur, scilicet plus orationis, ieiunij, elemosynæ. Ac sic solo intencionis gradu distaret a qua- rta uel tertia. Non enim potest intelligi pœna ciuilis, quia hanc (ut dixi) non re- mittit; alioquin literæ indulgentiarũ tollerent omnia patibula & carnificinas per ecclesiã. Sed nec potest intelligi pœna canonica per iudicium contentio- si fori de facto imposta, quia non remittit exco- municationes, interdicta, aut ulla- censuras ecclesiasticas inflictas, ut patet satis ad experientiam, restat er- go quam modo fingere me dixi.

Satisfactio- ria iustitiæ diuinæ. Et hæc e a recẽ- tioribus ier- cepta.

Sed quod illa nulla sit, ita mihi ipsi persuadeo.

Primo, quod nulla autoritate scripturæ, doctorum, Canonum, ratione pro- babili potest doceri, talem esse aliquam pœnam, & uehemẽter absurdum est in ecclesia aliquid docere, cuius nec in scriptura, nec doctoribus, necq; canoni- bus, necq; saltem rationibus potest causa dari.

Afferere ab- surdũ e, qd p scripturã nõ pot pba- ri.

Secundo, quod si etiam esset talis pœna aliqua, non tamen ad remissionem Papæ pertineret; cum sit uoluntaria & ultra Canones imposta, immo nõ im- posita, sed sponte suscepta; quia est alia ab ijs quæ imponuntur, ut supra dictũ in pœna quinta.

Quod si diceres: Quomodo tunc satisfaceret iustitiæ diuinæ, si quo modo ca- nonicæ, uel sacerdotales non essent satis? Respondeo: abunde satis fit per ter- tiam & quartam, secundum mensuram quam nouit deus. Neque enim le- gitur usquam deus aliquam requisuisse, nisi tertiam aliquando & quartam, ut in Dauid & filijs Israel in libro Iudicum & Regum. Sed fere semper conten- tus est corde contrito & pœna tertij generis.

Et hinc ego miror quorundã negligentia, qui ut satisfactionẽ astruant, dicũt, Christum absoluisse adulteram illam in euãgelio sine satisfactione, Mariam uero Magdalenam non sine satisfactione. Et ideo in Maria, non in adultera imitan

Adultera in euãg. & M. Magda. aq nõ iatisfecerunt.

imitandum esse dominū, ut sine satisfactione nulli remittatur peccatum. Nā nec leprosos mundauit, nisi imposito, ut satisfacerent legi, & ostenderēt se sacerdoti. Hęc ergo est illa pœna, quam iustitia diuina requirit ultra iam dictas. Sed respondeo. Ista adultera (meo iudicio) plus pœnarum tulit q̄ Maria Magdalena, & magis satisfecit. Nempe iam mortem patiebatur, non aliud uidens, nisi durissimum iudiciū, ideo mire cruciabatur, & dolebat longe plus q̄ Maria, cui iudiciū mortis non imminēbat. Ideo de quarta specie & tertia fuit eius pœna, quia flagellū mortis tulit in corde contrito. Maria uero Magdalena in tertia specie pœnas luebat, neq̄ potest doceri, aliam fuisse eius pœnam, ut patet. De leprosis uero dico, quod non ad satisfactionē ostendere se iussi sunt, sed ad testimoniū. Non enim erat lepra peccatū, sed significabat peccatum. Ostensio autem peccati non est satisfactio, sed iudiciū quærit sacerdotis, ut hęc nota sunt satis.

M. Magda.

Leprosi tantum ob testimoniū ostēderunt se sacerdoti, nō in satisfactiōe,

Potestas ligandi & soluendi est æqualis.

Secundo probo conclusionem sic. Illæ duæ potestates, ligandi & soluendi, sunt æquales & super eandē materiā. Sed summus Pontifex nullam habet ligare & imponere pœnam præter canonicam seu quintā, ergo nec ullā soluere & tollere. Aut dicendum, duas illas potestates esse inæqualis latitudinis. Quod si hoc dicitur, nemo tenetur credere, quia nullis scripturis, canonibusq̄ probatur, cum sit clarus textus: Vbi Christus ligare super terrā, & soluere super terrā dedit, æqualiter utranq̄ mensurando & extendendo.

Tertio extra de pœ. & re, lib. v. c. Quod autē, expresse dicit, remissiones eis non ualere, quæ non fuerint ab eorū iudice factæ: cum nullus ligari aut solui possit a non suo iudice. Sed certū est, quod homo non est sub iurisdictione Papæ in .i. .ii. .iii. .v. pœnis, sed tantūmodo in quinta, ut clare patet, & magis infra patebit.

Coroll. sequitur.

Satisfactio optima per nouitate uitæ.

Satisfactio non requiritur.

Quod satisfactio sacramentalis non dicitur, quia pro culpa satisfacit simpliciter (quia pro culpa satis facit tertia & quarta pœna) sed quia pro culpa secundum statuta ecclesiæ satisfacit. Maxime enim deo satisficit per nouā uitā &c.

SED PER SCRIPTURAS quoq̄ probandum est, non requiri aliquā satisfactiōem pro peccatis. Hic adest Ioannes Baptista, qui in hoc missus secundum propositum atq̄ decretū dei, ut pœnitentiā prædicaret; qui & dixit Pœnitentiā agite. Et iterū: Agite itaq̄ dignos fructus pœnitentiæ, quæ uerba ipse exposuit, cum interrogantibus turbis quid facerent, respondit: Qui habet duas tunicas, det non habenti; & qui escas habet, similiter faciat. Nōne uides, quod pro pœnitentiā non nisi obseruantiam præceptorum dei imposuit, atq̄ ideo pœnitentiā non nisi conuersionem & mutationem nouæ uitæ intelligi uoluit. Sed clarius. Ecce uenerunt publicani, & dixerunt: Magister quid faciemus? At ille dixit: Nihil amplius, q̄ quod constitutum est uobis, faciatis. Nūquid hic dixit, oportet uos satisfacere pro præteritis peccatis? Item militibus dixit. Nihil amplius, q̄ quod constitutum est uobis, faciatis. Nunquid hic dixit, oportet uos satisfacere pro præteritis peccatis? Item militibus dixit. Neminem conculcatis, nemini calumniā faciatis, & cōtenti estote stipendijs uestris. Nunquid hic aliud quam præcepta dei communia imposuit.

Io. Bap. doctor pœnit.

Quod si hic pœnitentiæ doctor, a deo in hoc ipsum institutus, nō docuit nos satisfactiōem, nimirum sefellit nos, nec satis docuit pœnitentiæ officium.

Secundus Ezechiel. xvij. Si conuersus fuerit impius ab impietate sua, & fecerit iudiciū & iustitiā, uita uiuet, & non morietur. ecce nil nisi iudiciū & iustitiā imponit; quæ tota uita faciendæ sunt, iuxta illud; Beati qui faciunt iudici

iudicium & iustitiam in omni tempore. Etiam hic ergo nos fefellit?

Tertius Micheas. vii. Indicabo tibi o homo quid sit bonū, & quid dominus requirat a te; utiq; facere iudiciū, & diligere misericordiam, & ambulare solitum cum deo tuo. Vides quid requirat ab homine deus pro satisfactione. deniq; præmittens irridet eos, qui per opera satisfacere uolūt, dicens: Quid dignū offeram domino? Nunquid ei offeram holocaustomata, & uitulos anniculos? Nunquid placari potest in milibus arietum, aut in multis milibus hircorum? Nunquid dabo primogenitum meū pro scelere meo, fructum uentris mei pro peccato animæ meæ? q. d. nō: quia deus pro peccato nulla talia requirit, sed iudiciū & misericordiā & timorem, ut dictū est, id est, nouam uitam.

Noua uita
quid sit.

CONCLUSIO VI.

Papa non potest remittere ullam culpam, nisi declarando & approbando remissam a deo, aut certe remittendo casus reseruos sibi, quibus contemptis, culpa prorsus remaneret.

Prima pars est tam manifesta, ut etiam confessi sint quidam esse impropriā orationem, quando Papa dat remissionem culpæ: Alij uero se nō intelligere: Omnes enim confitentur a solo deo remitti culpam, secundum illud Esa. xliij. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorū non recordabor. Et Ioan. iij. Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mūdi. Et Psal. cxxix. Si iniquitates obseruaueris domine, domine qs sustinebit? Quia apud te propitiatio est. Et infra: Apud dominum misericordia, & copia apud eum redemptio. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Et Psal. l. Cor mundum crea in me deus &c. Multa alia in scrip. Et B. Aug. cōtra Donatistas tam frequentibus operibus nihil aliud agit, q̄ quod a solo deo remittuntur peccata.

Peccā remittū
tur a solo
deo.

Secunda pars similiter satis patet: Quia qui contēneret casus reseruos, certe nō remitteretur ei ulla culpa. Qui uos spernit, inquit, me spernit, immo nullus uenit remissa culpa a deo, nisi simul secū portet reuerentiā clauium.

Reuerentiā
clauium.

Hanc conclusionem, quia omnes ueram concedunt, nō est necesse, ut mea assertione firmetur. Hic tamen signabo, quæ me mouent, & iterum cōfitebor ignorantiam meam, si quis dignetur me erudire, & hanc rē planius elucidare.

Primo circa primam partem, uidetur esse ista oratio uel sententia impropria & euangelico textui incongrua, quando dicitur summū Pont. soluere (id est declarare solutam) culpam, seu approbare. Textus enim non dicit: Quodcumq; ego soluero in cœlis, tu solues super terram: sed contra: Quodcumq; tu solueris super terram, ego soluam, seu solutū erit in cœlis; ubi magis intelligitur deus approbare solutionem sacerdotis, q̄ contra.

Secundo circa secundam partem, Certum est, quod quos casus soluit Papa eosdem soluit & deus: nec potest quis deo reconciliari, nisi reconcilietur prius ecclesiæ, saltem uoto. Nec offensa dei tollitur, manente offensa ecclesiæ. Sed quæritur, Vtrū reconciliatus ecclesiæ, mox sit etiam recōciliatus deo? Textus certe habet, quod omnia soluta in ecclesia, sint & in cœlo soluta. Sed nō uidetur hinc sequi, quod ideo omnia sint simpliciter soluta in cœlo, sed ea dūtaxat, quæcumq; in ecclesia sunt soluta. Nec sunt parui ponderis hæ duæ quæstiones meo iudicio: de quibus forte in cōclusionem sequenti meū iudiciū latius aperiā.

Quædam du
bia.

B Conclu

CONCLUSIO VII.

Nulli prorsus remittit deus culpā, quin simul cum subiiciat, in omnibus humiliatum sacerdoti suo uicario.

Sacerdotis
remissio i uo
to pcedat.

Hanc assero, nec eget disputatione aut probatione tanto omnium consensu approbata. Sed in eius intelligentia adhuc laboro. Et ut meū sensum stultus primo dicam, quia ista cum sua precedente conclusione id asserunt. Quod deus non remittat culpam, nisi sit prior remissio sacerdotis (saltem in uoto) sicut clare textus sonat: Quodcumq; ligaueris &c. Et illud Matth. vj. Vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuū. Et illud; Reddite caesari, quae sunt caesaris, & quae dei deo. Et oratio dominica; Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. In quibus omnibus omnino prior remissio in terra significatur, q̄ ea quae est in caelis. Merito quaerit, quomodo ante gratiam infusam (id est, ante remissionem dei) haec fieri possint. Cum sine gratia dei primo remittente culpam, nec uotum remissionis quaerenda habere possit homo. Hic ita dico & sapio. Quando deus incipit hominē iustificare, prius eum damnat; & quem uult aedificare, destruit. Quem uult sal-

Deus percutit
hoiem. i. ad
contritionē e/
mollit.

nare, percutit; quē uiuificare, occidit. Sicuti. j. Reg. ij. & Deutero, xxxij. dicit: Ego occidam & uiuificabo &c. Hoc autem facit, quando hominem conterit, & in sui suorumq; peccatorum cognitionem humiliat, ac tremefacit; ut dicat miser peccator; Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum; Nō est sanitas in carne mea a facie irae tuae. Sic enim montes fluūt a facie domini. Sic mittit sagittas suas, & conturbat eos ab increpatione tua domine, & ab inspiratione spiritus irae tuae. Sic conuertuntur peccatores in infernum, & implentur facies eorum ignominia. Quam conturbationem & quassationem saepius expertus Dauid, multis eam in diuersis psalmis confitetur gemitibus. In ista autem conturbatione incipit salus. Quia initiū sapientiae timor domini. Hic dominus (ut ait Naum. j.) Mundans neminem facit innocentem, & in tempestate & turbine uiae eius, & nebulae puluis pedum eius, hic allucent fulgura eius,

Peccator eō
pungitur.

uidet & mouetur terra, hic sagittae eius transeunt & infiguntur, & uox tonitruū eius uoluitur, id est, rotatur: uident aquae, & timent. Hic deniq; operatur opus alienum deus, ut operetur opus suum: haec est uera contritio cordis, & humiliatio spiritus gratissimum deo sacrificium. Hic est maetata uictima in membra conscissa, & pelle detracta in holocaustum incensa. Et hic infunditur (ut uocant) gratia, sicut ait Esa. xlj. Persequetur eos, transibit in pace. Et. lxxvj. Super quem requiescet spiritus meus, nisi super quietum & humilem tremētem sermone meos; Et Ezechias Esa, xxxvij. Domine si sic uiuitur, & talibus uita

Tristatur.

spiritus mei, corripies me, & uiuificabis me. Verum tunc adeo ignorat homo sui iustificationem, ut sese proximum putet damnationi. Nec infusionem gratiae, sed effusionem irae dei super se, hanc putet esse. Beatus tamen, si suffert hanc tentationem; quoniam cum se consumptum putauerit, oriatur sicut luci-

Confessionis
sacramentalis
originē trepi
datio dedit
meticulosos;

fer. Stante autem hac misera sua conscientiae confusione, non habet pacem neq; consolationem, nisi ad potestatem ecclesiae confugiat, suisq; peccatis & miseris per confessionem detectis, postulet solatium & remedium; neq; enim suo consilio uel auxilio sese poterit pacare, immo aborberetur tandem tristitia in desperationem. Hic sacerdos talem uidens humilitatem & compunctionem, de fiducia potestatis sibi ad faciendam misericordiam tradite, plenissime praesumat;

præsumat, & soluat, solutumq; pronunciet, ac sic pacem ei conscientiæ donet.

Absoluendus uero omni studio caueat, ne dubitet, sibi remissa esse apud deū peccata sua, sitq; quietus in corde. Nā & si præ suæ conscientiæ confusione sit incertus (sicut regulariter oportet fieri, si compunctio uera est) tamen stare te-
netur alterius iudicio, non propter ipsum prælatum, aut potestatem eius ullo modo, sed propter uerbū Christi, qui mentiri non potest, dicendo: Quodcūq; solueris super terram. Fides enim huius uerbi, faciet pacem conscientiæ, dum iuxta illud sacerdos soluerit. Qui uero pacē alia uia quærit, ut puta experien-
tia intus, hic certe deum uidetur tentare, & pacem in re, non in fide uelle habere. Tantum enim habebis pacis, quantū credideris uerbo promittentis: quodcūq; solueris &c. Pax enim nostra Christus est, sed in fide. Quod si quis huic uerbo non credit, etiam si plus milies absoluat a Papa ipso, & toti mundo confiteatur, nunquam erit quietus.

Absoluitur,
modo nō du-
bitet.

Hæc igitur est illa dulcissima potestas, de qua summas gratias ex imo cordis agere debemus deo, qui talem dedit potestatem hominibus, quæ est unica cōsolatio peccatorum & infelicium conscientiarum; si modo Christum uera promississe credant. Ex istis nunc patet quod supra quærebatur, scilicet quod licet remissio culpæ fiat per infusionem gratiæ ante remissionem sacerdotis: Talis tamen est infusio gratiæ, & ita sub forma iræ abscondita (siquidem uestigia eius non cognoscuntur; psal. lxxvi. Et semita in pedibus eius nō apparet; Esa. xli.) ut homo incertior sit de gratia cum fuerit ipsa præsens, q̄ cum est absens: ideo ordine generali nō est nobis certa remissio culpæ, nisi per iudicium sacerdotis; nec per ipsum quidem, nisi credas Christo promittenti: Quodcūq; solueris &c. Donec autem nobis incerta est, nec remissio quidem est, dum nondum nobis remissio est, immo periret homo peius nisi fieret certa, quia nō crederet sibi remissionem factam. Sic Christus de Maria Mag. ad Simonem leprosum dixit, Remittuntur ei peccata: quo utiq; significauit gratiam ei iam infusam, sed hanc infusionem ipsa non cognouit; nondum erat pax ossibus suis a facie peccatorum suorum, donec ad eam cōuersus diceret: remittuntur tibi peccata tua. Fides tua te saluam fecit (scilicet qua credidit remittenti.) Ideo sequitur, uade in pace. Et adulteræ illi iam remissa erant peccata, anteq̄ Christus se erigeret. At non illa hoc cognouit, cum tot starent circum eam accusatores, do nec audiret uocem sponsi, dicens: Nemo te condemnauit mulier: nec ego te cōdemnabo. Et Dauid certe cum peccasset, & a propheta Natan fuisset reprehensus ex mandato dei, mortuus fuisset subito, quando operante in eo gratia iustificationis exclamauit, peccaui (hæc est enim uox iustorum seipfos primo accusantium) nisi statim uelut absoluens Natan dixisset: Dominus quoq; transitulit peccatum tuum, non morieris. Quare enim addidit, non morieris, nisi quia uidebat eum terrore peccati sui conquassari & deficere: Ezechias quoq; audito quod moreret, fuisset mortuus, nisi rursus ab Esaia cōsolationem accepisset, & signum intradi templum; cui credens, simul & pacem, peccatorūq; remissionem obtinuit, sicut ait: Proiecasti post tergū tuum omnia peccata mea. Et omnino in uet. test. quomodo fiducia eorum de misericordia dei, ac remissione peccatorum potuisset cōsistere, nisi deus nūc apparitionibus, nūc inspirationibus nunc oblationum incensionibus, nunc nebulæ ostensionibus, & alijs signis, ostendisset sese gratum habere, quicquid operent: quod nunc uult fieri uerbo & iudicio sacerdotum.

Remissio cul-
pæ nobis cer-
ta fit per iudi-
cium sacerdo-
tis.

Remissio sa-
cerdotis pacē
operatur.

Igitur remissio dei, gratiam operatur, sed remissio sacerdotis pacem, quæ &

B si ipsa est

ipsa est gratia & donum dei, quia fides remissionis & gratiae praesentis. Et hanc meo sensu dicerem esse eam, quam nostri doctores dicunt, per sacramenta ecclesiae efficaciter conferri. Non autem ipsam primam iustificantem, quam ante sacramentum oportet adesse in adultis. Sed ut Rhoma. j. dicitur. Fides in fidem, oportet enim accedente credere. At baptizatum oportet etiam credere se recte credidisse & accessisse, aut pacem nunquam habebit, quae non nisi ex fide habetur. Non ergo prius soluit Petrus quam Christus, sed declarat & ostendit solutionem. Cui qui crediderit cum fiducia, vere obtinuit pacem & remissionem apud deum (id est, certus sit se esse absolutum) non rei, sed fidei certitudine, propter infallibilem misericorditer promittentis sermonem: Quodcumque solueris super &c. Sic Rhoma. v. Iustificati gratis per gratiam ipsius: pacem habemus ad deum per fidem, non utique per rem &c.

Remissio culpae maxime curanda quae a solo deo est

Quae si recte & vere sapio. Non falsum neque improprium (ut illi uolunt) dicere, quod Papa remittat culpam, immo remissio culpae est incomparabiliter melior quam remissio quarumcumque poenarum. Licet hanc ita solam praedicent, ut remissionem culpae fecerint nullam esse in ecclesia, cum contra potius sit. Vbi enim homo per remissionem culpae (quam sibi ipsi dare nequit, cum nemo sibi ipsi credere debeat, nisi qui malit ex una turbatione duas facere) per fidem absolutionis acceptam pacatus fuerit, omnis poena ei nulla poena est. Conscientiae enim confusio facit molestam poenam. Iucunditas uero conscientiae optabile facit poenam.

Quieti non reddimur commiserendo.

Et hanc intelligentiam in populo, de potestate clauium uidemus abundare qui simplici fide quaerunt & accipiunt absolutionem. Doctiores uero quidam suis nituntur sese contritionibus & operibus atque confessionibus facere quietos & nihil aliud agunt, quam quod de inquietudine in inquietudinem eunt, quia in se & sua confidunt; cum si sentirent conscientiae malum, deberent Christo credere dicenti: Quodcumque solueris &c. Ad hoc autem conscientiae malum, Theologi recentiores nimis feliciter cooperantur, dum sacramentum poenitentiae sic tractant & docent, ut populus discat per suas contritiones & satisfactiones confidere se peccata sua posse delere. Quae uanissima praesumptio nihil aliud potest efficere quam ut cum haemorrhoida euangelica, ac consumpta in medicos tota substantia, peius & peius habeant. Fides primo in Christum, gratuitum remissionis largitorem docenda erat, & desperatio propriae contritionis & satisfactionis persuadenda; ut sic fiducia & gaudium cordis de misericordia Christi firmati, tandem hilariter odirent peccatum, & contererentur, & satisfacerent.

Operum fiducia nocet.

Ius pontificum carnificinae conscientiarum

Nec iuristarum eiusdem carnificinae segnes sunt autores, qui dum nimio studio extollunt potestatem Papae, plus fecerunt aestimari & mirari potestatem Papae quam uerbum Christi honorari fide; cum docendi sint homines, ut non in potestatem Papae, sed in uerbum Christi Papae promittentis confidere discant, si modo uelint esse pacati in conscientijs suis. Non enim quia Papa dat aliquid habes sed si credideris te accipere, habes; tantum habes quantum credis, propter promissionem Christi.

Monachi uilificantes potestatem clauium

Nisi autem potestas clauium sic ualeret ad pacem cordis & remissionem culpae, tum uere (ut aiunt quidam) uilificarentur indulgentiae. Quid enim magni confertur, si remissio poenarum confertur, cum Christianorum sit, etiam mortem contemnere?

Ita cur dixit Christus, Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, nisi quod non sunt remissa ulli, nisi remittente sacerdote, credat sibi remitti: Ideo in uerbo, Quorum remisistis peccata, confertur potestas; sed in uerbo, remittuntur eis, prouocatur peccator ad fidem remissionis: Sicut & in uerbo, Quodcumque solueris, potestas datur; la

datur: In uerbo, soluta erunt, fides nostra excitatur, poterat enim dicere: Quorum remiseritis pœnas uel uindictas, si uoluisset id intelligere. Sed sciuit quod cōscientia iam iustificata per gratiam, sua trepiditate euomeret gratiam, nisi succurreretur ei per fidem de gratiæ presentia ministerio sacerdotis, immo peccatum maneret, nisi remissum crederet. Nō enim sufficit remissio peccati & gratiæ donatio, sed oportet etiam credere esse remissum. Et hoc est testimoniū, quod reddidit spiritus dei spiritui nostro, quod sumus filij dei: quia esse filium dei, est tam absconditum (cum appareat sibi esse hostis dei) ut nisi credatur ita esse, nō possit esse. Sic enim mirificat dominus sanctos suos, quod nemo sustineret manū iustificantis & medentis, nisi credat eū iustificare & mederi. Sicut medicus corporis incidens infirmum, non creditur id studio medendi facere ab infirmo, nisi si boni amici persuadeant ei.

Siue ergo sacerdos sit causa sine qua non, siue alia, remissionis peccatorū, nō curo, dum uerum esse aliquo modo constet sacerdotē remittere peccata & culpam. Sicut amicis infirmi uere imputatur sanitas, dum sua suadela effecerunt, ut crederet infirmus cadenti medico.

Nec hic oportet cogitare, quid si sacerdos erraret: quia non in sacerdote, sed in uerbo Christi nititur remissio illa: ideo siue sacerdos id faciat lucrī uel honoris causa, tu modo optes remissionem sine fictione, & credas promittenti Christo, immo etiam si ex leuitate absolueret, adhuc obtineres pacem ex fide tua, si cur baptismum seu eucharistiā dat, siue ille lucrum quærat, siue leuis ac ludens sit, tua fides plenum accipit: tanta res est uerbū Christi, & fides eius. Nam legimus inter gesta martyrum quendā mimum, ioco immo illudendo baptismum baptizari uoluisse, & inter baptizandum conuersum, uere baptizatū a suis collatoribus gentilibus, & statim martyrio ab eisdem coronatum. Item S. Athanasius puer pueros baptizauit, quos Episcopus Alexandriæ postea baptizatos iudicauit, ut in Eccle. histo. Et B. Cypria. pacem a quodam episcopo Therapio datā præpropere, reprehendit quidem, sed ratam esse uoluit. Igitur fide iustificamur, fide & pacificamur, nō operibus, neq; pœnitentijs, aut cōfessionibus.

Circa hanc sextam & septimam conclusionem, Leone illa nostra cum gloria triumphat, immo de me cantat encomiū ante uictoriā. Et ex sentina illa opinionum, aliam distinguit pœnam satisfactiuam, & uindicatiuam, aliā medicinaliā & curatiuam, quasi necesse sit, hac uel somniantibus credere: quamq; colram populo hanc distinctionem prudentissime calant, ne uilescant indulgentiæ, uel potius lucra, si populus intelligeret tā modicas & steriles uindicatiuas (id est, confictas) remitti pœnas. Deinde ut notum faceret omnibus, sese nescire, quid sit uel uetus uel nouum sacerdotium, introducit aliam uerborū caliginem, & distinctionem clauium, alias autoritatis, alias excellentiæ, alias ministeriales. Adeo nihil nouerunt etiam Magistri Nostri eximij hæreticæ prauitatis inquisitores, & catholicæ fidei defensores, nisi quod ex laciniosis & prærancidis quæstionibus quarti sententiarum suxerunt, uolentes forte, quod quicquid Christus soluerit clauibus excellentiæ in cœlo (nam in terra non soluit ipse) solutū erit in super cœlo apud deum. Rursum ut deus sit pontifex, ali⁹ fingendus est deus superior, apud quem sit solutum, quicquid ipse soluerit clauibus autoritatis in super cœlo. Sed facessant nugæ, unas nouimus clauas, tantum in terra traditas. Iam quod inferunt: Ergo errat, qui dicit sacerdotē nouæ legis tantum approbando & declarando soluere, hoc enim Iudaici erat sacerdotij. O acumen ingenij, & pondus ingens eruditionis, dignissimi plane uiri,

B iij qui in qui

Fides de gratiæ presentia ministerio sacerdotis confertur

Esse filiū dei ualde occultū est.

Remissio in uerbo Christi nititur, nō in sacerdote.

Fides in Christum.

Fide iustificamur.

Pniam satisfactiuā et uindicatiuā somniant doctores.

Clauū frivola distinctio.

Pōtitiæ potestatis defensores ex. iij. sen. se tuetur.

Sacerdotiū uetus anouo differt.

qui inquirant hæreticos, & defendant catholicã fidẽ, sed aduersus lapides & ligna. Quanto rectius Apostolus Paulus sacerdotiũ uetus asserit cõstitisse in iudicãdis leprosis, in iustificationibus & mundicijs carnis, in cibo & potu, & uestitu, & festis diebus &c. Quibus ut figura significatę sunt iustificationes in spiritu, & mūdiciã cordis, quas ministerio noui sacerdotij operat in ecclesia Christus. **Nouũ sacerdotium.** Quancp̃ igitur sextã conclusionẽ ipse non posui ex animo, ut dixi ibidẽ, sed quia alij sic sentiunt, tamen quia nec ipsi aduersarij cum omnibus suis magistris, usq; hodie possunt ostendere quomodo sacerdos remittit culpas, nisi hæreticam illã, sed usitatã sententiã proferat, qua dicit sacramenta nouæ legis iustificantẽ gratiam dare illis, qui non ponunt obicẽ: cũ sit impossibile sacramentũ conferri salubriter, nisi iam credentibus, & iustis & dignis. Oportet em̃ accedẽ tẽ credere, deinde nõ sacramentũ, sed fides sacramenti iustificat. Ideo quicquid blateret opiniosi sophista, uerosimilius est, quod sacerdos nouæ legis declarat dũtaxat, & approbat solutionẽ dei (id est ostendit) & hac ostensione & iudicio suo quietat conscientia peccatoris, qui eius iudicio tenetur credere, & pacẽ habere: Quomodo uetus sacerdos quietabat eos, quos corpore uel ueste mũdos iudicabat, cũ tamen ipse nullũ posset mũdare, nec seipsum. Quod em̃ ille in corporibus, hoc iste in conscientijs operatur. Et sic respondet spiritus literæ, & ueritas figuræ. Et expecto hos catholicæ fidei defensores, quomodo sine prauitate hæretica aliter possint exponere clauium uirtutem.

CONCLUSIO VIII.

Canones pœnitentiales solum uiuentibus sunt impositi, nihilq; morituris secundum eosdem debet imponi.

Hanc disputo, & si multi sunt, qui mirentur eam esse dubiam.

Lex humana durat per uisam tantum.

Primo probatur per illud Rho. vii. Lex dominat in homine, quanto tempore uiuit &c. Quod cũ Apostolus de lege diuina interpretet, multo magis uerũ est de lege humana; unde ibidẽ dicit, Cũ mortuus fuerit uir eius, soluta est mulier a lege uiri. Multo magis ipse mortuus est solutus a lege uxoris uiuentis. Arguit enim a minori Apostolus: si uiuus soluit per mortẽ alterius, multo magis ipse mortuus, per quem soluitur uiuus.

Humana mutantur.

Secundo, leges canonicæ sunt alligatæ circumstantijs tẽporis, loci, personarũ, sicut omnes aliæ leges posituæ, di. xxix. (ut omnibus notum est) de solo enim uerbo Christi dictum est. In æternum domine permanet uerbu tuũ, in seculũ seculi ueritas tua, Et iustitia eius manet in seculũ seculi. Verbu autẽ & iustitia hominũ, manet ad tempus duntaxat: quare illis mutatis cessant & leges. Nisi dicendum est, quod uastata ciuitate, adhuc ipse locus desertus, teneat ad omnia, quæ prius faciebat ciuitas, quod est absurdum.

Legis conditio in mortuis cessat.

Tertio, si ius cogit, etiam cũ uiuentibus dispensare, & legẽ mutare, quando legis conditio cessat, uel in peius uergit, cum (ut Leo Papa dicit) non debeat contra charitatem militare, quod pro charitate statutum est: ita certe qd cõtra unitatẽ, pacẽ &c. coeperit militare: quãtomagis morituris leges sunt tollendæ, cũ nõ solũ cesset ibi conditio legũ, sed ipse quoq; cui & cuius conditioib; positæ fuerũt.

Verba legis pontificiæ de clarantias nõ teneri exiuitas.

Quarto ex ipis uerbis legis, in quibus exprimunt clare dies, & anni, ieiuniũ uigilia, labores, peregrinationes &c. quæ manifestũ est esse huius uita, & p mortẽ cessare, ubi homo longe in aliam uitã migrat, ubi nec ieiunat, nec plorat, nec comedit, nec

comedit, nec dormit, ut qui non habet corpus. Inde Ioannes Gerson damnare audet indulgentias, titulo multorum milium annorum donatas, ut mihi miraculum sit, quid nam acciderit hereticę prauitatis inquisitoribus, ut hunc uel mortuum non com-
buserint, qui contra morem omnium stationum urbis, tum maxime contra usum effu-
soris illius indulgentiarum Sixti quarti, tanta fiducia pronunciat, ut etiam moneat
prelatos officia sua in ijs corrigendis atque prouidendis, fatuas & superstitionas
appellās titulationes talium indulgentiarum &c.

Gerson dam-
nat indulgen-
tias immodi-
cas.

Sixtus quartus
effusor in-
dulgentiarum.

Quinto, respiciendo ad intentionem latoris canonum, quos certum est, ne cogitas-
se quidem, ut eiusmodi canones imponerent morituris. Finge enim nos interroga-
re Pontificem tales ferentem, quos intelligis o pater in lege tua, uiuos an mortuos?
Quid respondebit nisi, imo uiuos, quid enim cum mortuis agere possum, qui
egressi sunt forum meum?

Mortuos, la-
tores Canoni-
cum noluerunt
obligare.

Sexto crudelissime faceret sacerdos Christi, si non relaxaret fratri, sicut sibi uel
let fieri: & non est causa quare non debeat, cum sit in eius potestate.

Septimo, si canones poenitentiales manent mortuis, eadem ratione & ceteri
omnes. Celebrant ergo, agant festa, & ieiunia, & uigilias, dicant horas canoni-
cas, non comedant oua, lac, carnes, certis diebus, sed tantum oleum, pisces, fructus, le-
gumina, induant uestes pullas, uel candidas pro differentia dierum, & alia one-
ra grauissima, quibus nunc premitur misera illa, olim liberrima ecclesia Christi.
Nec enim ulla est ratio, quare aliqui cessent canones propter tempus, & non om-
nes. Quod si cessant illa, quae tamē sunt bona & meritoria ad uitam, cur non ma-
gis afflictiua illa & sterilia, atque impeditiua? An hic etiam permutationem nobis
fingimus, ut sicut alias poenas pro illis proportionatas patiunt, ita & alia opa illis
proportionata ibidem faciunt, ut nihilominus dicendi sint, legere horas canonicas?

Canones poe-
nitentiales non
obligant
atque alij de a-
lij opibus.
Onera Chris-
tianorum ex
Canonibus.

Permutatio
operum apud
inferos nulla
possibilis.

Octauo. De facto infirmis corpore, & si non sunt morituri, tolluntur Cano-
nes tam poenitentiales, quam morales. Sacerdos enim infirmus non tenetur orare, ce-
lebrare, deinde alij quoque, nec ieiunare, nec uigilare, nec a carnibus, ouis, lacte
abstinere. Suntque omnia non modo libera, imo prohibita, quae prius erant sanis pre-
cepta. Alioquin cum eos iam manus domini tangat, diceretur eis. Quare me per-
sequimini sicut deus, & carnibus meis (id est, infirmitatibus) saturamini? Ar-
guo itaque, Canones sunt impositi non infirmis, sed sanis & ualentibus, ergo mul-
to minus mortuis, sed uiuentibus, Aut si morituri & mortui non sunt liberi, cur
infirmi etiam non eisdem premuntur & uexantur? denique recepta sanitate non
tenentur repetere omnia in infirmitate, quomodo ergo credentur post mor-
tem repetendi, aut soluendi Canones? Sed hic dicunt quidam: Quid si quis
sanus impositas poenitentias omiserit, & postea moriturus confiteatur? uide-
tur quod tales omnino necesse sit in purgatorio soluere, etiam si aliae non impo-
nenda sint, aut non imponantur. Respondeo, quod nequaquam: quia per talem
omissionem nihil est factum aliud, quam quod contra preceptum ecclesiae peccatum
est, de quo dolendum est, non denuo repetendum est ac implendum pro prae-
rito, sed pro futuro tantum. Sufficit diei malicia sua, crastinus sollicitus erit sibi.
Quod si praecipit transgressio ullius esset repetenda, ut nulla maneret, maxime
id in dei praecipitis fieri deberet. Sed est impossibile, ut adulterium non sit factum
amissa castitate.

Aegroti libe-
ri sunt a Ca-
nonibus, ergo
mortui.

Poenam impo-
sitam omi-
tens, non tene-
tur alibi per-
soluere.

Nono. Quicumque maiorem poenam subit quam sibi imposita est, huic merito & na-
turali iure remittuntur minores: sed moriturus subit ultimam, summam, &
maximam poenarum, scilicet mortis. Quare praesente morte, omnis alia de-
bet tolli, cum uix ullus sufficiat huic soli poene. Et iterum finge, coram legis-
latores

Morte uolun-
taria soluuntur
poenae omnes
Mors maxima
poena.

B iij latore

latore moriturum sese ad mortē offerentem, an nō ille suas statim retractabit.
Decimo. Illustres quidam in ecclesia doctores dicūt, quod Christianus qui-
libet sit ditissimus, quia per mortem uoluntariā potest omnia soluere, & statim
euolare: cū nihil sit maius uoluntaria morte ppter deum suscepta; ergo frustra
Canones illic reseruantur. Huius sententiæ sunt Vuilhel. Parh. Gerson; & se-
quitur eos non irrationabilis multitudo.

Vndecimo. Si mors satis pœnarū nō est, nisi mortu⁹ & Canones ferat, ergo
canonū pœna maior erit mortis pœna, quippe quæ ultra mortē durat, & fiet
iniuria mortī Christianorum, de qua dictum est: Pretiosa in cōspectu domini
mors sanctorum eius.

Bonifacius
martyr.

Duodecimo. Finge peccatorē rapī, & in ipsa cōfessione Christi statim sub-
ire martyriū, anteq̃ canonib⁹ satisfecit (ut de sancto Bonifacio martyre legit)
Hunc ergo remorabitur purgatoriū, ne sit cū Christo: Et fiet ut oreur p mar-
tyre in ecclesia: At omnis uoluntarie moriens (de hoc enim loquimur, id est,
de Christiano) etiam pro uoluntate dei moritur.

Ciuiles leges
nō obligant
aias, ita nec
Canones.

In uita cessat
Canones.

Tertiodecimo. Cur non ciuiles quoq̃ leges post mortē manent soluendæ,
cum & ipsæ ligent coram deo & in coelis, non sua uirtute, sed Christi, & Apo-
stolorum Petri & Pauli, qui tradunt ex animo, & propter conscientiam illis
subiici oportere, quia sic est uoluntas dei?

Quartodecimo. Canones cessant, quādo laicus pœnitēs mutat statū, scilicet
in sacerdotiū, aut sacerdos in episcopatū, aut in monachatū. Et hæc cessatio fit
in hac uita, & nō cessat in mutatione mortis? Quid absurdius?

Negligentia
sacerdotum
multa onera
inuexit.

Quintodecimo. Quod talis sententiā de Canonibus post mortē soluendis,
prorsus nullā habet autoritatē scripturæ, canonū, aut rationis p̃babilis, sed uī
deī sola inertia & negligētia sacerdotū introducta, sicut & mltā alia sup̃stitiosa.

Decimosexto. Ad hoc habemus exempla patrum antiquorū, & certe unus
Cyprianus uel rigidissimus ecclesiasticarū censurarū & disciplinarū obserua-
tor, is tamē Epist. xvij. lib. iij. præcipit pacē dandā ijs, qui periculo mortis sunt
obnoxij, ut ad dominū cum pace ueniant, facta cōfessione sua uel presbytero
uel diacono, ut ibidē dicit. At datio pacis illa nihil est, q̃ id quod nūc remissio
plenaria uocatur, ut patet intuenti.

Dare pacem
est remitti
plenarie.

Canones ui-
uentibus, &
bene ualentib⁹
bus tantū im-
ponendi.

Concludamus ergo, quod Canones nō nisi uiuentibus, nec ijs nisi sanis &
ualentib⁹ imponēdi sunt, immo nō nisi pigris, & qui sponte sua melius agere
nolunt. Hæc certe nō tam late produxissem, si nō scirem quosdā nimis tena-
citer asserere contrariū, quod tamē nulla uia probare possunt. Nam si cū inge-
niosi & eruditisi uellem agere, melius tacerem q̃ loquerer.

Indulgētias
uiles haberi
nihil periculi
est.

At hic dicat aliquis. Sic dicere est nimis uilificare indulgētias, si solum Ca-
nonicæ pœnæ, nec omnes tamē, nec nisi huius uitæ remittuntur. Respondeo.
Præstat uiles fieri indulgētias, q̃ crucem Christi euacuari: & melius est uiles
habere indulgētias, q̃ aliquid in ecclesia docere, quod fictionis possit argui
in ecclesiæ confusionē. Ego sane libera fronte confiteor atq̃ protestor, me nō
magnopere curare indulgētias, quo ad remissionē pœnarum (in qua illi sola
gloriantur) sed maxime ueneror, amplector, gratulor in eis, quo ad remissio-
nem culpæ, secundum sensum meū supra positū, quā illi nullā esse putant.

Excōmunicantur
mortui.

Huic octauæ obijcitur pugio unus plumbeus, quod uidelicet in iuribus in-
uenitur etiā mortuos excōmunicari, ut præ cæteris testat. c. A nobis, extra de
sentē. ex. Quā timebam ne etiam inueniri dicerent pœnas sensibiles, & satis-
factiones infligī mortuis, At bene est, quod tantum excōmunicari dixerūt

Decimo

Mortuos, ita & absolui mortuos, nemo est, qui negat. Sed quid ista absolutio ad remissionē pœnarum? Heccine est illa subtilissima dialectica, sine qua docent non fieri Theologum? forte in quinta figura tenet consequētia: Aliquis absoluitur ab excommunicatione, ergo remittuntur ei pœnæ satisfactoriæ: ut quid ergo passim indulgentias profundū, si absolutus a peccato, mox etiam remissionem habet pœnarum? Si autem absolutis adhuc remanet satisfactio, quomodo ergo absolutio mortuis prodest, aut tollit pœnā? Igitur inutilis est iste syllogismus, quod sicut excōmunicatio sese extendit ad mortuos, ita & remissio pœnarū: Immo, ut ipsimet Iuristæ dicunt, Excōmunicatio mortui mortuo nihil infert, sicut absolutio nihil confert: sed omnia hæc nobis fiunt in terrorem; nisi quod non pro tali publice oratur. Non plus igitur ille patitur a tali excōmunicacione, q̄ pateretur domus uel uestis si excommunicaretur: sic rursum nihil plus iuuatur absoluteione. Sed quiescam deinceps confutare cōtradictiones istas garrulas, cum nihil in se cōtineant q̄ opiniones scholasticas, nec in scripturis, nec ecclesiasticis patribus, nec Canonibus fundatas. Semper em̄ petit principium, aut si hoc nō facit, more iratarum muliercularum saltē blaterat hæc uerba, Errat, furit, insanit, Error, errare. In his enim uerbis summam sapientiæ & scientiæ suæ constitutam uult uideri.

Dialectica theologorum

Excōmunicatur mortui in terrorem.

Tyrannis in quistorū.

CONCLUSIO IX.

Inde bene nobis facit spiritus sanctus in Papa, excipiēdo in suis decretis semper articulum mortis & necessitatis.

Ista conclusio magis est probatio præcedentis. Certum est enim, quod si articulos necessitatis temporalis summus Pontifex uult exceptos, multo magis necessitatem æternam, ad quā homo per mortem uadit, cū infirmus, aut impeditus legitime, solum temporali impotentia teneatur. Quin etiam si quā summus Pontifex non excipit necessitatē, tamen excepta non minus intelligitur, cum necessitas non habeat legem. At mors necessitas necessitatum, & impedimentum impedimentorū omnium ultimum & maximum est.

Necessitate eximit legilator.

CONCLUSIO X.

Indocte & male faciunt sacerdotes ij, qui morituris poenitentias canonicas in purgatorium referunt.

Reseruationi purgatorij

Et hæc quoq; corollarium manifestū est conclusionis. viij. Et certe sunt nō nulli, qui mirentur, si hæc fiant a sacerdotibus. At utiq; fiunt. Cum uero id sit plus obedientiam Canonum q̄ obedientiam uocantis dei ponderare, & uiliora Canonū opera præferre pretio pretiosissimæ mortis Christianorū; nescio si illi rectæ fidei regulam teneant, qui tali imbuti sunt opinione.

Secundo. Id notum est, & insignibus autoribus celebre in ecclesia, si quē deus hominem in medijs ipsis operibus obedientiæ ecclesiasticæ ad eccliam raperet, uel singularem illuminationem, teneretur homo tum opus intermittere, & obedientiam ecclesiæ relinquere, & deo obsequi magis q̄ hominibus. Immo dicunt in ipsis horis canonicis attentionem uerborū debere omitti, contra præceptū ecclesiæ, si qua arriuerit cœlestis illustratio & affectio. Si ergo in ista uocationi

Deo plus prærendū q̄ canonibus, quibus sine periculo saepe cōtrauenitur.

uocationi

Ceremonias
deo quidam
anteponunt.

Forū dei est
alibi.

uocationibus feriantur leges ecclesie, quomodo non feriantur in uocatione & ecclasi tam magna, scilicet mortis? Nisi forte stultorum sequi oportet multitudinem; qui in operibus suis ceremonialibus ita hærent, ut manifestam obedientiam dei & hominum propter illa sæpius postponent, & recte sibi fecisse uideantur, si illa tantum, cætera uero nunquā fecerint.

Tertio, Esset sane ecclesia tum satis impia in deum, si scilicet eum in suo foro retineret inferiori, quem deus iam ad suum tribunal supremum uocat. Aut quando patitur summus Pontifex reum teneri lege, iuribusque fori inferioris episcopi aut prælati, postquam uocatus est suo foro iusti: an ipse id a suis inferioribus requirit, quod ipse homo suo deo superiori non permittit? Claudat ergo manum dei homo, & homo non potest claudere homini? Absit. At certe si morituro imponit Canones, clarum est, quod eum secundum suum forum iudicat & punit. Hæc sunt itaque ferme uiginti rationes, quæ me mouerunt (ut spero) non temere dubitare de materia illa canonicarum poenarum, cum in contrariam partem nulla sit autoritas, nec Canon, nec ratio, nec uniuersalis usus ecclesie, sed abusus quorundam tantummodo.

CONCLUSIO XI.

Zizania illa de mutanda poena Canonica in poenam purgatorii, uidentur certe, dormientibus episcopis, seminata.

Dies & anni
quales sint i
purgatorio.
Canones p
statu huius ui
tae statuti sūt
& sup terrā
ligant.

Hic rogo, nullus existimet me calumniam R. Episcopis struere, quod dixerim eos dormiuisse. Euangelij, non mea sunt uerba, nisi quod ibi non ponitur nomen episcoporum, sed hominum. Certum est tamē, quod per homines intelligit maiores & rectores ecclesie; nisi per tropologiam uniuscuiusque spiritum & mentem super corpus suum acceperis. Igitur Pontifices ecclesie ista quidem non docent, qua (ut dixi) nullus Canon, nullum statutum ex illis habemus, unde id possit doceri. Frustra itaque laborant quidam Canonistæ, dum nituntur ostendere, quales sint illi anni, dies, quadragenæ in purgatorio, cum uere nulli sint aut saltē esse non probetur. Sed error inde uenit, quod non aduertunt Canones esse in tempore huius uitæ statutos, & super terram ligantes: sicut qui mutat municipium, & iura quoque municipalia simul. Quod si quid debet, prius cogitur satisfacere quam mutare. Igitur morituris prorsus nihil est imponendum, neque remittendi sunt ad purgatorium cum residuo poenitentiae (ut Gerson in aliquo loco asserit) sed magis (ut idem melius alibi sapit) ad mortem constantiter & uolenter pro uoluntate dei suscipiendam.

Ignorare sacerdotē quāta sint poenitentia, non impedit absolutionē.

Nuda uerba oracula uideri non debent.

Ignoscit sine satisfactione deus.

Hic uidendum commentum illud & futile cauillum, quo uelut puellulos terere laruis cupiunt, dicentes: quia sacerdos ignorat mensuram contritionis absoluenti, ideoque forte non imponit tantam satisfactionem, quantum iustitia diuina requirit: quare necesse est & huic uel proprio ope, uel indulgentiis satisfieri.

Primum uide, ut nuda sua uerba pro oraculis sonent, sine ulla probatione, cum tamen propheta dicat: Non faciet deus uerbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. Nec est credibile, cum deus noster sit, qui docet nos utilia, sicut per prophetam loquitur, non etiā hanc sue iustitiae exactiōnem alicubi reuelarit.

Deinde nescio an sic dicentes, deum uelint usurarium aut mercatorem facere, ut qui non remittat gratis, nisi ei uelut precium reddatur satisfactio. An forte

An forte uolunt, ut cum iustitia dei tractemus de nostris peccatis, coram qua nullus iustificatur homo?

Tertio, Si id ita est, cur ergo Papa plenarie absoluit, cum æque ignoret mensuram contritionis, nec ipse potest supplere contritionis imperfectionem? perfectus autem eius absolutione non eget. Nec habet alterius generis potestatem quàm alius sacerdos; sed alterius quantitatis, quia ipse omnium peccata, alij aliqua remittunt; & quantam satisfactionem illi in aliquibus, tantam ipse in omnibus potest remittere, nec amplius. Alioquin monstrum esset ecclesia ex diuersi generis potestate constituta.

Quarto, Et ecclesia primitiua ignorabat contritionis mensuram & pondus spirituum, nihilo tamẽ minus remittebat plenarie peccata post peractam poenitentiam, quam satis fuisse non potuit scire, iuxta horum sententiam.

Quinto, Iterum somnium procedit ex eo, quod remissionem peccatorum non super fidem & uerbum miserentis Christi, sed super opus currentis hominis adificant; quia satisfactionem plenariam dari non posse fingunt, nisi perfecte contritis, quorum nullus est in hac uita. Et tamen concedunt eam dari a Papa, etiam imperfecte contritis.

Sexto, Si iustitia dei aliquid requirit, iam extra manum est ecclesie, quæ nihil habet mutare, quod deus uult, aut imponit. Stat enim firma sententia: Cõsilium meum stabit, & uoluntas mea fiet.

Eadem ratione & illud confutatur, quod alij dicunt, poenas canonicas esse declaratorias poenarum a iustitia diuina requisitarum. Primum illud non probatur, ergo eadem facilitate contemnitur. Si declarat, ergo impossibile est, ut relaxet ecclesia easdem; quia non imposuit, sed impositas a deo declarat. Aut dicere cogentur, quod uerbum Christi sic sit ordinandum: Quodcumque ego ligauero, tu solues.

Canonicæ poenæ non sunt declaratoriae poenarum a iustitia diuina requisitarum

CONCLUSIO XII.

Olim poenæ Canonicæ non post, sed ante absolutionem imponentur, tanquam tentamenta ueræ contritionis.

Iterum probat octauam hæc duodecima, quia Canonicæ poenæ adeo sunt temporales, ut finem sui habeant ipsam absolutionem. Cum autem nullus moriturus non debeat absolui (cæteris paribus) patet, quod non imponendæ, sed etiam impositæ & imponendæ, sunt potius relaxandæ. Quod si mos ille prius ecclesie hucusque fuisset seruatus, non fuisset error iste natus. Nunc uero cum absolutio præcedat poenas, factum est, ut in absolutionis iniuriam, non absolutum remittant in mortem, & rem monstro faciant simillimam, dum absoluendo non absoluunt, & absolutum eadem uoce ligant.

Absolutione delentur poenæ canonicæ

Primo probatur concl. ex ipso usu solennis poenitentiae, in Canonibus descriptæ, cuius uel exemplum uel reliquum uestigium adhuc agitur in hominibus poenitentia. Cur enim hic uiuentem absoluunt a poena, & non remittunt eam ad alias in uita agendas, qui tam rigidi sunt in morituros?

Secundo, Sic beatus Hieronymus scribit Fabiolam suam absolutam, Sic B. Ambrosius suum Theodosium absoluit. Denique apud nullum frequentius id legitur, quàm apud gloriosum martyrem Cyprianum lib. iij. epistolarum suarum. Item in Ecclesiastica & triperita historia. Item apud Dionysium in Ecclesiastica Hierarchia status poenitentium & energumenum describitur. In his omnibus

Absolutione præcedit poena non sequitur

omnibus

omnibus videmus, non fuisse receptos tunc ad gratiam & absolutionem peccatores, nisi peracta poenitentia.

Tertio, Neque Christus absoluit Mariam Magdalenam, & adulteram, nisi post lachrymas, unctiorem, & uehementissimam & humillimam afflictionem.

Quarto, Sic legimus Gen. xliij. Ioseph fratres suos multis afflixisse tetationibus, ut exploraret, an uere essent erga se & Beniamin affecti, quo cognito reuelauit se eis, & in gratiam recepit.

CONCLUSIO XIII

Morituri per mortem omnia soluunt, & legibus Canonum mortui iam sunt, habentes iure earum relaxationem.

Hac concludit predicta, & satis patet. Esset enim hac res mira satis, si moriturus soluitur ab omnibus operibus, rebus, legibus, hominibus, insuper ab ipsis legibus dei, scilicet ubi praecipitur eleemolyna, oratio, ieiunium, crux, labor, & quicquid per corpus geri potest, denique ab ipsis sanctae dilectionis (quae nunquam excidit sola) operibus erga proximum, & solae rerum sint Canones, a quibus non possit solui. Tum Christianus miserabilior erit cunctis gentibus, puta, quem etiam mortuum uexent leges uiuorum; cum ipse potius talis sit, ut etiam inter mortuos esse debeat liber per Christum, in quo uiuit.

Colligamus nunc tandem Epilogum, ut uideamus quibus remittuntur poenae per indulgentias. Sextuplex hominum genus mihi uidetur exceptum, quod non egeat indulgentiis. Primo mortui seu morituri, Secundo infirmi Tertio legitime impediti. Quarto qui non commiserunt crimina, Quinto qui crimina, sed non publica commiserunt. Sexto qui meliora operantur. Ostendemus haec, & faciemus saltem uerisimilia. Primum, quod forte maxime motet, scilicet quod publicis criminibus solum necessariae sunt indulgentiae, ut sunt adulteria, homicidia, usurae, fornicationes, ebrietates, rebelliones &c. Tales enim si fuerint occulti, ad Canones non uidentur pertinere. Primo, quod Canones statuunt publicas poenitentias, nec habet ecclesia iudicare foris de occultis. Secundo, quod peccatum occultum, sicut non debet publice puniri, ita nec eget publice remitti: sed indulgentiae sunt remissiones publicae, & in facie ecclesiae fiunt, ut patet; immo sunt nonnulli, qui non nihil distare putant inter indulgentias publicis bullis concessas, & priuatim in foro conscientiae donatas. Tertio, Occultis peccatis non est offensa ecclesia, sed solummodo publicis ideo non tenent ad poenitentiam publicam, ut resarciat scandala, & rursum aedificent quod destruxerunt. Quarto, Et nunc iuriscōsulti non damnant publice criminosos, nisi fuerint iure notorii: tolerant factos notorios; quorum sententiam certe non reprobō, neque erronea mihi uidetur, cum nulli liceat alterum iudicare, damnare, despiciere quantumlibet peccatorem, nisi potestatem habuerit iudicandi super eum, ne dicatur ei: Tu quis es, qui iudicas alienum seruū? Negligentia tamen charitatis reprehendenda est, tum praelatorum, tum subditorum quod notorios factos sinant libere agere, nec curant, ut fiant notorii iure, secundum illud praecipitum Christi, dic ecclesiae, si ecclesiam non audierit &c.

Secundo, Credo omnibus patere, quod solum pro criminibus imponantur poenae Canonicae; ergo indulgentiae (si sunt remissiones Canonum) non nisi criminosis sunt utiles. Ideo qui communi uita agunt, quae sine peccatis uenialibus non

Leges non ue/
xer mortuos

Indulgentiae
quibus non
profint.

Crimina oc/
cultis non per/
tinent ad Ca/
nones.

Publicis pec/
catis tamen offe/
dit ecclesia.

Notorii fa/
cto.
Notorii iure.

Criminosis
tamen utiles in/
dulgentiae.

bus non agitur, non habent opus uenias; Maxime cum nec debeat institui poena uenialibus, immo nec confiteri teneantur, multo minus uenias redimere opus habet; Alioquin esset necesse poenas Canonicas ab omnibus omni tempore ferri, cum nemo (ut dixi) sine uenialibus uiuat. Atque amplius loquar, nec pro omni peccato mortali sunt uenias redimendae; quod sic ostendo. Nemo certus est se non semper peccare mortaliter, propter occultissimum superbiam uitium. Si ergo super omni mortali starent Canonicae poenae, non esset tota uita fidelium ultra crucem euangelicam, nisi etiam canonicarum poenarum carnificina. Quare & semper redimendae essent indulgentiae, atque nihil aliud agendum. Quod si hoc absurdum est, patet, indulgentias non esse nisi super peccatis a Canonibus punitis; peccata autem a Canonibus puniri nulla possunt, nisi certa & publica crimina; Aut si multum urgeat, saltem quae sibi certa sunt esse crimina, ut dixi de adulterio, furto, homicidio, &c. id est, manifesta opera foris. Quare consensus cuiuscumque mortalis non pertinet ad Canonicas poenas, uel imponendas uel remittendas, ut nec uerbum oris, nisi sit occasio operis futuri, ut etiam ex uerbis Canonum patet.

Tertio. Nec sic sunt criminibus impositi Canones, quin cessent, si quis melius quid operetur: ut si intret monasterium, aut se deputet seruitio pauperum & hospitalis, aut pro Christo patiat, aut pro uoluntate dei moriatur, aut simile uel maius quippiam his fecerit. In his claret, quod Canonicae poenae cessant, nec indulgentiae eius aliquid profunt. Unde solum inertibus, frigide poenitentibus delicatis scilicet peccatoribus sunt impositae; ideo & solummodo duris & impatientibus indulgentiae proprie concedi uidentur.

Meliora agētes nihil curent indulgentias.

Quarto. Impeditis iustissima causa, ut poenas ferre non possint, non est dubium, non impositas intelligi: ut si quis captiuus esset Turcis & infidelibus, si seruus alicuius domini, cui tenetur obedire sub praecepto euangelij, aut etiam debitum reddere, seruire uxori & liberis, opere manuum, & uictu quaerendo; illis enim impeditis, non tenetur ea dimittere, immo tenetur ea facere & Canones omittere, & deo obedire; quare nec remissiones illorum habet necessarias, quorum non fuit capax impositio.

Quinto. Infirmis nihil imponunt Canones; sanus ergo quaeritur, & qui non sit de numero illorum, qui dicunt: Manus domini tetigit me. His enim non impositio poenarum, sed uisitatio & consolatio debetur, secundum illud Christi: Infirmus fui, & non uisitastis me. Alioquin dicitur pontificibus. Quoniae quem tu percussisti, persecuti sunt, & super dolorem uulnerum meorum addiderunt. Et illud Iob. Quare me persequimini sicut deus; ergo nec his sunt necessariae ueniae.

Sexto. Tandem mortuis & morituris, de quibus dictum est. Vides ergo, quod multi sint Christiani, quibus ueniae non sunt necessariae, nec utiles. Sed ad conclusionem tandem reuertor: ut hanc materiam aliquando finiam, & proprio eos fodiam gladio; Constat apud omnes in ecclesia, quod in agone & articulo mortis quilibet sacerdos, Papa est; ergo omnia remittit morituro; quod si deest sacerdos, certe uotum sufficit, quare absolutus est ab omnibus, quibus a Papa potest absolui; ergo indulgentiae defunctis nihil conferri uidentur prorsus, cum quicquid solui potest, solutum sit in morte. Ex quo simul patet, quod gradum & legum differentia solum super uiuentes & sanos intelligitur. Igitur ueniae sunt utiles manifeste criminosis uiuentibus, sanis, ac ualidis, non impeditis, & melius agere non uolentibus. Hic si erro, reuocet me qui potest & scierit. Si autem quaras, a quibus ergo poenis redimuntur animae, uel quas patiuntur in purgatorio,

In articulo mortis quilibet sacerdos est papa. Uotum sufficit si absit sacerdos.

Atque in igne patitur, non ab igne. torio, si canonicæ nihil respondēs patiunt? Dico; Si id ego scirem, quid disputarem & quærerem? Ego non sum tam expertus & sciens, quid deus faciat cum animabus separatis, ut illi copiosissimi animarū redemptores, qui omnia adeo secure pronunciant, ac si fuerit impossibile eos esse homines. Accedit ad difficultatem, quod sunt doctores qui putent animas nihil ab igne, sed in igne tantummodo pati, ut sit ignis non tortor, sed carcer animarum. Idcirco & hic ingredior multo maxime dubiam & disputabilem materiam, & quid super ijs rebus perceperim profero.

CONCLUSIO XIII.

Imperfecta sanitas seu charitas moriturū, necessario secum fert magnum timorem, tantoque maiorem, quanto minor fuerit ipsa.

Charitas perfecta timoris experta.

Reliquæ peccari.

Sanitas spiritus

Conscientia formidolosa ex defectu fidei.

Fiducia in deum facit securitatem.

Patet per illud. j. Ioan. iij. Timor non est in charitate: perfecta charitas foras mittit timorem; quia timor poenam habet. igitur si perfecta charitas foras mittit timorem, necessarium est, ut imperfecta timorem non mittat foras. Ac per hoc timor sit cum charitate imperfecta; sed ubi est illa perfecta charitas? & (ut digrediar paululum) quis est sine timore mortis, iudicij, inferni? nam in homine quam tumcumque sancto reliquæ sunt uetustatis & peccati, & non possunt filij Israel in hoc tempore Iebusæum, Cananæum, & reliquas gentes penitus delere, manet uestigium prioris Adæ. Hæc autem uetustas est error, concupiscentia, ira, timor, spes, desperatio, mala conscientia, horror mortis, &c. Hæc enim sunt ueteris & carnalis hominis, minuuntur autem in nouo homine, sed non extinguuntur, donec & ipse extinguatur per mortem, sicut ait Apосто. licet is qui foris est noster homo corrumpat, ille qui intus est renouatur de die in diem. Igitur ista mala reliquiarum uetustatis, per indulgentias non tolluntur, nec per cœptam contritionem, sed incipiunt tolli, ac proficiendo magis ac magis tolluntur. Hæc est sanitas spiritus, nihil aliud quam fides seu charitas in Christo.

Isto sic posito, patet conclusio satis, quia si quispiam fuerit præoccupatus morte, priusquam sit perfectæ charitatis, quæ timorem pellat, necessario cum timore & horrore moritur, donec perficiatur charitas, & foras mittat timorē illum. Hic autem timor est ipsa conscientia mala & trepida, propter defectum fidei. Nulla est enim formidolosa conscientia, nisi quæ fide uel uacua uel imperfecta est. Sic enim & Apосто. ait; Sanguinem Christi liberare conscientias nostras a operibus mortuis. Et iterum Heb. x. Aspersi corda a conscientia mala in plenitudine fidei. Breuiter si possum probare, quod causa horroris & timoris sit diffidentia; rursum, causa securitatis sit fides, credo simul probatum esse, quod moriens in fide imperfecta, necessario timet & horret; sed diffidentiam esse causam terroris, desperationis, damnationis, in euangelio sæpius legitur. Primum, quando Petrus dominū a se iussit exire, quia homo peccator ego sum, inquit. Secundo quando cœpit mergi propter modicam suam fidem. Tertio, quādo discipuli præ turbatione uoluerūt clamare, ubi Christum super mare ambulante, phantasma putabant. Quarto, quando turbati existimabāt se spiritum uidere, cum intraret ad eos ianuis clausis. In his omnibus ostenditur diffidentiam esse causam timoris & horroris. Venit ergo omnis turbatio ex diffidentia, omnis securitas ex fiducia in deum, fiducia autem ex charitate, quia necesse est, ut is tibi placeat, in quem confidas.

Conclusio

CONCLUSIO XV.

Hic timor & horror satis est, se solo facere (ut alia taceam) poenam purgatorii, cum sit proximus desperationis horrore.

Nihil de igne & loco purgatorii loquor, non quod ea negem, sed quod alia est illa disputatio, nec a me nunc instituta; deinde quod nesciam ubi sit locus purgatorii, licet B. Thomas illum sub terra esse putet. Ego uero interim cum B. Augusti. remaneo, scilicet quod receptacula animarum abdita sunt, & remota a nostra cognitione. Quae ideo dico, ne Pighardus haereticus in me sibi uideatur obtinuisse, purgatorium non esse, quia locum eius ignotum esse confiteor. Aut ideo Rhomanam ecclesiam errare, quia opinionem beati Thomae non explodit. Mihi certissimum est, purgatorium esse, nec multum me mouet quid blaterent haeretici, quando iam mille & plus centum anni sunt, quod beatus Augustinus in suarum confessione, lib. ix. pro matre & patre suo orat, & orandum petit. Et eadem sancta mater eius moriens (ut ibi scribit) memoriam sui optauerit ad altare domini, sed & a B. Ambrosio id factum narrat. Quod si etiam tempore Apostolorum non fuisset purgatorium (ut superbit fastidiosus Pighardus) nunquid ideo credendum est haeretico, uix quinquaginta annos nuper nato, & fidem tot seculorum falsam fuisse contendendum: maxime cum ipse nihil aliud faciat, quam quod dicit, non credo; & sic probauit omnia sua, & improbauit omnia nostra, quasi non & lignum & lapis non credant. Sed haec suo operi & tempori.

Aniam receptacula abdita sunt & remota a nostra cognitione

Purgatorium asseritur.

Pighardum inuenit negare purgatorium.

Igitur concessum est, horrorem esse in animabus; Nunc probo eum esse poenam purgatorii uel maximam.

Primo, omnes concedunt easdem esse poenas purgatorii & inferni, nisi quod differunt aeternitate. At scriptura describit poenas inferni esse, turbationem, pauorem, horrorem, fugam, ut Psal. i. Non sic impij, non sic, sed tanquam puluis quem proijcit uentus. Sed & in Iob & Esaia, & multis alijs locis impij comparantur stipulae & pulueri, turbine raptis atque dispersis; in quo nimirum significat fugam horribilem damnatorum. Item psal. ij. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Et Esa. xxvij. Qui confidit in illum, non confundetur, id est, non festinabit, non pauebit, neque fugiet confusus & horrens, utique uolens, quod non confidentes confundentur & pauebunt. Proverbiorum. i. Qui me audierit absque terrore requiescet, & abundantia perfruetur, timore malorum sublato. Et Psal. iij. Ab auditione mala non timebit. His enim & alijs locis scripturae, terror, horror, pauor, timor, tremor, exprimitur poena impiorum quando piorum contraria asserit, denique & B. Iacob dicit, quod daemones credunt & contremiscunt. Et Deut. xxxij. clare pronunciat poenam impij esse pauorem, dicens: Dabit tibi dominus deus cor pauidum &c. Nam si pauor ille non esset, nec mors, nec infernus, nec ulla poena esset molesta. Sicut ait in Canticis Fortis ut mors dilectio, dura sicut infernus amulatio; quod satis ostensum est in martyribus, adeo, ut de impijs dicat spiritus, Psal. xij. Illic trepidauerunt timore ubi non fuit timor; & Prouer. xxvij. Fugit impius nemine persequente iustus autem quasi leo confidens, absque terrore erit. Alioquin, cur unus timet mortem & dolet, alius uero contemnit, nisi quia intus iustitiae fiducia destitutus timet, ubi timere non debet?

Eadem poena inferni & purgatorii.

Poenam impiorum est timor.

Secundo. ij. Tessa. j. Qui non credunt euangelio, dabunt poenas in interitu aeternas, a facie domini, & a gloria uirtutis eius; quia scilicet solo uultu uirtutis lux

C ij tis lux

tis suae torquet eos, & cruciat deus, cum sit eis insustentabilis; ideo fugient & non effugient, sed deprehendentur inter angustias. Sic illud Sap. Cito apparebit uobis horrende. Et Psal. xx. Pones eos, ut clibanum ignis in tempore uultus tui. Alioquin unde illa uox: Motes cadite super nos, & colles operite nos. Et illud Esa. ij. Ingredere petram, & abscondere in fossa humo, a facie furoris domini, & gloria maiestatis eius. Et illud Iob. Quis mihi tribuat, ut in inferno protegas me, & abscondas me, donec transeat furor tuus: Patet itaque quod a facie domini oritur eorum maxima poena, dum confunduntur a foedissima sua immundicia ad tantam puritatem comparata.

**Inquietudo
i purgatorio** Tertio. Et ecclesia in persona animarum psallit & gemit, Psal. vj. Cōturba-
ta sunt ossa mea, & anima mea turbata est ualde. Et Psal. cxiii. Circudederūt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerūt me. Vnde & usitatissima ora-
tio est, ut eis requiem optemus, utique intelligentes, quod sunt inquietae. At poe-
nae nō faciūt inquietudinē, ut patet in martyribus & cōstantibus uiris, sed hor-
ror & fuga poenarum, quae oritur ex infirmitate fiduciae in deum. Sicut credit
unusquisque, sic fit ei, & tales sunt ei poenae & omnia, qualis fuerit & ipse; inde
non conturbat iustū quicquid acciderit ei (ait Sap.) Rursum impios terret (Le-
uit. xvj.) sonitus folij uolantis. Et Esa. lvij. Impij quasi mare feruens, quod qui-
escere nō potest, & redundant fluctus eius incōculcationē & luctum. Non est
pax impijs, dicit dominus deus.

**Poenae infer-
ni uiuentibus
gustatae.** Quarto. Viuentes aliqui eas poenas gustauerūt, scilicet inferni, ergo multo
magis mortuis credendum est eas inferri in purgatorio. Nam Dauid expertus
dicit: Nisi quia dominus adiuuit me, paulominus habitasset in inferno anima
mea. Et alibi: Repleta est malis anima mea, & uita mea inferno appropinqua-
uit. Et rursum: Dissipata sunt nostra secus infernū. Et assimilatus sum descen-
dentibus in lacum. Et iterum: Quam multas ostendisti mihi tribulationes ma-
gnas & malas, & de abyssis terrae iterū reduxisti me. Ezechias uero dicit. Ego
dixi, in dimidio dierum meorum, uadam ad portas inferi. Et infra: Sicut leo cōtri-
uit omnia ossa mea, quod certe nō nisi intolerabili factū horrore potest intelligi.

**Io. Taulerus
Cōmēdatio
sermonū Io.
Tauleri.** Quinto. Quae multi sunt, qui usque hodie has poenas gustant, nam & IOAN.
TAVLERVS in suis Teutonicis Ser. quid aliud docet, quam earum poenarū
passiones, quarum & exempla nonnulla adducit: atque hūc doctorem scio qui
dem ignotum esse scholis Theologorū, ideoque forte contemptibilem. Sed ego
plus in eo (licet totus Germanorum uernacula sit conscriptus) reperi theo-
logiae solidae & syncerae, quam in uniuersis omnium uniuersitatum scholasticis do-
ctoribus repertum est, aut reperiri possit in suis sententijs.

**Timore se
cruciātes pa-
tiuntur puri-
gatorium.** Sed & ego noui hominem, qui has poenas saepius passum sese asseruit, bre-
uissimo quidem temporis interuallo, sed tantas, ac tam infernales, quātas nec
lingua dicere, nec calamus scribere, nec in expertus credere potest, ita ut si p̄fice-
rent, aut ad mediā horā durarēt, immo ad horae decimā partē, funditus periret,
& ossa oīa in cinerē redigerent. Hic deus apparet horribiliter iratus, & cū eo pa-
riter uniuersa creatura. Tum nulla fuga, nulla consolatio, nec intus, nec foris,
sed omnium accusatio. Tūc plorat hūc uersum: Proiectus sum a facie oculorum tu-
orum, nec saltē audet dicere: Dñe ne ī furore tuo arguas me. In hoc momento (mi-
rabile dictū) nō potest anīa credere sese posse unquam redimī, nisi quod sentit nondū
cōpletam poenā. Est tamē aeterna, neque potest eam temporalē existimare, solū
relinquitur nudum desyderium auxiliij, & horrendus gemitus, sed nescit unde
petat auxiliū. Hic est anima expansa cum Christo, ut dinumerentur omnia
ossa

ossa eius. Nec est ullus angulus in ea, non repletus amaritudine amarissima, horrore, pauore, tristitia, sed ijs omnibus non nisi aternis. Et ut dem simile ut cunq; si sphaera transeat super lineam rectam, quilibet punctus lineae tactus to tam fert sphaeram, non tamen comprehendit totam sphaeram; ita anima in suo puncto, dum tangitur a transeunte inundatione aeterna, nihil sentit & bibit, nisi aeterna poenam, sed non manet, iterum enim transit. Igitur si uiuentibus contingit illa inferorū poena, id est, intolerabilis ille pauor, & inconsolabilis, multo magis animarum in purgatorio uidetur talis esse poena, sed continua. Et hic est ignis ille internus multo atrocior, q̄ externus. Quod si quis ista non credit, non cōtendimus, sed id tantum efficitur, quod illi ueniarum pracones, multa dicunt, quae uel ignorant uel dubitant, nimis audacter. Magis enim credendum est expertis in his, q̄ illis inexpertis.

Simile.

Veniarum
pracones.

Sexto, ad id facit autoritas ecclesiae, quae canit; Libera eos de ore leonis, ne absorbeat eas Tartarus. Item a porta inferi. Quibus uerbis certe uidetur significari, esse animas uelut iam in porta, & introitu damnationis, & initio inferni, quod dixi prope desperationem esse, nec uana esse uerba ecclesiae credo.

CONCLUSIO XVI.

Videntur infernus, purgatorium, caelum differre, sicut desperatio, prope desperatio, securitas differunt.

Si quis duas praecedentes conclusiones ueras putauerit, hanc quoque facile admittit, immo cum in caelo credamus regnare pacem, gaudium, & securitatem in luce dei; in inferno uero contra, seruire desperationem, dolorem, & horribilem fugam in tenebris exterioribus.

Coelum habet
securitatem.

Purgatorium uero sit medium inter utrumque, sic tamen ut propius sit inferno q̄ caelo (quia non habent gaudium & pacem, immo nihil de caelo participat, cum ponatur esse eadem poena cum inferno, sola duratione differente) satis patet, quod & in ipso sit desperatio, fuga, horror, & dolor. Sed addidi prope desperationem dicens, quia tandem cessat illa desperatio. Alioquin reuera, dum est in illo anima non sentit nisi desperationem, non quod desperet, sed quod in tanta est perturbatione, & confusione pauoris, ut non sentiat sese sperare. Solus spiritus adiuuat ibi q̄ maxime infirmitatem eorum in gemitibus in enarrabilibus pro eis interpellans. Sic enim fit & tentatis in hac uita, ut nesciant an sperent uel desperet, immo sibi desperare uidentur, solo superstitite gemitu pro auxilio. Ex quo signo non ipsi, sed alij intelligunt eos adhuc sperare. Sed omitto uerbosius de ea re loqui, quae est abstrusissima, ne & mihi obijciat ueniales quaestores, quod sine probatione loquar, quanq̄ non ut illi, assero, quae ignoro, sed disputo & quaero, & eorum praesumptam certitudinem, dubiam, immo nullam esse contendo.

Purgatoriū
timorem,
Infernus de
sperationemIncerta non
astruit.

CONCLUSIO XVII.

Necessarium uidetur animabus in purgatorio, sicut minui horrorem, ita & augeri charitatem.

Et haec nititur praecedentibus tribus conclusionibus, Sed tamen declaremus
C iij eam,

Animas decedentes e uita, sicut in triplici differencia,

I

II

III

Animabus in purgatorio, ultra poenae ablationem, est addenda perfectio, nouitatis.

Poenae timore augetur.

Imperfecta sanitas spiritus est timor.

Fides non perficitur in morte.

eam, & ponamus (sicut coepimus) animarum decedentium tria genera. Primum, earum quae sunt fide omnino uacuae (id est, damnatae) has necesse est in morte excipi summo horrore & desperatione, iuxta illud: Virum iniustum mala capient in interitu. Et iterum: Mors peccatorum pessima: scilicet, quia non habent fiduciam in deo, ideo comprehendit eos ira. Secundum, earum quae sunt fide omnino plenae atque perfectae (id est, beatae) hos necesse est in morte excipi summa securitate & laetitia, iuxta illud: Iustus cum ceciderit, non collidetur, dominus enim supponit manum suam. Et iterum: Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Et iterum: Iustus si morte praecipuus fuerit, in refrigerio erit. Et causa utriusque est, quia iniustus inuenit quod timuit, timuit autem semper mortem & poenam. Iustus autem satur huius uitae, maxime cupiuit dissolui, ideo desiderium eius tributum est ei. Ille non dimidiauit dies suos, iste ultra perfectum prolongauit incolatum suum: ideo quod ille horret, iste quaerit, diuersissimo studio affecti, quod illi summus horror est, huic est summum lucrum & gaudium. Tertium, earum quae sunt fide imperfectae, & haec uarie differentes inter plenam & nullam fidem. Credo autem non negari ab ullo, quasdam animas imperfectae fidei discedere, sed tamen infra id suadebitur latius. Igitur cum imperfectio fidei sit nihil aliud, nisi imperfecta nouitas uitae in spiritu, & adhuc reliquum de uetustate carnis & Adae (si enim esset perfecta, non timeret poenam, nec inuise moreretur, aut cum affectu terreno huius uitae migraret) clarum uidetur, animabus necessarium esse, non solum tollere poenas, sed etiam addere perfectionem nouitatis, & tollere residuum uetustatis (id est, amorem uitae & timorem mortis atque iudicii) Nam quantumcumque tolleretur poena (si esset possibile) non per hanc ablationem esset sana, sicut nec in ista uita per ablationem poenarum solam aliquis melior fit, sed per additionem gratiae, & remotionem peccati, quare & illis primo peccatum auferendum est (id est imperfectio fidei, spei, charitatis.)

Secundo. Nulla poena uincitur fuga aut timore. Verum est enim proterbitum: Qui timet infernum, descendet in eum: immo qui timet pruinam, cadet super eum nix; lob. vj. id est, plus cadet super eum quam timuit. Omnis poena timore sui augetur & roboratur, sicut amore minuitur & infirmatur. Vincitur autem poena amore & amplexu sui; deinde nulla poena est molesta, dum fuerit uicta; ideo amanti poenas & mortem non sunt molesta, sed dulces, quia per amorem & spiritum uictae. Sunt autem molestae timentis, quia per timorem & literam ei dominantur. Si ergo purgatorium affligit animas, & molestus est eis pavor, euidentis est, eis deesse amorem & spiritum libertatis, & adesse literam ac timorem; atque hunc defectum amoris, uoco imperfectam sanitatem spiritus cum autem sine perfecta sanitate nullus coelum intrabit, tandem concludo, necessarium illis esse augeri charitatem & sanitatem, sicut minui horrorem. Si quis ista negauerit, neque crediderit, contenderitque, animas esse ibi perfectas in uita spiritus, solumque debita praeterita poenarum luere. Respondeo primum probent & ipsi suam sententiam, quam & ego nego, & certus sum, quod uel nullis uel infirmioribus rationibus sua probabunt. Secundo age: Quare an negent triplex illud supra positum animarum genus decedentium, si admittunt tertium quoque genus. Respondeant ad praedicta, quomodo auferatur pusillanimitas spiritus, & timor, quando perfectus homo, sicut pater eius deus, nihil timet, omnia potest, omnia suffert, in omnibus gaudet ac delectatur.

Si non admittunt, sed in morte perfici fidem arbitrantur, ac sic solummodo poenae

poenae soluendae restent, & hoc totum sit purgatorium, ratio scilicet debitarum poenarum. Tum praeter id quod iam fortissimum & insolubile produxi argumentum, uidelicet, quod nulla scriptura, nulla ratione suam sententiam possint probare, tamen adhuc uia suasoria procedam. Sic enim & illi opinatores & postillatores faciunt.

Primo. Ad quid deus uult puniri perfectos in spiritu? ad satisfactionem. Contra. Super omnem satisfactionem est charitatis satisfactio; neque enim deus ipse etiam per poenas quae aliud requirit, quam ut perficiatur charitas. Charitas enim (nisi Apostolus mentitur) operit multitudinem peccatorum. At illos iam esse perfectae charitatis positum fuit.

Atibus in purgatorio augetur charitatem, persuadetur.

Secundo. Deo maxime satis fit per uoluntatem, ubi non inuenit facultatem ut cum B. Augu. sentit tota ecclesia. At illi si sunt perfectae charitatis, talem habent uoluntatem necessario, & tamen facultatem non habent defectu uitae, quare necessario sola uoluntate abunde satisfaciunt.

Tertio. Perfecti tales omnia reddunt deo, quaecumque debent; quia nihil amplius debent, quam ut se totos ipsos cum intima uoluntate offerant. deus enim ab homine nihil requirit amplius, quam ipsum totum, sicut dicitur: Præbe fili cor tuum mihi; immo per poenas cogit hominem ad id, ut se totum offerat; quomodo ergo eo facto poenae manent? ad quid cogunt?

Quarto. Finge animam in morte perfectae fidei & charitatis, quae adhuc forte debeat. vii. dies seclunare, aut aliam Canonicam poenam implere. Hic ergo deus tam crudelis est, ut animam, quae summa charitate ad eum sitit, eumque iure per omnia uehementissime diligit, quae proximo suo omnia plenissime ignouit, & sibi omnia ignosci uehementissime cupiuit, cui propter haec etiam debita fuit apud deum & homines ignoscencia (talis est enim anima, quae sana charitate moritur) hic inquam deus non remittit septem illos dies, propter summam in eum & proximum charitatem & humilitatem, quae sunt summæ omnium eleemosynarum; qui tamē in euangelio dicit, omnia remitti, & munda esse ihs qui dant, non de corde, sed de ihs quae superfluit, eleemosynas; & seruo solum roganti & nihil facienti, nisi promittenti, omne debitum dimisit, etiam promissione data libera. Nec saltem intuetur deus in hac re, quod tam facilis est uiuentibus, sineque mortis periculo talia concedit; morituris uero & summo iam periculo pressis, tam difficilis est ad remittendum tam parua, tam magnae charitatis; quis crederet; aut quibus id uis suadebunt; aut ergo desinant sua tam confidenter praedicare, aut melius roborant, & ista dissoluant.

Deus est durus si non remitteret uehementer iusto temporalem poenam.

Nos interim sentiemus, animas in purgatorio non propter solam poenam, immo propter defectum charitatis laborare in poena, quia hic noluerunt laborare ad perfectionem, aut si perfectae sunt, omnibus poenis amore triumphatis, liberas esse. Nec enim sic de dei bonitate sapio, quod intuitu perfectae & aeternae charitatis non remittat quibusdam poenam temporis breuissimi, qui propter modicam charitatem, omnibus passim remittit aeternam, & qui saepius in uita ignouit omnes poenas pro uno opere inceptae charitatis, non remittat unquam in morte aliquas poenas, pro omni opere consummatae charitatis. Verumtamen haec sunt disputata, quia mirabilis est deus in sanctis suis; melius faceremus, si tam dubia relinquere remus, & in populum alia certiora doceremus; potens est deus cum illis, nec secundum hanc, nec secundum illam sententiam agere; non enim nostro, sed suo iam iudicio subiecti, quia potest & ibi punire gratis, ut ostendat gloriam gratiae

Charitatis defectu laboratur in purgatorio. Dei bonitas.

gratiæ suæ, sicut fecit in Iob & Pau. Tamen ultimo &

Purgatoriū, non punito- rium dicitur. Quinto suadeo conclusionem. Si purgatorium tantummodo est pœnarum officina, cur non potius uocatur punitorium, potius quæ purgatorium? Ratio enim & uis uocabuli, purgationem aliquam importat, quæ intelligi non potest, nisi uerustatis & peccati relictæ, quo sunt immundi, qui terrenorum affectu fidei puritatē impediunt. Quod si noua (ut sunt ad distinctiões prompti) uis æquiocatione, dixerint esse purgationem hic idem quod solutionem ut tum purgatæ dicantur, cum pœnæ fuerint solutæ. Respondeo, hoc eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Quod si & ipsi contemplerint, uim uocabuli ad purgationem uitiorum extendi, esto sane, non contendo, id tamen effectum est, utrunquæ esse dubium; ideo præpostere alterum illorum tanta certitudine in populos dispersum, maxime cum nec ratio nominis illorum sententiæ conueniat.

Remissio culpæ nō fit sine gratiæ infusione. Sexto. Et ad hoc ualet illud Gregorij distinct. xxv. c. qualis, ubi non pœnas tantummodo, sed culpas remitti dicit in futuro, scilicet ueniales, ut ibidem exemplum ponit. At remissio culpæ non fit sine gratiæ infusione, & horror mortis est sanctis peccatum ueniale, sed non paruum.

CONCLUSIO XVIII.

Nec probatū uidetur ullis aut rationibus aut scripturis, quod sunt extra statum meriti seu augendæ charitatis.

Mortuos eē extra statum meriti nō docetur solidis scripturis. Hoc enim robustissimum est meum aduersus oppositam opinionem argumentum, quod uidelicet sine autoritate docetur. Nostra autem certe uel ea nititur autoritate, quod sine addita gratia nullus timor pellitur, quem sola perfecta charitas foras mittit. Hæc autem conclusio præuenit argu. eorum, qui dicent contra me, sunt extra statum meriti, quare tres præcedentes conclusiones falsæ. Ego autem ut opinando & disputando, nihil asserendo, sicut cœpi, prosequar, dico: Si purgatorium solum est soluendarum pœnarum officina, & animæ in illo sunt suo affectu (ut ego sentio) immundæ, nec ab eo uitio purgantur, fieret purgatorium idem quod infernus, quia infernus est, ubi pœna est cum culpa manente. At in animabus purgatorij est culpa, scilicet timor pœnarum, & defectus amoris, cum iustus secundum Esa. viij. nihil debeat timere, nisi solum deum: ergo peccant sine intermissione, quæ diu horrent pœnas & quarunt requiem. Quod probo, quia quarunt quæ sua sunt, plus quæ uoluntatem dei, quod est contra charitatem. Quod si amant deum, amant amore concupiscentiæ (id est uitioso) cum etiam in suis pœnis debeant diligere deum, & glorificare ac fortiter sustinere. Atque ut inter tot disputationum spineta etiã asseram aliquid, Ego libere confiteor me credere, nullã animam redimi de pœnis purgatorij propter suum timorem, donec posito timore, incipiat amare uoluntatē dei in tali pœna, & plus dei uoluntatem amet, quæ pœnam timeat, immo solam dei uoluntatē diligit, pœnam uero uilipendat, aut in uoluntate dei etiam amet. Quia oportet ut iustitiam diligit ante quæ saluetur. At iustitia est deus, qui hanc pœnam operatur: deinde illud Christi: Qui non accipit (id est, uolens & amans portat) crucem suã, & sequit me, nō est me dignus, at crux animarum est illa pœna. Quæ cum ita sint, & uerissima credo, dicat qui potest, quomodo iste amor pœnarum

Accipere crucem.

rum

tum cum timore mutari potest, sine noua gratia infusa. Ego fateor me nescire nisi dixeris, quod purgatorium non habeat terrorem poenarum, ac per hoc nec similem inferno contra praedicta, atq; tunc frustra oramus pro eis, quas audimus, uolentes & amantes esse poenarum suarum sine timore.

Secundo proba, quod augeatur eis charitas. Apostolus dicit: Diligentibus deum omnia cooperantur in bonum; hoc autem bonum non potest intelligi nisi augmentum iam possessi boni; ergo & purgatorium auget bonum dilectionis dei, immo maxime omnium auget, dum sicut inferno dura est aemulatio, & in tantis malis etiam diligit, sicut fornax aurum probatum facit, ita poena dilectionem.

Tertio. Virtus in infirmitate perficitur, omnis enim poena, si praesens est, charitas est salutaris & proficua; non enim permittit pretiosissima charitas atq; fecundissima aliquid secum sterile. At in purgatorio est maxima infirmitas, ergo maxime perficit charitatem.

Quarto. Impossibile est esse statum in uia; uia autem dei est charitas ad deum tendens; ergo necesse est animas uel procedere uel retrocedere a charitate dei, cum nondum sint in termino & uisione, ut patet.

Quinto. Impossibile est ulla perseverantia creaturae, nisi assidue accipiat magis ac magis; inde enim dicunt acuti quidam, quod conseruatio rei sit eius continuata creatio. Sed creare est semper nouum facere, ut etiam patet in riuulis, radijs, calore, frigore, maxime dum sunt extra suum principium. Quare & spiritali calori, id est, amoris dei in animabus opus est continuata conseruatio (donec absorbeantur in suum principium diuinum) ac per hoc & augmentum, etiam si uerum esset quod essent perfectae, licet extra deum esse, nec peruenisse & esse perfectum, sint contraria.

Sed uidere dignum est, quibus nam causis mouentur, ut animabus statum meriti negent, aut negandum probent.

Primum illud uulgatissimum B. Augusti. Hic omne meritum comparatur, post mortem nullum; ergo inquit, purgatorium non est meriti locus. Respondeo B. Augusti. & quicumque patres similia dixerunt, ex autoritate & usu scripturae loquuntur, quae multo fortius in hanc sententiam loquitur: ut est illud Gal. vj. Operemur bonum, dum tempus habemus. Et Christus Ioan. ix. Venit nox, quando nemo poterit operari, Et Apocal. Opera enim illorum sequuntur illos. Et illa manifestissima Hebr. viij. Statutum est omnibus hominibus semel mori, post hoc iudicium, deinde finis. Gal. vj. Quaecumque enim homo seminauerit, haec & metet. Item oportet nos omnes manifestari ad tribunal Christi, ut recipiat unusquisque prout gessit in corpore, siue bonum siue malum; & multae aliae, quae omnino sonant, ac si post mortem omnino sit iudicium recipiendi, sicut gestum est, id est meritum hic, secundum illud Eccle. Li. gnum ubicumque ceciderit, ibi erit. Sed haec omnia aequae contra totum purgatorium pugnāt, quia non ponunt statum medium inter mortuos damnatos & beatos. Si ergo illis non obstantibus, purgatorium defenditur uere, etiam id defendi potest, quod augeatur illis gratia, non obstante illo quod dicitur: Hic omne meritum comparari, quia loquitur non de purgatorio; sicut & illae autoritates nihil de purgatorio, sed de caelo uel inferno loquuntur: utrinque ergo in terminis purgatoriu. Quare illa uerba Aug. ad purgatoriu non sunt tendenda. Omne meritum hic, non illic, id est, non in caelo aut inferno. Denique secundum B. Augusti etiam hic meritum illud comparat, quod dignum sit homo in purgatorio suffragio iuari. Alioquin in caelo uel inferno nullum habet meritum, quod mereat ibi iuari, sed tunc quidem

Charitas in poena proficit.

Via dei charitas est.

Anias nihil mereri his rationibus colligitur, sed friuolus.

Autoritates per purgatorium adductae, proprie de inferno & caelo loquuntur.

Distinctioes
theologicæ
notantur.

quidem ad purgatorium respexit, hic autem nequaquam. Si autem quispiam contentiosior uoluerit asserere, autoritates iam adductas, nihil aduersus purgatorium pugnare, quod saluari possunt per duplex iudicium, seu duplicem retributionem post mortem; Temporalem scilicet, quæ est purgatorij; Aeternam quæ est inferni; & sic alius merit purgatorium, alius infernum. Item alium sequuntur opera sua ad purgatorium, alium ad infernum. Hic Respondeo. Sic dicendo potius destruuntur illæ autoritates, quæ saluentur cum purgatorio, per ram uiolentam & arbitrariam æquiuationem, cum altera pars æquiuationis nunquam possit probari. Et meo iudicio, non esse licitum credo, longeque pessimum usum, quibusdam hucusque fuisse seruatum, scilicet scripturæ sanctæ simplicem sensum, in æquiuationem & dubium diuidere. Rectius enim dicatur, hanc autoritatem de hac re non loqui, quam dum de utraque re intelligere conamur, de nulla certam relinquamus. Pallium enim breue est (ait Esaias) utrunque operire non potest. Et ut uulgo dicitur: Non est altare alterius nuditate ornandum. Igitur dicendum est, quod homo illic merit, quod hic seminauit, intelligatur de præfenti & futura uita. Messis enim sine nostra torsione & æquiuatione arbitrij nostri, relinquenda est in ea significatione, qua utitur scriptura, scilicet futuri & uniuersalis iudicij. Atque ita illæ autoritates nihil pugnant aduersus purgatorium: non per æquiuationis cauillum, sed per ablationis sensum. Eodem modo & illud: Hic omne meritum, illic nullum. Alioquin quantus fuerat sudor ingenio meo, si & ego meritum æquiuocarem duplex, scilicet post mortem non esse meritum huius temporis, sed bene meritum illius status, & Augustinum loqui de primo, sed nolui.

Æquiuationes fugiendæ sunt.

Quid autem dicent ad illud Eccles. Lignum ubicumque ceciderit, siue ad Aquilonem siue ad Austrum, ibi erit: Si quidem per casum intelligunt mortem. Si ergo per Aquilonem infernum, per Austrum cælum, quo cadent qui intrant purgatorium: ad Austrum dicent, sed æquiuoce, sed quid dicent: ibi erit: ibi manebit: ergo nunquam exhibunt purgatorium? An hic quoque æquiuocatur mansio, scilicet temporalis & aeterna? Claret itaque, quod hæc autoritas recte facit contra purgatorium: quinetiam per æquiuationem sui facit ex purgatorio infernum. Non potest itaque solui, nisi dicatur (sicut dixi) nihil eam de purgatorio loqui, non plus quam illam: Liber generationis Iesu Christi.

CONCLUSIO XIX.

Nec hoc probatum esse uidetur, quod sint de sua beatitudine certæ & securæ, saltem omnes, licet nos certissimi simus.

Negotium de animabus in purgatorio absconditissimum est.

Nos enim, quia credimus nullam in purgatorium uenire, nisi sit de numero saluandorum, certi sumus de beatitudine illarum, sicut certi sumus de electorum salute. Quamquam non nimis impugno, si quis asserat eas esse certas: ego non omnes dico esse certas. Sed quia totum negotium de animabus in purgatorio absconditissimum est, ideo suadendo magis quam demonstrando declaro conclusionem. Primo ex supradictis: Si poena purgatorij est pavor ille & horror damnationis & inferni, pavor autem omnis facit animam perturbatam, incertam, inopem consilij & auxiliij, & tanto magis, quanto fuerit uehementior & inopinatio. Animarum autem est omnium uehementissimum & inopinatissimum, ut supra dictum est. Et Christus: Tamen laqueus superuenit dies illa. Et Apostolus: Dies domini sicut fur in nocte ita ueniet

ita ueniet. Quare ualde probabile est, eas præ cōfusione nescire, quo statu sint an dānatæ uel saluatæ, immo sibi uidentur iam ire in damnationē, & descende-
re in lacū, omninoq; iam esse in portis inferi, sicut Ezechias dicit. Sed & .j. Re-
gum. ij. Dominus deducit ad inferos & reducit. Igitur nihil aliud sentiunt, q̄
incipere suam damnationē, nisi quod sentiunt, nondum clausam post se por-
tam inferi, necdum etiam dimittunt uotum & desyderium auxiliij, licet nusq̄
apparētis: sic enim loquuntur, qui id experti sunt. Accipiamus simile. Si quis
ad iudiciū mortis inopinatus ueniat, puta incidens in latrones, qui dum in-
tentant illi omni ex parte mortem, etiam si statuerint eum terrere, non occide-
re: hic ipsi certi sunt eum uicturū; ipse uero nihil nisi præsentissimā mortem ui-
det, atq; eo ipso iam moritur: solum id sibi reliquum est, quod nōdum sit mor-
tuus, possitq; redimi a morte, sed nescit unde; uidet enim illos posse, sed nolle:
igitur fere nihil differt a mortuo. Ita uidet in pauore æternæ mortis fieri, quod
non aliud q̄ æternam sibi sentiunt imminere omni ex parte. Sic canit ecclesia
pro eis: A porta inferi erue animas eorum: Et libera eas de ore leonis, ne absor-
beat eas Tartarus &c. Solum id reliquū scientiæ habent, quod deus possit eos
redimere, sed nolle illis uidetur. Damnati uero statim huic malo addūt blas-
phemiam, illi uero solam querelam & gemitum inenarrabilem, sustētati a spi-
ritu. Hic enim fertur spiritus super aquas, ubi sunt tenebræ super faciem abyssi
Sed de hoc supra latius.

Atq; in purga-
torio incertis
sime sunt, &
dubitāt de sa-
lute sua.

Simile.

Damnati ul-
tra desperati
onē, blasphemant.

Secundo, Multa leguntur exempla, in quibus habetur nonnullas animas
hanc sui status incertitudinem confessas fuisse. Apparuerunt enim tanq̄ eun-
tes uocati ad iudiciū, ut de S. Vincentio &c. Rursum leguntur multa, in qui-
bus certitudinem suam sunt confessæ. Ad quæ dico. Primo me dixisse non
omnes esse certas. Secundo, forte melius secundum prædicta, eas nō fuisse cer-
tas, sed præ nimio auxiliij desyderio, tanq̄ certæ essent, uelocius iuari postu-
lasse, ita ut potius opinentur, & timidæ præsumant se certas, q̄ sciant: sicut &
in euangelio de dæmonibus dicitur, quod sciebāt ipsum esse Christum, id est,
uehementer opinabantur, ut ait glossa. Ita enim fit naturaliter in omni angu-
stia & pauore, ut uehementer opinemur nos esse adhuc reparabiles, cū tamen
magis sit ibi cupido reparationis, q̄ spes aut scientia: sicut in dæmonibus plus
fuit cupido sciendi, q̄ scientia. Scientia enim salutis non pauet, neq; trepidat,
sed confidit, omniaq; fortissime tolerat.

Desyderium
auxilij facit
quod se qua-
si certas di-
cāt de salute

Hic dicitur: Quid ergo de iudicio particulari, quod in morte cuiuslibet ho-
minis fama est agi, & Inno. testatur: uidetur enim per ipsum certum fieri homo-
de suo statu. Respondeo, quod non sequitur eum certum fieri, etiam si sit par-
ticulare iudiciū. Potest fieri, ut homo mortuus iudicetur, immo accusetur, sed
tamē sententiā differatur, nec ei reueletur. Interim autē accusante conscientia,
urgentibus dæmonibus, & minante ira dei nihil aliud faciat misera anima, q̄
ut tremat a sententiā, omni momento cum horrore expectata, sicut de corpo-
rali morte facit & minatur Deus. xxviij. Dabit tibi dominus cor pavidum, &
pendebit uita tua ante te; mane dices, quis det mihi uespere? & uespere dices,
quis det mihi mane? Ita & ibi mors æterna simili pauore feriat, & horribili hor-
rore cruciet animā; nec ista sententiā multū absōna est ueritati, quādoquidē &
Matth. v. Dominus distinguit inter reum iudicij, & reum consilij, & reum ge-
hennæ, id est, inter accusatū & conuictū & damnatū. Sed & insignes quidam
autores scientia plus q̄ fama, audent dicere, quasdam animas pro suæ repidi-
tate uitæ, per mortem rapi, & a deo sic projici, ut usq; in finem mūdi nesciāt, an
sint damna

Iudiciū peius
lære in morte
cuiuslibet.

Aniq; quādā
usq; in finem
mūdi de sa-
lute dubitāt,

sint damna

sint damnata uel saluanda. Et si recipitur historia illa de monacho morituro, & propter peccatum fornicationis, uelut damnato, iam blasphemante, deinde ad sanitatem reuerso: satis pater, quod iudicium & accusatio inferni potest animam affligere, & tamen nondum esse diffinitam sententiam latam. Ad idem, id quod in homilia recitat quadam B. Greg. de iuvene, quem in morte draco absorbere uolebat.

Pœna a conscientia maxime infertur.

Pœna dimittitur a amore.

Oramus pro animabus, & quare.

Suffragium cupiunt animæ ne deficient.

Hæc itaq; de tota materia pœnarum purgatorij uerissimiliter pono, motus primum ex natura horroris & pauoris. Deinde, quod scriptura hanc pœnam tribuit damnatis. Tandem, quod omnis ecclesia dicit, easdem esse pœnas inferni & purgatorij: & ita credo hanc nostram sententiã in scripturis satis fundatam. Buccinatores uero indulgentiarum uidentur pœnas animarum ita imaginari quasi ab extra inferantur, sintq; penitus externa, non autem ab intra in conscientia nascantur, quasi deus solum ab eis auferat pœnas, cum sit contrarium uerius, quod animas potius a pœnis auferat, sicut scriptum est. Diuertit ab oneribus dorsum eius. Non ait: Diuertit onera a dorso eius. Et iterum: Si transibis per ignem, flamma non nocebit te. Quomodo non nocebit: nisi quia dat fiduciam cordi, ut ignem non timeat: non autem ut ignis non sit, cum transeundum ei per illum sit. Quare diuersio dorsum ab oneribus non fit, nisi sanando animæ timorem & confortando eam, sicut & supra dictum est, quod nulla pœna uincitur timore sui, sed amore & contemptu. At timorem non auferunt indulgentiæ, immo inferunt quantum in eis est, dum uelut odibilem rem, pœnas relaxandas suadent. Deus autem proposuit habere filios impuidos, securos, generosos, æternaliter & perfecte, qui prorsus nihil timeant, sed per gratiæ suæ fiduciam omnia triumphant atq; cõtemnant, pœnasq; & mortes pro ludibrio habeant: ceteros ignauos odit, qui omnium timore confunduntur, etiam a sonitu folij uolantis.

Iterum obijciuntur.

Si uolenter pœnas ferunt animæ, cur pro eis oramus? Respondeo. Nisi eas uolenter ferrent, certe damnata essent: sed nunquid non ideo optare debent orationes, quando & Apostolus optauit pro se orationes fieri, ut liberaretur ab infidelibus, & sibi ostium uerbi aperiretur, qui tamen omni fiducia plenus, mortem contemnere se gloriabatur: Etiam si animæ non optarent orationes, tamen nostrorum est, earum labori condolere & succurrere oratione, sicut quibuslibet alijs, quantumlibet fortiter patientibus. Deinde, cum animæ non adeo doleant pœna præsentis, q̄ horrore instantis sibi & intentatæ perditionis, non est mirum si cupiant suffragium, ut perseuerent & non deficient in fiducia, cum sint incerta (ut dixi) de statu suo: nec tam timeant pœnas inferni, q̄ odium dei, quod est in inferno: sicut dicitur: Non est in morte qui memor sit tui, in inferno quis cõfitebitur tibi? Et sic patet, quod non timore pœnæ patiuntur, sed amore iustitiæ, ut supra. Timent enim magis, ne non laudent & ament deum (quod fieret in inferno) q̄ ne patiantur. Et hoc eorum sanctissimũ, sed anxiosissimũ desiderium, merito iuuat omnis ecclesia, quantum potest: Maxime, quando & deus uult illas per ecclesiam iuuari. Et hic tandem sit aliquando finis tam obscuræ & dubiæ disputationis, de animarum pœnis. Quibus qui potest meliora proferre, non inuidebo. Modo id faciat, melioribus scripturæ autoritatibus nixus, non fumosis hominum opinionibus obnubilatus.

CONCLUSIO XX.

Igitur

Igitur Papa per remissionē plenariā omnium pœnarum, nō simplici-
ter omnium intelligit, sed a seipso tantummodo positarum.

Remissio om-
nium pœnarū
s. a se illicta
rum.

Hanc disputo, nondum pertinaciter assero.
Rationes meæ sunt.

Prima, Ex dictis concl. v. quod solum Canonica pœna remittitur per pote-
statem clauium, ideo hæc conclusio corollarium est illius; & illa negata, nega-
tur & ista.

Secunda, ex ipso stilo Pontificis, quo dicit: De iniunctis pœnitentijs miseri-
corditer relaxamus, ergo non iniunctas a se uel a canonibus, non relaxat. Ne-
q̄ hic curandum puto arbitrarium cōmentum quorundā, qui dicunt: Quādo
Pontifex non addit hanc clausulam, de iniunctis pœnitentijs, tum intelligi o-
mnium simpliciter remissionem pœnarum. Dicerem ego: Et si nō additur, ta-
men subintelligitur addi tanquā necessaria, & de essentia stili clausula, aut illi
proben aliquo textu, quod dicunt.

Stilus p̄fissi-
cis sonat de
iniunctis pœ-
nitentijs.

Tertia, ad solum uenio argumentum, sed omnium fortissimum, & requi-
ro, quibus nā autoribus probent, etiam alias pœnas per claues tolli, q̄ canoni-
cas: Et exhibent mihi Antoniū, Petrū de Palude, Ang. de Anco. Capreolum.
Deinde & Angelus Summista suū Franciscū Maronis inducit, redemptiones
ueniarum eousq̄ uehentem, ut meritorias eas pronūciare sit ausus, si Christo
placet. Quasi uero illi homines tales sint ac tāti, ut quicquid senserint, statim
necesse sit inter articulos fidei numerare. Verū illi magis sunt reprehendendi,
qui ad ignominiam nostrā & iniuriā illorū, allegant pro assertis, quæ illi pro-
prio suo studio fuerunt opinati, prorsus nihil aduertentes illud Apostoli fidele
monitoriū: Omnia probate, quod bonum est tenete; longe stultiores Pytha-
goricis, quippe cum n̄ ea tantum assererent, quæ Pythagoras dixisset; isti uero
etiā ea, quæ illi dubitauerunt. Sed ad originem & fontē ueniamus riuulorū
istorum, id est, B. Thomā & Bonauenturā. Ex his enim illi partim acceperūt,
partim de suo addiderūt. Hi itaq̄ & sancti, & graues plane autoritate uiri. Ve-
rū cū & ipsi magis opinentur q̄ asserant, deniq̄ S. Bona. confiteatur esse rē du-
biosissimam, omninoq̄ incertam; nonne clarum est, ex ipsis etiam nihil posse
astrui? Tu uide, si ullum textum aut scripturam adducant? Nec mirum, quod
ipsi nihil asserant. Cum enim hæc res sit fidei quidam articulus, si fuerit deter-
minatus: adeo non pertinet ad doctores diffinire, quod etiam ad solū concilij
uniuersalis iudiciū sit suspendendus; nec summus Pontifex quid temere in ijs
habeat statuere quæ sunt fidei, nisi soli præcones ueniarum. Illis omnia quæ li-
buit licent; unicam tamen habent omnes rationē suæ sententiæ, quam & Pa-
nor. li. v. de pœ. & re. c. Quod autem assert. uidelicet hanc: Si indulgentiæ solū
canonicas pœnas dicuntur remittere, hoc est, indulgentias nimis uilificare. Ita,
q̄ ne uiles sint indulgentiæ, magis placuit fingere, quod nesciunt, cum nullū
sit periculum animarū, si indulgentiæ etiam nihil essent, nedum uiles: Misferri-
rimū uero sit, animabus figmenta & illusiones prædicare, etiam si indulgentiæ
utilissimæ essent. Adeo non habetur ratio salutis animarū, sed tantummodo, ne
non optima uideamur docuisse, plus laboramus pro gloria nostri uerbi, & si
non necessarij, q̄ pro fide simplicis, & nobis commissi populi, sola necessaria.
Sed anteq̄ ad beatū Thomā & Bonauē. respondeā, dignū uidetur recitare opi-
niones de indulgentijs, ne ego primus aut solus eas in dubiū uocasse uidear.

Redēptiōes
ueniarū non
sūt meritorij

Theologorū
opiniōes nō
sunt fidei ar-
ticuli.

Bonauentura
de indulgenti-
ijs dubitat.

Indulgentiarū
uificatiōes
student eui-
tare Theo.

Glossa super c. Quod autē, li. v. de pœni. & re. assumens declarationem su-

D per effica

Remissiones quid valeant uetus est questio.

per efficacia & uirtute indulgentiarum, sic incipit: Quid ualeant tales remissiones, uetus quærela, & adhuc satis dubia.

Alij dicunt, quod profunt quo ad deum, sed non quo ad ecclesiam. Quonia si quis sine mortali decedat, nondum peracta poenitentia, minus sentiat poenas purgatorij, iuxta modum remissionis sibi factæ. Ecclesia tamen uiuenti nō propter hoc relaxat satisfactionem. Hęc opinio damnatur a Panor. ibidem, & placet eius damnatio.

Alij dicunt, quod profunt quo ad poenitentia hic iniuncta ex superabundanti, & ad cautelam, id est, tantum eas poenas, quas nō secundum modum, sed in cautelam superabundantius, q̄ peccatum merebatur, imposuit. Et hæc plus damanda q̄ prior.

Alij, quod profunt quo ad deum & ecclesiam, sed remittens onerat se ad satisfactionem pro illo, & hæc est absurda.

Alij, quod profunt ad remissionem poenitentia negligēter omiffa. Hanc Panor. damnans dicit, quod ista remunerat negligentiam. Sed meo iudicio, hæc non omnino est falsa, quia uere remittuntur poenæ quæcunq̄, etiam negligenter omiffa, dummodo displiceat negligentia, immo remittuntur etiam non negligenter omiffa, atq̄ adhuc perficiendæ.

Alij, quod ualeant ad relaxationem iniunctæ poenitentia, dummodo sacerdos qui iniunxit poenitentiam, permittat, ut possit cōmutare poenitentiam cū remissionibus. Et hæc est proba sententia & uera in re, nisi quod restringit potestatem conferentis indulgentias. Verum est enim, quod iniunctas poenitentias relaxant, sed non requiritur consensus eius qui iniunxit.

Sexta, quā ultra istas quinq̄ in glossa prædicta positas Panor. adducit, quod profunt, prout sonant uerba, & quo ad deū, & quo ad poenitentiam hic iniunctam, & hanc dicit teneri a Goff. Host. Io. And. Et hanc ego quoq̄ teneo, ut factet & sonat in uerbis. Sed non sequor intelligentiam omnium. Maxime propter istud uerbum, quo ad deum, per quod si intelligunt etiam poenas a deo impositas remitti, siue hic, siue in purgatorio, ultra poenitentias ab ecclesia uel canonibus iniunctas, non credo uerum, nisi sub tali moderatione, quia poenæ purgatorij remittuntur sine potestate clauium, per solā cōtritionem. Ideo si quis perfecte fuerit cōtritus, credo quod sit quo ad deum a purgatorio absolutus. Quo ad poenas aut huius temporis dico, quod id nullam habet autoritatem, ut supra satis dictum est Con. v. Non est enim nominabilis illa poena, quæ quo ad deū remitti credatur. Ideo ego dicerem, quod illud, quo ad deū, debet intelligi non de poenis a deo impositis, sed de eisdem ab ecclesia iniunctis, ut sit sensus. Remissio illa iniunctarum poenitentiarum ab ecclesia, tenet tam apud deum, q̄ apud ecclesiam. Eo quod deus approbet hæc ecclesia suæ remissionem, secundum illud. Quodcunq̄ solueris super terram, solutum erit & in cœlis. Nō ait; Quodcunq̄ solueris super terram, aliud erit solutum in cœlis; sed id idem quod tu soluis, & ego solutum habebō. Quia per hoc deus uult homines subijci sacerdoti quod non fieret, nisi deum approbare facta sacerdotis sciremus.

Vides ergo omnia adhuc in opinionibus hæere. Porro id quod Angelus ex sūto Francisco Maronis adducit, quod indulgentia etiam ualeant ad augmentum gratia & gloria, nō aduertit, quod indulgentia nō sunt opera bona, sed remissiones bonorum operum, propter aliud minus opus. Et si enim opus bonū propter quod dantur indulgentia, sit meritorium, non tamen ideo indulgentia sunt meritoria, cum opus seorsum factū nō minus esset meritorium, & forte magis. Indul

Indulgentia non sunt meritoria augmentati gratia.

gis. Indulgentiæ uero seorsum sumptæ, potius sunt demeritoria, quia remissiones bonorum operũ. Igitur cũ in omni materia dubitata licitũ sit unicuiq; disputare, & opponere; & ego quoq; dico, me a B. Thoma & Bona. in hac parte dissentire, donec melius probent sua, atque dissoluẽt nostra. Ego enim præter opinionẽs nihil uideo quæ probent, nec saltem unũ canonẽ, cum tot scripturas ego superius conclu. v. produxerim pro mea parte. Et nunc ne sine canonibus etiam loquar, ecce

Opiniones
meræ nihil li-
gant.

Quarta ratio. cap. Cum ex eo. li. v. de pœ. & re. dicit, per indulgentias satisfactio pœnitentiæ enervatur. Hoc uerbũ licet ex dolore potius, q̃ ex gratia dicat Papa, tamen canonistę sicut sonat, intelligunt. Ergo si satisfactio enervatur pœnitentiæ, patet, quod non nisi pœna canonica remittitur. Cum satisfactio pœnitentiæ sit nihil aliud, nisi tertia illa pars pœnitentiæ ecclesiasticæ, & sacramentalis. Nam de satisfactioe euangelica nihil ad ecclesiam, ut supra.

Indulgentiæ
satisfactioe
pœnitentiæ
enervant.

Quod si quis mihi obstat, Papam non negare, etiam alias pœnas enervari. Sed affirmat duntaxat, nec exclusiue loquitur per. c. Cũ ex eo. ut supra, ubi dicit, quod quæstores elemosynarum, præter id quod in literis eorum cõtinetur, nihil permittant proponere populo. Sed nihil continetur in ullis literis apostolicis, præter remissiones satisfactiois sacramentalis, sicut ipsemet dicit Papa. Satisfactio pœnitentiæ enervatur per indulgentias indiscretas & superfluas immo hoc uerbo adhuc rigidius Papa indulgentias restringit. Quia si superflua indulgentiæ solum enervant satisfactioem sacramentalẽ, ergo modestæ & legitima, nec ipsam satisfactioe pœnitentiæ enervant, multo minus ceteras ullas pœnas. Sed hæc sunt non mei fori aut professionis, uiderint Canonistæ.

Quæstores
elemosyna-
rũ plus pro-
nunt q̃ in li-
teris habetur
papalibus.

CONCLUSIO XXI.

Errant itaq; indulgentiarum commissarij. ij. qui dicunt per Papæ indulgentias hominem ab omni pœna solui, & saluari.

Hanc omnino assero & probò.

Quia saltẽ relinquit pœna tertia, id est, euagelica, imo & quinta, puta mors & agritudo, & in multis illa oĩm maxima pœnarũ, scilicet horror mortis, tremor cõscientiæ, infirmitas fidei, pusillanimitas spiritus; quas pœnas si cõparas ad remissas p̃ indulgentias, sicut si rẽ cũ umbra compares erit cõparatio. Sed neq; mēs Papæ est, ut tã friuole & impune fabulẽtur, ut patet ex capi. Cũ ex eo.

Pœnæ nõ au-
feruntur per
indulgentias

Quod si dixerint, nec nos dicimus has pœnas tolli per indulgentias. Respondeo. Cur ergo populum non instruis de cognitione pœnarũ, quas remittis. Sed omnino omnes remitti clamas, quascunq; pro peccatis suis luere deberet, corã deo & ecclesiæ. Quomodo populus per seipsum intelliget, quod tam obscure & large loqueris?

Veniarũ pre-
cones obscu-
re loquuntur

CONCLUSIO XXII.

Quin nullam remittit animabus in purgatorio, quam in hac uita debuisent soluere secundum Canones.

Hanc nõ latius assero q̃ octauam, ex qua fluit ceu corollarium, quod Canones pœnitentiales non transeant in aliam uitam. Quia omnis pœna temporalis

D ij mutal

Ro. ecclesia nō
semper fuit
super alias.

mutatur in pœnā mortis, immo propter mortis pœnam tollitur, & tollēda est, immo finge (ut latius suadeamus) Romanam ecclesiam esse, qualis erat etiam adhuc tempore B. Gregorij, quando non erat super alias ecclesias, saltem Græcia: Clarū esset, quod Canonice pœnæ non obligabant Græcos, sicut nec nūc obligant, si qui sunt Christiani nō subiecti Papæ, ut in Turcia, Tartaria, Liuania. Illis ergo nulla istarum indulgentiarum est necessaria, sed tantum in orbe Rhomanæ ecclesiæ constitutis. Si ergo istos uiuos non obligant, multo minus mortuos, quia sub nulla ecclesia sunt,

CONCLUSIO XXIII.

Si remissio ulla omnium omnino pœnarum potest alicui dari, certum est eam non nisi perfectissimis, id est, paucissimis dari.

Pœnis nos
deus in gra-
tia perficit.

Hanc de pœnis omnium generū intelligo, & sic assero. Nam quod remissio pœnitentialis satisfactionis possit unicuique dari, non est dubium, ut satis est dictum. Immo hanc conclusionē corrigo & dico. Quod prorsus nullis, siue perfectissimis siue imperfectis, potest dari omnium pœnarum remissio, quod probo. Nam licet perfectissimis deus non inferat flagella, seu, iij. genus pœnarum saltē omnibus & semper, tamen tertia manet, scilicet euāgelica, immo & quarta, puta mors, & quæ mortis & ad mortem sunt pœnæ. Licet enim posset deus omnes perficere in gratia, forte sine pœnis, nō tamē statuit id facere, sed ad imaginē filij sui (id est crucem) omnes conformare. Et quid opus est multis? Quātumcunque magnifice extollatur pœnarum remissio, quid quæso efficitur apud eum, qui mortē & timorem mortis atque iudicij ante oculos habet? Huic si omnis alia remissio prædicetur, & hæc non remitti conceditur, nescio si consolatio nis aliquid reportet. Igitur horrorem mortis & inferni attende, & remissiones pœnarum, uelis nolis nihil curabis, ac sic non nostro studio, sed rei necessitate uilificabuntur indulgentiæ, quæ timorem mortis non tollunt.

Veniæ uile/
sunt necessa-
rio.

CONCLUSIO XXIII.

Falli ob id necesse est maiorem partem populi, per indifferentē illā & magnificam pœnæ solutæ promissionem.

Mortem uol-
untarie non
suscipiēs, p in
dulgentias nō
euolat.

Et hæc assero, & scio ita contingere. Nam ego ipse audiui multos non secus intellexisse, quod sine omni pœna euolarent per indulgentias. Nec mirum, quando illi sic scribunt, legunt, clamant, quod si quis uenias cōsecutus, ante reciduiam moreretur, statim euolaret. Hæc omnia ita loquuntur, quasi non sint peccata, nisi actualia, ac si fomes relictus nulla sit immundicia, nullum impedimētum, nullum medium, quod moreretur ingressum regni. Cum nisi ipse sanetur, impossibile sit intrare cœlum, etiam si nullū esset actuale. Nihil enim inquit natum intrabit. Quo circa horror ipse mortis, cum sit uitium fomitis & peccati etiam se solo impedit introitum regni. Quia qui non uoluntarie moritur, non obedit uocanti deo, nisi inuitus. Et tantum ibi non facit uoluntatem dei, quantum inuitus moritur. Tantum autem peccat, quantum non obedit uoluntati dei. Ideo rarissimus est, qui post omnes uenias, non etiam in morte peccet, nisi ij, qui cupiunt dissolui, & uocant mortem. Igitur ut non omnino cū eis discorde, dico

dem, dico, quod si quis sit perfecte contritus (id est odiens se, uitamq; suam, & summe diligens mortem) statim euolabit, remissis sibi pœnis, sed quotus sit hic, tu uideris.

CONCLUSIO XXV.

Qualem potestatem habet Papa in purgatorium generaliter, talem habet quilibet Episcopus & Curatus in sua diocesi & parochia specialiter.

Purgatorij potestas quibus data.

Hæc est illa blasphemia, quæ me mille mortibus dignum fecit, iudicio scilicet quæstorum, ne dicam quæstuariorum. Verum anteq; ego hanc cõclusionẽ ostendam, paululum præfabor de proposito meo. Primũ, dico iterum hic me disputare, non quo ad sententiam, quam intendo istis uerbis (hanc enim constanter assero, quia eam tenet uniuersa ecclesia) sed quo ad uerba.

Deinde aduersarios meos etiam rogo, ut ferant dolorem meum, quo crucior dũ audio ea prædicari in ecclesia Christi, quæ nunq; scripta & statuta sunt, quæ do sanctis olim patribus legimus uisum esse periculosissimũ, aliquid ultra præscriptum cœlestis doceri, ut inquit Hilarius, & sanctus Spiridon Cypri episcopus, huius disciplinæ tam rigidus obseruator fuit, ut interromperet sermonem eius, qui rãtum Greci uocabuli æqui uocatione usus, Tolle cubile tuum & uade, dixerat, pro Tolle grabatum seu lectum tuum & uade, reprehendens eum in re, quæ sensum nihil mutarat. Atq; huius doloris mei ueniam puto mihi iustissime ab illis deberi, quando nos ferre cogimur, nunq; rogati aut moniti, eorum præsumptiones, quibus delectantur ea prædicare, in quibus nos cruciamur audiendo.

Scripturis probatũ, non est asserendũ

Non hæc dico aut ago, quod tam impudenter arrogans sim, ut me inter doctos ecclesiæ sancte numerandum putem, multo minus inter eos, quorum hæc sit statuere aut destituere: Atque utinam nouissimũ merear ecclesiæ membrũ fieri aliquando. Sed id potius ago, cum sint in ecclesia & doctissimi pariter & sanctissimi uiri, ea tamen est nostri seculi infelicitas, ut etiam tanti non possint ecclesiæ succurrere. Quid em̄ potuerit hodie, doctrina & pius zelus, satis probauit infelix euentus eorum doctissimorum & sanctissimorum uirorum, qui sub Iulio secundo studuerunt reformare ecclesiam, instituto ad hanc necessitatem concilio. Sunt & alij passim quos noui, optimi & eruditi Pontifices, sed exemplum paucorum imponit silentium plurimis. Est enim tempus pessimum (ut ait Amos propheta) ideo prudens in illo tempore tacebit. Deniq; est nobis hodie Pontifex optimus Leo Decimus, cuius integritas & eruditio delitiæ sunt omnibus bonis auribus. Sed quid ille suauißimus homo potest unus, in tanta rerũ confusione, dignus profecto qui melioribus tẽporibus pōtificaretur, aut meliora tempora essent sui pontificatõ. Nostro seculo digni sumus pontificari non nisi Iulios secundos, Alexandros sextos, aut si quos alios atroces Mezentios uel finxerũt Poetæ. Nam bonos ridet hodie etiã Rhoma ipsa, immo Rhoma omnium maxime, in qua enim orbis Christiani parte liberius ludũt, etiam in summos pōtifices, q̄ in uera illa Babylone Rhoma: Sed fat ista. Cũ itaq; præter innumeros priuatos, etiam in sedib; suis habeat ecclesia doctissimos, si prudens uoluisset existimari illorũ exemplo, & ipse tacerẽ. Sed præstat uel a stultis, a pueris, ab ebris ueritatẽ dici, q̄ omnino taceri, ut fiducia doctiorũ & sapientũ animosior fiat, ubi audiũt nos rude uulgus tandẽ pro rei nimia indignitate

Cõciliũ Pissanũ, in quo p̄sedit Card. s. crucis, pro reformatione ecclesiæ laborauit.

Rhoma Babyloni comparatur.

D iij clamare,

clamare, sicut ait Christus, Si hi tacuerint, lapides clamabunt.

Purgatoriū
subesse iuris/
dictioni pon/
tificis non cō/
stat.

Ista itaq; præfatus, ad conclusionem uenio, & primo de ea secundum sententiam, deinde secundū uerba seu sententiā aliorū. Igitur in hac cōclusionē nihil loquor de potestate iurisdictionis, quā infra sequente mox cōclusionē nego, & supra, xxij. & viij. idem negaui. Hanc em̄ potestatem illi ex hīs uerbis cōceperunt, de qua dico sicut dixi. Statuat ecclesia alteram partem eius quæstionis, & sequar libentissime. Cessent interim temerarij suorū somniorū assertores. Ego dubito & disputo, an habeant potestatem iurisdictionis in purgatoriū. Et quā tum hucusq; lego & uideo, teneo negatiuam, parat⁹ tenere affirmatiuā, postq; ecclesie sic placuerit. Interim hic loquor de potestate uiriū, non iurium, de potestate operandi, nō imperandi; ut sit sensus: Papa nullam quidem habet potestatem in purgatoriū, sicut nec ullus alius Pontifex. Si aut̄ habet aliquam, talē certe habet, qualis sit & inferioribus p̄cipata. Hæc autem est, qua Papa & qui libet Christianus potest suffragari, orare, ieiunare, &c. pro animabus defunctis. Papa generaliter, episcopus particulariter, Christianus indiuidualiter. Patet itaq; conclusio uerissima. Sicut enim Papa una cū tota ecclesia suffragatur animabus (quale fit in die omnium animarum) Ita quilibet episcopus cū sua dioecesi id facere potest (sicut fit in diebus, quos uocant cōmunes) & Curatus in sua parochia (sicut fit in exequijs & anniuersarijs) Et quilibet Christianus in sua deuotione. Aut ergo nega suffragium esse intercessionem, aut concede quemlibet prelatum cum suis subiectis posse suffragari animabus. Hęc igitur puto nō esse tā dubia, q̄ sunt audaces illi sermōes de iurisdictionē ecclesie in purgatoriū.

Suffragium
proprie expo/
nitur.

CONCLUSIO XXVI.

Optime facit Papa, quod non potestate clauis (quā nullam habet) sed per modum suffragij dat animabus remissionem.

Hæreticę pra/
uitatis inqui/
sitores capti/
ose super syl/
labis inquu/
runt.

Non credo necessariū, iterū protestari quid disputem, aut quid asseram. Sed cū nostro seculo sint tā zelosi Hæreticę Prauitatis Inquisitores, ut Christianisfime catholicos, uicō nētur ad heresim adigere, opportunū fuerit super singulis syllabis protestari. Nam quid aliud fecerint Ioan. Picus Mirandulanus, Laurentius Valla, Petrus Rauennas, Ioannes Vesalia, & nouissime diebus istis Ioannes Reuchlin, atq; Iacobus Stapulensis, ut inuiti cogerentur, & bene sentiendo, male sentire, non facile uiderim, nisi quod omiserint forte protestationē super singulis (ut dixi) syllabis, tanta est hodie in ecclesia puerorum & effeminatorum tyrannis. Itaq; protestor denuo, duo in ista cōclusionē me facturū. Primum, de potestate clauium in purgatoriū disputare, & negatiuam probare, donec alius affirmatiuam melius probet. Secundo de modo illo suffragij inquirere.

Primum probo sic.

Purgatoriū
non subesse
prati Ponti/
his rōnibus
probat.

Primo, per illam uulgatam Hostiensis rationē, uidelicet: Si clauis sese ad purgatoriū extenderent, possent euacuare purgatoriū: Atq; crudelis esset Papa quod non euacuat purgatoriū.

Hanc soluunt sic, Papa potest, sed non debet euacuare, nisi sub sit iusta causa & rationabilis, ne aduersus iusticiam diuinam temere agat. Hanc frigidam & oscitantem solutionem uix puto proferrent, nisi uel non aduerterent quid loquantur, uel inter uitulos marinos profundissime stertētes, se loqui arbitrarentur. Ita

tur. Ita fit, ut ex uno absurdo dato, plura sequantur. Et ut ille ait, Septem mendacijs eget unum mendacium, ut uerum uideatur.

Igitur argumentum uix potuit robustius firmari, q̄ tali solutiōe. Querimus enim, quod tandem nomen erit huius causæ rationabilis? Constat autē, quod uel pro bello contra infideles, uel pro structura sacra, aut cōmuni, alia, ue necessitate huius uitæ, indulgentiæ donantur. Sed nulla illarum tanta est, quin incōparabiliter maior sit charitas, iustior & rationabilior. Si itaq; iustitia diuina nō offenditur, si propter corpora fidelium, & res eorum tuendas, aut propter inanimatas fabricas, aut usum huius corruptibilis uitæ breuissimum, remittitur tot quot uoluerit (etiam si omnes in eo numero comprehendis, ut sic etiam euacuetur purgatorium) quanto magis non offenditur, si pro sancta charitate redimantur omnes? Nisi forte iustitia diuina tam est iniqua, aut forte melancholica, ut plus faueat charitati in corpora & pecunias uiuentium, q̄ in animas tā egenas exhibita. Maxime cum tanta res sit succurrere animabus, ut fideles debeant malle seruire Turcis, & corporaliter occidi, q̄ animas non redimi. Si ergo propter, id quod minus est, infinitas, & forte per hoc ipsum omnes redimet, cur nō & propter id, quod maximum est (id est) charitatem? Hic tamen ego illis angustia clausis cōsiliū dederim, ut dicant causam rationabilem nullam esse posse ut sic secure elabantur huic obiectioni. Et ita si Papa possit quo ad se, nō tamē potest quo ad causam, quæ non esse potest.

Indulgentiā causa idonea est, charitas & misericordia in aīas.

Secundo, ipse stilus Papæ idem probat, in quo dicitur, de iniunctis pœnitentijs. Manifestum est autem quod tantum donat, quātum sonat, & eo modo donat, quo sonat, ut enim episcopus, xl. Card. c. dies de iniunctis pœnitentijs, ita Papa prorsus omnes plenarie dies de eisdē iniunctis relaxat, sed purgatorij pœnas nulla clauis iniunxit. Hic uero bellus quidā somniator sic fabulatur. Quādo Papa dicit, damus indulgentias omnium peccatorū de pœnitētia iniuncta, intelligitur de pœna imposta per sacerdotem. Quando autem dicit, damus indulgentias omnium peccatorū, de quibus contriti & confessi fuerint, tunc non remittuntur oblita uel ignorata. Quando uero dicit, damus remissionem omnium peccatorū, tunc euolaret, si moretur. Et sic in manu Papæ est, quos uolet saluare. O furor. Vide pronunciatorem hunc q̄ secure asserit, ac si oraculum æderet. Cui si dicerem, obsecro te, unde probabo hæc, si fuero iussus rationē reddere huius fidei? fortasse noua alia finget mendacia, quibus illa priora statuat magna maioribus. Infelices Christiani, qui coguntur omnia audire, quæcunq; tandem nugari libuit ineptissimis hominibus. Ac si nō haberemus ipsam scripturam, quam præcipiente Christo, populum doceremus, & tritici mensuram, non lapparū & tribulorum cados illis tribueremus. Inter cætera portenta, quæ hic suauissim⁹ autor fingit, id quoq; nobis audet persuadere, quod in manu Papæ sit remittere uel non remittere ignorata uel oblita, quasi non sciat uniuersa ecclesia, quod post omnē solutionem Papæ, cunctis fidelibus restet dicere: De licita quis intell igit; ab occultis meis munda me domine. Et quod etiam bona opora nostra, cum lob uereri oporteat, ne inueniantur apud deum horrenda peccata. At clauis ecclesiæ, bona opera, si sint mala corā deo nec ne, nescit, nec iudicat, multo minus remittit. Secūdo procedit eius somnium ex laboriosa illa & inutili arte cōstitēdi, immo desperandi & perdendi animas, qua hucusq; docti sumus arenā numerare, id est singula peccata discutere, colligere, atq; ponderare, ad faciendam contritionem. Quod cum fecerimus, fit ut refricemus uel concupiscentias uel odia, præteritorum memoria; & dum conterimur

Indulgentiæ de iniunctis pœnitentijs sonant.

Indulgentiarū ualor apud recentiores,

Conciōnatores notantur.

Cōstitēdi modus qui nunc est in usu, laboriosus & inutilis est.

D iij de præte

de præteritis, noue peccemus. Aut certe si fiat optima contritio, sit tantummodo uiolenta, tristis, mereq; factitia, de metu pœnarū simulata dumtaxat. Sic em̄ docemur peccata conteri, id est, ad impossibile, uel ad peius conari.

Contritio incipienda ab amore dei.

Cum uera contritio sit incipienda a benignitate & beneficijs dei, præsertim a uulneribus Christi, ut homo ad sui ingratitudinem prima ueniat ex intuitu diuinæ bonitatis, & ex illa in odium sui, ac amorem benignitatis dei. Tum fluēt lachrymæ, & odiet seipsum ex corde, citra tamen desperationē. Tum odiet peccatum, non propter pœnam, sed propter intuitum bonitatis dei, qua inspecta conseruatur, ne desperet, & sese ardentissime odiat, etiam cum gaudio. Sic dum fuerit unius peccati uera cōtritio, omnium simul erit. Sic Rho. ij. Ignoras quod benignitas dei te ad pœnitentiam adducit: O q̄ multi id ignorāt sancte Paule etiam aliorū magistri. Sic in Numeris legimus, filios Israel non fuisse a serpenti bus suis ignitis liberatos per intuitum & horrorem eorum, sed potius auerso intuitu ab eis, & ad serpentem æneum (id est Christum) conuerso. Item & ab Aegyptijs uisis territi sunt, sed dato eis dorso, mare transeuntes saluati sunt. Ita sunt peccata nostra in uulnerato Christo, magis q̄ in nostra conscientia tractāda, illic enim mortua sunt, hic uiuunt. Alioquin si illorum carnificina seruāda est, fieret, ut si quis subito ad mortem raperetur, non possit saluari, quia non haberet tempus colligendi peccata. Sed habent quod hic dicant.

Papalis abolutio de iniunctis pœnitentijs intelligitur.

Quare ad commentum illius Cōmentatoris dici potest. In omni remissione summi Pont. præsertim illa publica & corā ecclesia (ut fit in uenijs) debet subintelligi ista clausula, de iniunctis pœnitentijs, siue sint peccata oblita siue ignorata. Hæc enim ad forum ecclesiæ non pertinent.

Indulgentiæ nate ex canonicis.

Ortū est autem istud pelagus sermonum (ut mihi uidetur) ex quadā incuria inspiciendi originis indulgentiarum. Nam tunc temporis quando uigebāt Canones pœnitentiales, magnum erat relaxare, iij. dies, post hoc cœperunt centū dari, deinde mille dies, tandē multa milia dierū, & anni, & annorū centenaria, & millenaria. Sic enim paulatim pcessit maior, ac maior largitas ueniarū. Post hæc cœpit septima pars omnium peccatorū remitti, deinde tertia pars, nouissime dimidia pars, ac sic peruentum est ad plenariam remissionem omnium peccatorum, ut satis potest uideri adhuc instatiōibus urbis Rhomæ. Quod si in primis gradibus intelligitur pœnitentia iniuncta, certe & in plenaria remissione intelligenda est.

Plenaria remissio de pœnitentijs iniunctis intelligitur.

Tertio, iterum stilius Papæ dicentis, per modū suffragij. Oportet enim diuersum esse modū suffragij a modo potestatis. Quod si ipsi Papæ (sicut debemus) plus credemus q̄ illis & nobis ipsis, patet nullam potestatem, sed suffragiū ualere in purgatorium. Tutius est mihi cū Papa sentire, q̄ cum illis, Papa non arrogat sibi potestatem, sed suffragium sibi uendicat. Et satis miror, qua fiducia illi contra expressam prohibitionem. c. Cum ex eo. plus audiant prædicare, q̄ in literis Papæ continetur, cum suffragij modus ibi solum contineatur. Quod si sic intelligunt, Non habet potestatem quidem iurisdictionis in purgatorium, sed tamen habet potestatem clauū applicandi suffragia in illud. Hic dico & ego quod hoc nemo negat, potestas applicandi siue suffragia, siue satisfactiones, siue laudes dei, prorsus est in manu summi Pont. Verum an illa potestas sic sit solius Papæ, ut non etiam aliorum Pontificū sit, ut conclusione præcedenti dictū est, uel quid, ego nondum intelligo in isto modo applicationis, in secunda parte huius conclusionis dicam. Interim hanc primam prosequamur.

Suffragiū applicatur ad purgatoriū.

Quarto, & omnium fortissime, Christus nō ambiguis, sed claris, apertis, rotundis uerbis

illis uerbis dicit: Quodcunq; ligaueris super terram, ligatum erit & in caelis. Et quodcunq; solueris super terram, solutum erit & in caelis. Non frustra adiecit ^{Super terram} super terram. Alioquin nisi restringere uoluisset potestatem clauium, satis fuerat dixisse: Quodcunq; solueris, solutum erit. Aut ergo Christus ut nugator superfluit uerbis, aut potestas clauium solummodo est super terram. Sed hic obone deus, q̄ prompta est quorundam superstitio, qui sine scitu & sine uoluntate Papae uolunt in his uerbis potestatem ei dare, ubi ipse suffragium sibi usurpant duntaxat. Et cum sentirent haec uerba Christi sibi fortiter resistere, & errore confundere, non id egerunt, ut erroris patrocinium desererent, & uerbis Christi incorruptis sensum suum accommodarent. Sed e contra, uerba eius sensui suo corrupto accommodant & torquent, dicentes illud, Super terram, potest dupliciter construui. Vno modo, ut ad soluentem: Alio modo, ut ad soluendum pertineat. Et primo modo esse Christum intelligendum, scilicet: Quodcunq; Petrus, dum fuerit super terram, soluerit, solutum erit & in caelis. Volentes forte, quod & si diabolus solueret (modo ipse soluens super terram sit) solutus erit in caelo. Nam qui dicit: Quodcunq;, & nihil addit quo restringat, omnia certe solubilia esse ostendit. Nescio quibus uerbis hanc rudem & insulsam superstitutionem, immo temeritatem insecter. Hieronymiano stomacho & eloquio dignus hic erat autor, ut sanctorum uerborum Christi tam audax uolentia & corruptio uindicaretur. Et ut omittam grammatice, quae uel sola potuit eos docere, non posse hunc eorum sensum istis uerbis stare, sed magis nouas dialecticas, q̄ ueram sequuntur grammatice.

Videntur isti eousq; sapuisse, quasi Christus timuerit, ne quando talis Petrus uel Papa foret, qui & mortuus uellet ligare & soluere, & ideo necessarium ei fuerit tam insignem mortuorum Pontificum ambitionem & tyrannidem praenire ac prohibere, ne ligent aut soluant, nisi dum fuerint in uita & super terram. Et forte (ut iam dignos scripturae interpretes digne laudemus) nec sine causa sic timuit Christus, ne uidelicet aliquando contingeret, ut mortuus Pontifex aliquid ligaret, & suus successor uiuus idem solueret: Tum fieret magnus error in caelo & Christus anxius ignoraret cuius illorum approbaret officium, ut qui temere permisisset utrisq; idem officium, nec addiderit super terram, ut mortuus cõpesceretur. Si enim ita non sapiunt, quid astuant; quid laborant ostendere, quod super terram, ad soluentem pertinet: Ecce o uere aureum opusculum aurei doctoris, & aureis literis dignissimum, & ne nihil non sit aureum, aureis discipulis tradendum, illis uidelicet, de quibus dicitur: Simulachra gentium aurum & argentum, oculos habentia & non uidentia &c. Recta uisa isti incedunt contra Christum. Christus enim ideo addidit, super terram, ne Pontifex, qui non potest nisi si super terram esse, praesumat id ligare aut soluere, quod non sit super terram, uelut data opera nostri temporis adulatores scedissimos praenirens & prohibens, qui inuito & recusanti Pontifici, regnum tradere incipiunt inferorum. Hos S. Hieronymus pro suo seruore dixisset theologos, id est, deum loquentes, eum autem puta, qui apud Vergilium magnum uatibus inspirat furorem. Sed ramen agamus contra eos. Primo, Si per hanc intelligentiam claues soluunt mortuos, ergo & ligant, quia utrinq; additur, super terram, dicens: Quodcunq; ligaueris super terram. Ergo & hic oportet eadem industria & acumine nobis distingui, super terram, dupliciter construui. Vno modo, ut ad ligantem; Alio modo, ad ligandum pertineat, ut sic concludant nobis, Pontificem posse ligare sub terra in purgatorio, modo id curemus (opere uidelicet medicorum

In inquisitor
Tetzel mo/
nachum.

dicorū) ut id uiuus faciat, & dum fuerit super terram. Nam mortuus nō posset ligare. Quod si ista prima pars uerborum Christi, non recipit hanc torturam & uiolentam elusionem, ut ipsimet quantumlibet sint sine iudicio, asserunt: qua fronte audebunt alteri parti eam uim facere, cum sit simili schemate per omnia composita: nisi forte illis, more suo, omnia licuerit, uniuocare & equiuocare & amphibologifare & paralogifare, sicut libuerit & ubi libuerit. Dicunt ergo, quod super terram in prima parte pertinet ad ligandū, sed in secunda parte pertinet ad soluendum: quandoquidem & maiora mōstra in sacras etiam literas in uexerunt, pro sua laudabili cōsuetudine. Quare cum omnes negent, Clauēs posse ligare, in purgatorio, necesse est negare, quod possint soluere, cū sint illæ duæ potestates æquales, & æqualiter a Christo ecclesiæ suæ datæ. In hac sententiā sunt quidam non pessimi luristæ, an saniores cæteris, uiderint illi.

Clauēs nō ex
ceduntur ad
purgatoriū.

Secundo. Ex ipsa antithesi ista sententiā etiam confutatur. Quia sicut in cœlis, utiq; ad soluendum in cœlis respicit: ita super terram, ad soluendā super terram, respiciat, oportet. Et rursus. In cœlis ad ligatum, quare & super terrā, ad ligatū referri debet. Vnde Christus uelut de industria, nō dixit. Ego soluā in cœlis, sed solutū erit in cœlis, ut si quis primo uerbo, scilicet: Quodcunq; solueris super terram, falsē intelligētīæ calumniam quæret, in sequente retunderetur, nec permitteretur ad soluendum aptare: quia solutū in cœlis, cogit certe intelligi, solutum in terra, non soluendum. Et ligatum in cœlis, cogit intelligi, non ligantem, sed ligatum in terra, aut saltem utrumq;.

Tertio, si clauis tenditur in purgatorium, quid frustra laborant? Cur nō tollunt uerbum suffragij? cur non persuadent Pontifici, ut dicat per modum potestatis, & autoritate potius, q̄ suffragio soluere & ligare? Quippe, Quodcunq; soluerit (tantum caueat ne sit mortuus) solutum erit. Quid nos obtundit uocabulo suffragij, quod nemo intelligit potestatem, sed omnes intercessionem?

Purgatoriū
euacuet papa
si in illud potestatem habet.

Quin amplius faciamus, & rogemus Papā, ut purgatoriū omnino tollat de rerum natura. Si enim clauēs ecclesiæ, etiam quo ad soluendum duntaxat, illuc sese extendunt, erit in manu eius totum purgatoriū. Quod probo sic. Det omnibus in illo existentibus remissionem plenariam: Secundo, omnibus morituris Christianis eandem similiter det remissionem. Tunc certum erit, ut nullus in eo maneat, nullus in ipsum ueniat, omnes autem euolent, & cesset purgatorium. Debet autem id facere, & subest iustissima causa, scilicet charitas, que per omnia, super omnia, in omnibus quærenda. Nec timendū est, quod iustitia diuina offendatur a charitate, ad quam potius ipsa nos urget. Quod cum factum fuerit, deponamus totum officium defunctorum, satis hodie molestum, & neglectum tamen, mutemusq; id in officia festiua.

Quarto & ultimo. Si purgatorij poena est castigatoria & afflictiua, ut supra v. Conclusionē, tunc certum, est eam non posse solui potestate clauium. At nō esse aliam, satis puto ex sufficienti diuisione patere. Paret itaq; prima pars huius Concl. ac per hoc tota satis probabiliter firmata, quod suffragium, non iurisdictionis intret purgatorium.

Suffragij
modus quis sit.

Secundum, scilicet modus ille suffragij, & si non fuit a me propositum, ut inquireretur, nec requiritur ad positiones meas, scire quis aut qualis sit, tamen uolens exponam me in eo, quod iuste poteram omittere, ne uidear angulum quærere, salua semper mea protestatione, quod non meum, sed Pontificis, immo Ecclesiastici forte Concilij sit statuere, quis sit ille modus. Meum est inquirere & disputare, ac rationibus adductis, quid intelligam, aut nondum intel

dom intelligam indicare. Ergo duplici uia impenditur suffragium animabus.

Primo, re ipsa & officio presente, sicuti fit, cum sacerdos cum populo orat, ieiunat, sacrificat, aliaq; facit nominata opera, pro nominatis animab⁹. De quo suffragio nullum dubium est, quin uehementer prosit, & redimat animas, secū dum quod deo uisum fuerit, & illa meruerint secundum B. Aug. De isto superius dixi cōclu. precedenti, quod talem potestatem habet episcopus specialiter qualem Papa generaliter, scilicet non iurisdictionis, sed suffragij faciēdi in purgatorium. De isto modo hic non quaritur, ut notum est.

Secundo, impenditur sine officio uel opere, sed mera iurisdictione per literas uel uoces pronūciata. Et id quoq; ex duobus thesauris. Primus est triumphantis ecclesie, qui est meritum Christi & sanctorum eius, superabundanti⁹ q̄ debuerant merentiū. Et hunc esse relictum in ecclesia, ut hic remuneretur & compensetur, dicunt illi. Alter est militantis ecclesie, ut sunt merita, bona opera uiuentiū Christianorū, quæ habeat summus Pontifex in manu sua, applicare ea, uel pro satisfactione poenitentiū, uel suffragio defunctorū, uel pro laude & gloria dei. Sic enim & ego aliquādo & docui & scripsi, Papam tripliciter habere militantis ecclesie merita in potestate. Primo, ut ea offerat deo pro satisfactione aliorum. Secundo, pro suffragio animabus. Tertio in laudem dei. Et hanc facultatem spirituales, si uera est, in suis diocesis habere episcopos, firmiter credo. Aut si erro, reuocet me qui potest. Alioquin quomodo stabunt sine errore fraternitates illæ, in quibus sibi communicant sua studia & opera, tam maiores q̄ minores p̄lati: Itē monasteria & ordines, & hospitalia & parochia. Id enim non potest uerum intelligi, nisi quod tali modo unius opus pro altero satisfacit, suffragatur, & glorificat deum.

Applicatio
meritorum
ecclesie militantis & triumphantis.

Militantis ecclesie merita
Papa in potestate habet.

Fraternitatum fundamentum.

Dico itaque.

Quanc̄ ego prorsus non intelligo, quomodo sint ista merita militantis ecclesie in manu Papæ, tamen interim sic pie credam, donec suus Gordus hunc nodum dissoluat. Causa autem quare non intelligam, est hæc.

Militantis ecclesie merita nō esse in manu ponti, sic uidetur probari.

Prima, Si pro uiuentibus uiuentium offert opera, iam non uideo, quomodo sit remissio gratuita, & non potius uera & iusta satisfactio & perolutio usq; ad nouissimum quadrantem. Licet enim ille non operetur cui fit remissio, alij tamen operant̄ & satisfaciunt. Tunc enim id fiet, quod omnes cōstanter negant scilicet quod concedens oneret se ad satisfactionem: uere enim Papa tunc non remitteret, sed satisfaceret, scilicet per sibi subiectos.

Secūda, quod sic clauis ecclesie nihil prorsus facerēt, nisi quod iam de facto fit in ecclesia, etiam sine clauibus. Nam ex lege charitatis quilibet pro quolibet tenetur orare. Et Apostolus ait: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.

Tertia, quod nomen indulgentiæ huic sententiæ repugnat, quia debet illud indulgere, id est, remittere, ut non faciat quod debet, non autem imponere alteri, uel impositum dicere, ut indulgentia prorsus extinguat debitum, non autē per aliū soluat. Quare uidetur potius, sine isto thesauro nuda sufficere potestas clauis ad indulgentias, maxime cum remittatur tantummodo canonica, non autem euangelica satisfactio. Aut iterum hic dicendum erit, ut supra de remissione culpe dictum est, quod sic etiam remittat per hunc thesaurum poenas id est, declarat id fieri, quod etiam sine eo fit, scilicet, ecclesiam pro eo satisfacere cui remittitur. Quomodo B. Augu. dicit, Neminem suscitari, nisi quē suscitauit unitas ecclesie: ut in uidua figuratum dicit. Sed adhuc durat ratio prima & secūda.

cūda.

cunda, quod sit tunc potius satisfactio quam remissio, siue declaret, siue concedatur.

Quarta, Thesaurus ille ecclesie militantis magis operatur gratiam spiritus, quam remissionem poenarum, & uidetur satis uiliter tractari, si pro poenarum remissione applicetur, cum remissio poenarum sit uilissimum donum in ecclesia, etiam impijs donabile, & sola clauis potestate, ut uidetur. j

Dico secundo.

Thesaurū ecclēsię applicari mortuis uirtute clauis um uix est intelligibile. Non intelligo, quomodo aut quid fiat, quando Papa eundem thesaurum applicat pro suffragio defunctorum.

Causa est hæc.

Prima, Quia iterum non plus uidetur facere, quam quod de facto fit. Nam uniuersa ecclesia de facto orat & suffragatur pro defunctis, nisi iterum hic putetur id facere declaratiue. Nec uideo quid illud obstet quod dicitur de missa, quæ plus prodest si per sacerdotem unum applicetur, quam si sine applicatiōe pro omnibus celebretur. Fateor id uerum a me credi. Sed Papa ut summus & generalis omnium sacerdos, certe non potest nisi generaliter applicare, immo debet id facere, etiam sine literis ueniarum.

Secunda. Cum per indulgentias non remittantur nisi poenae Canonicae, prorsus non possum intelligere, quid animabus remittatur, cum Canones eas non ligent. Denique in morte sunt ab illis absolutæ, cum omnis sacerdos sit Papa in hora mortis. Item quod nulla anima patitur in purgatorio pro criminibus & mortalibus peccatis, sed tantum pro uenialibus, ut dist. xxv. Qualis. Canones autem uenialibus, immo mortalibus occultis non sunt impositi, sed tantum criminibus cognitis, ut supra dictum est. Dicat ergo qui potest, Quomodo indulgentiæ suffragantur illis, id est, remissiones Canonum, nisi non tantum indulgentias largiatur, immo illis uelut in superabundantem cautelam datis (uel ut solent etiam mortui absolui in facie ecclesie) simul inuoluat ultra indulgentias, applicationem meritorum ecclesie. Et tunc certe indulgentiæ non fiunt suffragium, sed cum suffragio tanquam altero dono dantur animabus, id est, declarantur dari, uel applicantur.

Dico tertio.

Purgatorio non extrahuntur animae secundum Canones

De thesauro meritorum Christi & sanctorum ad remissionem poenarum applicato, dicam infra in sua Conclus. lviij. Vides ergo quam sint omnia obscurissima & dubiosissima, ideo periculosissima doceri. Id unum dico & uideo, quod Papa (in Cle. de poe. & re. c. Abusionibus.) damnare uidetur hanc sententiam, de redimendis animabus per indulgentias, dum dicit, Animas de purgatorio, ut asserunt, mendaciter extrahunt. Vbi glossa super uerbo, mendaciter, quia inquit, sunt iudicio dei reseruatae. Et allegat ad hoc dist. xxv. c. Qualis. Et certe mihi uidetur recte sentire. Nam si per suffragium redimantur, non utique sequitur eas statim euolare; non est idem suffragari & redimere seu liberare. Itaque ego hucusque sapio, quod uideo indulgentias & suffragium meritorum ecclesie esse duas res diuersissimas, alteram sine altera, & cum altera dari potestem. Indulgentiis sufficit sola potestas clauis, sine addito illo thesauro, qui tamen potest addi, uel solus dari. Solus datus facit participem bonorum, ut supra satis est dictum. Hæc si essent certa & uera, sequeretur quod indulgentiæ, in quantum tales prorsus nihil prodesse animabus, nisi quod coram ecclesia absoluerentur (id est denuntiaretur eas esse absolutas) Aut si prodesse, non id fieret uirtute ipsarum, sed alia adiuncta illis donatione, scilicet meritorum ecclesie. Quæ donatio iterum distinguenda est a generali applicatiōe, qua ecclesia de facto per illa suffragatur animabus,

animabus, sine Papæ applicatiōe, & uidendū quid ipsa ualeat, Sed etiā alijs relinquēdus est inquirēdi labor, quibus est nondū fessum studiū in tāis dubijs.

Nunc obijcitur.

Primo, Celebre habetur, quod quidam magister Parrisijs tenuit in disputa-
tione sua, summū Ponti, habere potestātē in purgatoriū, & Pōtifex eo cogni-
to & mortuo, dedit eam assertam remissionē, uelut cōmendans.

Respondeo.

Me nihil mouet, quid placeat uel displiceat summo Pontifici, Homo est, si-
cut & ceteri, multi fuerunt summi Pontifices, quibus nō solum errores & ui-
tia, sed etiā portenta placuerūt. Ego audio Papam ut Papam, id est, ut in Ca-
nonibus loquitur, & secundum Canones loquitur, aut cū Concilio determi-
nat, non autem quando secundum suum caput loquitur; ne forte cogar cum
quibusdam, male Christum cognoscentibus, dicere, quod Iulij secundi horren-
dæ cædes in Christianum populum, fuerint quadam beneficia pij pastoris in
oues Christi collata.

Papa ut Pa-
pa audiendus
est.

Iulius. ij. bel-
lator.

Secundo, B. Bona, lib. iij. dist. xx. dicit: Non esse resistendum importune, si
quis asseruerit Papam habere potestatem in purgatorium. Respondeo primū
Autoritas S. Bona, in re hac non sufficit. Secundo, quādo Papa id asseruerit
non erit resistendum. Tertio, Bona, recte dicit, quia addit, seipsum exponēs,
dummodo id constet per autoritatem manifestam, aut dictamen rationabile.
Sed illa nondum constat manifesta autoritas.

Hic uero obijcitur.

Primo, Sixtus, iij. determinasse dicitur, quod per suffragium ille modus ni-
hil minuit plenitudinem indulgentiarum.

Sixtus. iij.
de indulgentijs

Respondeo.

Primum; Si quis pertinax esse uellet, diceret: Proba quod dicis optime pa-
ter; Maxime cum solius Papæ non sit nouos fidei statuere articulos, sed secun-
dum statutos iudicare & descindere quæstiones fidei. Hic autem erit articulus
nouus, ideo ad uniuersale concilium pertinebit eius determinatio, multoma-
gis q̄ Conceptio B. uirginis. Præsertim cum hic nullum, illic multum & ma-
gnum sit animarum periculum. Alioquin, cum Papa sit unus homo, qui erra-
re potest in fide & moribus, periculo assidue laboraret totius ecclesiæ fides, si
quicquid sibi uisum fuerit, necesse sit uerum credi.

Articul⁹ no-
uus fidei ad
conciliū per-
tinet.

Secundo, etiā si Papa cum magna parte ecclesiæ, sic uel sic sentiret, nec etiā
erraret, adhuc non est peccatū aut hæresis, contrariū sentire, præsertim in re nō
necessaria ad salutem, donec fuerit per concilium uniuersale alterum reprobay-
tum, alterum approbatū. Quod, ne multis agam, illo unico probatur, quod ec-
clesia Rhomana etiā cum Cōcilio uniuersali Basiliē, ac tota ferme ecclesia
sentit B. uirginē sine peccato conceptam. Et tamē, quia altera pars non est re-
probata, non sunt hæretici qui contrarium sapiunt.

Tertio; Ego dico mihi nondum uisam illam Sixti determinationē. Sed hæc
mihi uisa est, quod indulgētiæ dantur defunctis per modum suffragij. Ex qua
nondū sequit̄, quod ideo animæ euolent, quibus ille modus datur.

Quarto, Non possum esse alieni uerbi, multominus summi Pontificis inter-
pres; Quare donec seipsum interpretetur, interim opinemur, honoris gratia,
defendendo dictum tale incognitū. Dupliciter potest id ipsum intelligi. Pri-
mo, Modus suffragij nō minuit plenitudinē indulgētiæ, id est, licet indulgen-
tiæ dentur ibi, non per modū indulgētiæ, sed per modum suffragij, tamen tali

Euolare aſas
propter idul-
gētiās, nō cō-
ceditur.

E suffragio

suffragio & intercessione nihilominus sit, ut euolēt omnino, quibus fuerit im-
pensus. Ac sic non soluendo, sed intercedendo euolant. Hanc nō teneo, sed il-
li ita putant dictum.

Secundo, Modus suffragij non mi. ple. indulg. id est, applicatio indulgentia-
rum per modum suffragij, permittit eas esse quod sunt, scilicet indulgēti-
as ple-
nas, nec tollit id quod natura sua sunt; Solum, quod nō agunt ut indulgentia-
sed ut suffragiū. Et hanc admitto, & addo: Quod si non minuit aliquid, multo
magis nihil auget indulgēti-
as illa applicatio suffragatoria. Ex ijs sequitur, qd
non euolent animæ per illum modum. Et id sonant etiam uerba: Quia non di-
cit, Modus ille suffragij plene redimit animas: Sed non minuit plenitudinē in-
dulgentia-
e, scilicet quod indulgentia-
e licet plenæ, tamen tantū faciunt, quantū
facere potest suffragiū, nec amplius.

Iterum obijcitur.

Absolutiōis
forma habet
inquantū cla-
ues se exten-
dunt.

Forma absolutionis Apostolica dicit: Remittendo tibi pœnas purgatorij,
inquantū clau-
es sanctæ matris ecclesie se extendūt. Et hanc formā seruant pœ-
nitentiarij Papæ, etiam in urbe.

Respondeo.

Primo, Ista sunt extra propositum, quia est forma absoluēdi uiuorum & mo-
rientiū, non autē forma applicandi indulgentias iam defunctis.

Secundo, Tamē quarendæ ueritatis causa dico, quod cum sint dubia, & ob-
scure posita ista uerba, non potest errari in fide, si quis contra senserit, q̄ putan-
tur intelligēda. Cur enim trepidat illa forma: cur uelut dubitans dicit: Inquā-
tum clau-
es sese extendunt: Suspecta est mihi ista tremula cauda. Non teneor
firmiter credere, quod ipse non audet constanter pronunciare. Cur hic solum
& nusq̄ alibi adiungit, inquantum clau-
es se extendūt: An nondum uidemus
q̄ uigil sit Christus in Ecclesia sua, ut etiam errare uolentes, non permittat er-
rare: Si tamen nosipfos, neglecto eius monitorio, nō præcipitarem⁹ in errorē.

Tertio dico sicut prius, Etiam si Papa cum suis pœnitentiarijs hic non errat,
non ideo sunt hæretici, qui negent eius sensum, aut non credant, donec fu-
erit Concilij uniuersalis iudicio alterutra partiū definita uel reprobata. Sic em̄
licet etiam indulgentijs ornarint festum Conceptionis, tanq̄ rem certam fidei
non tamē damnant, aut ligant eos, qui solutionē talium indulgentiarum non
quærunt. Ita quantumcūq̄ donetur indulgentiarū, formam illam non est ne-
cesse credere esse ueram, donec statuatur ecclesia. Et iterū uides, quanta sit necessi-
tas legitimi & uniuersalis Concilij. Sed timeo, nostrum seculum nō sit dignū
donari nobis tale, sed potius ut opationib⁹ erroris illudamur, sicut meruimus.

Cōcilium p
indulgentijs
declarandis
necessarium.

CONCLUSIO XXVII.

Hominem prædicant, qui statim, ut iactus nummus in cistam tin-
nerit, euolare dicunt animam.

Atas nō euo-
lare certo per
indulgēti-
as, latius, pbaf.

Hominē prædicant, id est, uanitatem & mendacia, secundum illud: Omnis
homo mendax. Et iterum: Vanitas, omnis homo uiuens. Atq̄ ista positio se-
cundum meam sententiam, non eget probatione. Probatur tamē per sequen-
tem Cōclu. Quia arbitrio dei, & merito animæ ualet suffragium ecclesie. Ideo
etiam si illorum esset uera sententia, quod per modum suffragij profunt, non
sequitur quod statim euolent.

Primo, non suffragium, sed exauditio suffragij, eiusq̄ susceptio liberat: Cū
non

non orante ecclesia, sed operante deo liberentur.

Secundo, Natura deus sic agit, ut cito exaudiat, tardet autem dare, ut patet in omnium sanctorum orationibus & doctrinis, ut probet perseuerantiam. Ideo longe distant suffragiū, exauditio, executioque eiusdem.

Cito deus exaudit, tarde dat.

Tertio, Quod hoc ipsum noue dicitur, sine autoritate ulla, contra prohibicionem Canonis, ne quid ultra quā in literis continetur, dicatur. Non ergo dei & ecclesie, id est, uera; sed sua propria, id est, mendacia loquuntur.

Noua dicitur de indulgentijs

Quarto, Non differūt ille qui loquitur falsum scienter, & ille qui asserit certum, quod nescit esse certum. Sic enim & uerum loquens aliquando mentitur. Sed illa iam dicta sciunt sibi esse incerta, & tamen certa affirmant, tanquā euangelia; nulla enim autoritate uel ratione possunt ea certa esse probare.

Quinto, Tunc suffragium illud esset melius alieno officio & per accidens, quā suo proprio, quia non tantum prodest operario, quantum alteri pro quo fit, immo hoc est Peripateticum, ideo transeo; Maxime cum illi ausint concedere, quod non profint operario, sed animæ &c. Possem & ego istas fabulas ridendas agitare & illudere, sicut ipsi per eas illudunt ueritatem; Sed desisto, ne magis dogma quā problema ponere uidear.

CONCLUSIO XXVIII.

Certum est, nummo in cistam tinniente, quæstum & auaritiā auferri posse, suffragium autem ecclesie est in arbitrio solius dei.

Mirum est, quod non tanto studio atque boatu etiam euangeliū Christi prædicatur saluberrimum. Quæ res suspectum facit negociū, quod plus quæstum quā pietatem æstimare uidentur, nisi forte iustissime excusentur, per hoc quod euangeliū Christi ignorant. Igitur, cum indulgentiæ sint nullius pietatis, nec meriti, nec præcepti, sed licentiæ tantummodo quædam, licet opus per quod redimuntur, sit pium, uidetur omnino quæstus auferri per eas, magis quā pietas dum tam effuse & solæ tractantur, euangelio uilius uix recitato.

Euangelio neglecto, solæ indulgentiæ populo inculcantur.

Probo primo, Quia suffragium ecclesie non est iurisdicção Papæ, nec in manu eius, quo ad acceptionem dei, sed tantummodo quo ad oblationem, etiam si stet eorum sententiā de animarum redemptione per illud.

Suffragiū ecclesie non est sub iurisdictione Papæ.

Secundo, Falsa esset B. Augustini uulgata sententiā, quod suffragia tantum his profunt, qui ea sibi prodesse meruerunt, quia potestate Papæ, non autē merito animæ prodesse, cuiuscumque prodesse.

Tertio, Contra naturam & uim uocabuli est, ut sit in potestate Papæ, per suffragium redimere. Nam quantumcumque opus sit excellens, si ipsum uertitur in suffragium, non ut opus, sed ut suffragium operatur. Exauditio suffragij potius redimit. Aut ergo alijs nominibus de re ipsa loquuntur, & tunc peius fallūt. Aut si proprio uocabulo de re sua loquuntur, tum non stat sententiā eorum, repugnante uocabulo suffragij, significationi & intellectui potestatis.

Quarto, Tūc prorsus nulla esset differentia inter suffragium & potestatem, nisi uoce tantum, re ipsa erunt idem, quia idem efficiunt sine alio requisito ultra uoluntatem Papæ. Cur ergo non tacet suffragium, & cessat nos cogere alia intelligere per suffragiū, quā per potestatem?

Hic iterum protestor optime lector, me de suffragio eiusmodi loqui, tanquā uere esset tale. Nam meam sententiā dixi supra, quod dubitem nec intelligam

Protestatio Lutheri,

E ij an sit,

an sit, aut esse possit tale. Quod ideo dico, ne mihi ipsi quisque contrarium me sibi fingat, dum hic uelut assero suffragium, quod prius pene negaui.

CONCLUSIO XXIX.

Quis scit, si omnes animæ uelint redimi a purgatorio, sicut de sancto Seuerino & Paschali factum narratur.

Non quidem fide dignam scripturam de his duobus legi. Narrari tamen auctiui, quod potuissent suis meritis liberari, si minus uoluissent glorificari, ideo potius sustinuerunt quam minuerent gloriam uisionis. Sed in his credat quisque, quod uelit, mea nihil refert. Non enim negaui, quin & alias poenas luant animæ in purgatorio, quam supra dixi. Sed uolui, ut etiam illis remissis non euolarēt, nisi & sanarentur in gratia perfecte. Possent tamen fieri, ut aliquæ nollent redimi ex nimia dei charitate; ex eo fit uerisimile, quod Paulus & Moses potuerunt uelle esse anathema, & separatio a deo in æternum. Si tale in uita facere isti prompti erant, non uidetur negandum & a defunctis idem fieri posse, de quo exemplum de quadam uirgine, uide in ser. Tauleri, quæ sic fecit.

Animæ possunt
nolle redimi.

CONCLUSIO XXX.

Nullus securus est de ueritate suæ contritionis, multo minus de consecutione plenariæ remissionis.

Hæc dico eorum sententia, qui uolunt contritionem esse necessariam ad remissionem poenarum: Et non uident, quam uehementer incerta reddant omnia. Et satis patet conclusio. Nam primam partem omnes asserunt, Secunda autem necessario sequitur. Meo autem iudicio potest fieri certa remissio poenarum, scilicet Canoniarum, etiam si ille dignus non fuerit, nec contritus. Non enim contritio nedum certitudo contritionis requiritur ad poenarum remissionem, quia tenet remissio etiam si fictis concedatur, cum sit in mera potestate Pape. Illi uero, ut supra quoque dictum est, si alias poenas quam criminum uolunt remitti, scilicet quorum cunquam mortalium peccatorum, faciunt, dum nimium magnificant indulgentias ut nullæ sint indulgentiæ. Quia nec indulgentiæ quidem sunt, si incertæ sunt. Incertæ uero sunt, si nituntur super absoluendi conscientiam, non super clauium potestatem; maxime uero si & super omnium peccatorum mortalium non tantum criminum manifestorum contritione nituntur, cum nullus certus sit, se sine peccato mortali esse. Certus autem esse potest quod sine crimine est, id est, sine peccato, de quo coram ecclesia possit accusari, ut supra. Ideo illam conclusionem esse ueram, meo sensu loquens; Posui autem, ut uiderent illi absurditatem suæ iactantiæ, qua indulgentias extendunt.

Contritio non
requiritur ad
deletionem poe
narum.

Indulgentiæ
quæ se fundat
sup certitudi
ne contritio
nis sunt dubiæ

Sine crimine
id est sine pec
cato publico

CONCLUSIO XXXI.

Quam rarus est uere poenitens, tam rarus est uere indulgentias redimens, id est, rarissimus.

Iterum eorum loquor sententia, ut uideant suæ licentiosæ prædicationis temeritatem,

meritatem, immo contradictionē, qui cum tam multis eas prodesse clamitent & tamen confitentur paucos esse, qui angustam uiam ambulant, nondū erubescunt, neq; attendunt quid loquantur. Sed nec mirum; Non enim susceperunt officium contritionis & angustæ uiaē docendæ. Meum itaq; sensum dico, quod & si pauci sint contriti, multi, immo omnes in tota ecclesia, possunt esse liberi a pœnis Canonum, per ablationem Canonum, sicut & uere nunc sunt.

CONCLUSIO XXXII.

Damnabuntur in æternum cum suis magistris, qui per literas ueniarum securos sese credunt de sua salute.

Hanc assero & probo, Sic Hiere. xvij.

Maledictus qui spem suam ponit in homine, & ponit carnem brachium suum. Non est enim nobis ulla fiducia salutis, nisi unus Iesus Christus: nec aliud nomē sub cœlo datum, quo nos oporteat saluos fieri. Act. xv. Pereat ergo fiducia in mortuis literis, in nomine ueniarum, in nomine suffragiorum. Secundo sicut dixi, Literæ & ueniæ nihil conferunt salutis, sed tantummodo auferunt pœnas, nec nisi Canonicas, nec has omnes tamen. Atq; hic mecum uti nam terra & plenitudo eius gerneret ac fletet super seductionem populi Christiani, qui passim indulgentias non aliter intelligunt, q̄ salutare, & ad fructū spiritus utiles: Nec mirum cum non exprimaturs eis rei manifesta ueritas. In felicissimi Christiani, qui nec in suis meritis, nec in sua conscientia bona possunt confidere de salute, docentur confidere in scriptam & caratam papyrus, cur non ita loquar: quid enim amplius ibi confertur rogo: non contritio, non fides, non gratia, sed tantummodo externi hominis pœnæ a Canonibus statuta: Atq; ut paulum digrediar, audiui ego ipse multos, qui datis pecunijs, & redemptis literis, totam fiduciam in illas posuerunt. Ita enim uel audierant (ut dicebant) uel (ut ego honoris gratia credo) intellexerant, præcones ueniarum docere. Non hic eos taxo, sicut nec mihi licet, qui non audiui præcones ueniales: excusant sese ultra niuem candidius, mea causa licebit, certe populi redarguendi sunt aures tam illotæ, ut illis salutaria dicentibus, ipsi non nisi pestifera audiant. Sed dum illi dicunt:

Indulgentijs nitentes ponunt carnem brachiū suū,

Conclonatores pp̄m seducunt,

Ante omnia fratres in Christum credite, atq; confidite, & poenitentiam agite. Crucem uestram tollite, Christum sequamini, mortificate membra uestra, discite pœnas & mortem non formidare. Ante omnia mutuam inter uos charitatem habete, inuicem seruite, etiam neglectis uenijs, Primum pauperibus & egenis subuenite. Hæc inquam & similia tam pia & religiosa & sancta illis narrantibus, insipiens uulgus, nouo miraculo subuersum, longe alia audit scilicet hæc: O uos insensatos & crassi cordis homines, bestijs prope similes, qui non percipitis tantam effusionem gratiarum. En cœlum undiq; apertum nunc est. Si nunc non intres, quando unq; intrabis? En tot potestis redimere animas: O duri, duri & negligentes, duodecim denarijs patrem extrahere potes, & tam ingratus parenti in tantis pœnis non succurris? Ego sane in extremo iudicio excusatus sum, uosq; magis accusati, quod tantam neglexeritis salutem: Dico tibi, Si uel unam solam tunicam haberes, hanc quoq; exuendam, & distrahendā iudico, ut tantas gratias obtineas. Tum uero ubi uentum fuerit ad oblocutores gratiæ, cū illi meras benedictiones inuadēt etiam, stat tre-

Christi imago depingenda populo.

Veniarū predicatorum ad questum oīa dicunt.

E iij mens

mēns uulgius & cœlum ruiturū, ac terrā hiaturam formidat, longe peiores, q̄
 infernales poenas sibi minari audit; ut uerum forte sit, quod ubi illi maledicūt,
 deus benedicit eorū maledictionib⁹, & ubi benedicit, deus maledicit. Nā qua
 uia fieri possit alia, ut illi tam aliena loquantur ab ijs, quæ audiunt, quis possit
 intelligere? Vnde ista quæso uerborū larua: Sed nec omnia tamen credo, quæ
 populus passim sese audisse dicit; alioquin hæretica, impia, blasphema illis præ
 dicata putarem. Non credo uerum esse, quod unus illorum prohibuit fieri ex
 equias defunctorum, & sacerdotum inuitationem, sed magis ut imponerent
 in cistam, qui exequias & missas, parentaliaq; uellent peragere. Populus hæc
 etiam fingit. Non credo fabulam illam mendacijs refertam, ab ullo dictam, uel
 delictet quod in quodā loco, nescio quot milia (si recte memini, tria uel quinq;,
 animarum fuerint redempta per has uenias, inter quas solū tres fuerunt dam
 nata, quia detraxerant indulgentijs. Nemo hanc dixit, sed passionem Christi
 narrantibus, talia populus audiuit, aut postea audisse finxit. Nō credo uerum
 quod passim siue uectoribus, siue hospitiibus, aut alias seruitibus, pro precio
 dant quatuor, quinq; uel quot libitum fuerit, animas. Nō credo, quod in pul
 pitis, postq; impetuoso mugitu despumauerint suas exhortatiōes, & ut popu
 lus imponat, clamauerint; Impone, impone, impone, (hanc em̄ populus uocē
 caput & caudā, immo & uentrē, ac totū pene sermonē esse fingit) tum, ut apo
 stolici p̄dicatores, rē nō uerbis modo, sed exēplo docent, descendūt, primi q;
 ad cistam eunt, in omnium oculis, irritantes & prouocantes simplicem & stul
 tum populum, ut penitus exugant medullas eius. Imponunt itaq; splendido
 gestū, atq; sonoro tinnitu, tum mirantur, si non pluant ceteri omēs totum æs
 suū, arrident imponentibus, indignantur omittentes. Non dico ego istas nun
 dinas esse animarum, & monopolia; populo indignor qui tam pia studia pro
 sua ruditate, non speciem, sed usq; ad furorem auaritiā, interpretatur. Quanq;
 mihi forte dignus uenia uideatur populus, qui ex istis nouis spiritibus, uel no
 uam mentem, uel errorem accipiat, cum prius magis audire sit solitus, quæ ad
 charitatem & humilitatem pertineant. Sed si catalogum portentoforum audi
 tum uelim percensere, nouo uolumine fuerit opus. Ego uero mea sententiā
 credo, si indulgentiæ essent etiā præcepta, & salutare, tamē quia in tam gran
 dem sunt nunc abusum & scandalum redacta, ut uel hæc sola causa fatis iusta
 fuerit, ut uniuersa tollerentur. Ne forte si diutius permittatur uigere, tandem
 præcones earum præ pecuniarum amore insaniant. Vere quidem credo, non
 omnia ab illis dicta esse, quæ passim feruntur, uerum debuerant saltem popu
 lum in hoc arguere, & sese clarius exponere, aut quod melius est, secundum
 Canones modeste loqui de indulgentijs.

Imponendū
 semper cla
 mitant.

Indulgentiæ
 tollendæ & si
 præcepta essent
 ppter abusū.

CONCLUSIO XXXIII.

Cauendū sunt nimis, pui dicunt uenias illas Papæ donum esse illud
 dei inæstimabile, quo reconciliatur homo deo.

Pestilētes hæreticos debueram eos dicere, quid enim magis impium & hæ
 reticum, q̄ dicere indulgentias Papæ esse gratiam reconciliationis dei? Verum
 ut stomachum meum premam, uolo potius eos nulla malitia aut uoluntate ta
 lia dixisse, aut posuisse, sed mera incitia, & tam eruditionis q̄ ingenij penuria
 licet & in hoc sit temeritas, quod tam indocti, nō potius bubulci opus fecerūt,
 q̄ opus

Indulgentiæ
 Papæ, nō sūt
 gratia recōci
 liationis dei.

¶ opus docendarū animarū Christi subirent. Audiamus itaq; istum bubulcū sua uerba grunnientē: sic enim in libello suo postq; indulgentias in quatuor principales gratias distribuerat, & multas alias minus principales. Prima inquit, gratia principalis, est plenaria remissio omnīū peccatorū: qua quidē gratia nihil maius potest dici, eo quod homo peccator, & diuina gratia priuatus, per illam perfectam remissionē & dei gratiam denuo consequitur. Hæc illa. Obsecro, quæ hereticorū sentina tam hæretice unq; locuta est: uel ex hoc loco discite, qua causa fiat, ut cum illi sese sanctissima docere dicant, populus tamen tam impia audiat. Utinam hic sit diui Hieronymi zelus & eloquiū. Pudet me tantæ temeritatis, quod iste blaterator non fuerit ueritus, eum libellū ædere in faciem quatuor illustrium, & circumiacentiū uniuersitatū, ac si omnino ibi indulgentia uersa essent in fungos putidos. Doleo & hæreticis nostris propinquis Pighardis, tandem uenisse occasionem iuste criminandi ecclesiam Rho. si hæc in ea doceri audierint. Quod autē iste insulsus autor, non malitia forte, sed in scitia ista dixerit, ex illo uidere licet, quia inquit, per illam (id est, primam gratiam plenariam remissionē) consequitur homo perfectam remissionem. Quid est dicere, per plenariam remissionē consequitur perfectam remissionē, & per gratiam dei consequitur gratiam dei? An non per febrem somniat, aut phrene si laborat? Sed ad sensum hæreticum uerte animum.

Verba cuiusdam indulgentiarj, summā gratiā indulgentias dicētis.

Libellus in indulgentiarj blasphemus occasionem criminandi dās hereticis

Hanc primam gratiam uult eam esse, qua maius dici nihil potest, & quam consequitur homo priuatus gratia, quod nisi de iustificante gratia spiritus intelligi non potest. Nec ipsum aliter intellexisse clarū est: alioquin nō esset, qua maius dici nihil potest. Quanq; si etiam de gratia iustificante alias loqueretur satis impie loqueretur, cum solus deus sit id, quo maius dici nō potest. B. Aug. enim, nō sicut ille, sed in donis creatis, inquit, nullum est maius charitate. Hic uero gratiam dei, & gratiam Papæ in unius uocabuli chaos confundit, dignus autor talī uel opinione, uel errore.

Sequitur in eodem libro.

Per quā etiam peccatorū remissionē, sibi pœnæ in purgatorio ppter offensam diuinæ maiestatis, luendæ, plenissime remittunt, atq; dicti purgatorij pœnæ omnino delentur. Delphicū audiuimus oraculū, ut nihil omnino dubitat, qui omnia ignorat, de potestate clauium in purgatoriū secure pronunciat. Sed satis de his supra.

Ptærem clauum etiā i purgatoriū quasi certi extendunt.

Sequitur ibidem.

Et licet ad tantam gratiā merēdam, nihil satis dignū possit retribui, eo quod donum dei & gratia æstimationem non habet &c. Vides ut iterum donum & gratiam dei inæstimabilem uocet, id quod Papa remittit, homo dignissimus, qui ecclesias doceat, id est, hæreticorum prostibula. Postq; his uerbis gratiam illam ad forum & nundinas studiose adornarat, mox tamen Mercurium suum habitu Iouis uestit, ne ullus intelligat, quod lucrum quæreret, nisi qui nō plus q; ipse intelligit. Permittit pauperibus quoq; eam gratis dari, ita sane si primum undecunq; pecunias corradere tentauerint a bonis (ut inquit) fautoribus: ita ut mendicantes fratres sine licentia suorum superiorum pecuniam procurent (quia multo melior est apud hunc pseudolum remissio uel fictæ pœnæ, q; salutaris obedientia) Cum uero nusq; patuerit uia corradendi pecunias ut gratiam illam redimant (id est, denuo emant, nō quod illi uendāt, sed quod nimia rerum similitudo cogit uocabulis abuti) tum demum dicit: Regnū em cœlorum nō plus diuītibus patere debet, q; pauperibus: iterum per uenias uolens patere cœlum. Sed subtrahō calamum, ne pro meritis in eos debacchet.

Speciē pietatis imiscet, q minus eorū tyrannis intelligi queat.

Sit satis indicasse fidelibus, pestilentiam eorum sermonum tam insigni (ut par erat) inuolutam inscitiae & ruditati, ut dignum esset operculum uase,

CONCLUSIO XXXIII.

Gratiae enim illae ueniales respiciunt tantum poenas satisfactionis sacramentalis, ab homine constitutas.

Hæc abunde patet ex quinta supra, & uicesima.

CONCLUSIO XXXV.

Non Christiana prædicant qui docent, quod redempturis animas uel confessionalia non sit necessaria contritio.

Nummū nō
deum, pecu-
nias non ani-
mas quærūt.

Confessiona-
lia.

Impij opus
placere deo
nequit.

Hæreticę pra-
uitatis inqui-
sitores impune
hæresim semi-
nant.

Obsecro, cur istam dilationem dant hominibus in periculum? Et quid prodest illis talia prædicari, nisi quod pecunia quæratur, & non salus animarum, etiam si essent uera? nunc cum sint & impia & falsa, multo magis sunt explo-
denda. Sane & ego superius permisi, posse poenas remitti, etiam ijs qui non sunt contriti, quod illi negant. Hic rursus quod illi affirmant, negandum puto. Atque de confessionalibus quidem, idem mihi quod de poenis iudicium est, scilicet, utrobique non requiri contritionem, neque quo ad redemptionem eorum, quod negant, neque quo ad usum, similiter & in poenis remittendis. Quandoquidem pars confessionalis est remissio poenae. Sed in redimendis animabus omnino dissentio, & peto, ut probent dicta sua. Ego quidem in redimendis animabus longe aliud uideri puto, quam in remissione poenarum. Siquidem in remissionibus poenae homo recipit bonum, sed in redimendis animabus facit bonum. At impius recipere bonum potest, sed nullo modo facere, nec potest placere opus eius deo, qui ipse non placet, ut Gen. iij. Respexit dominus ad Abel, & ad munera eius. Deinde contra scripturam est, ut quis primo alteri misereatur, quam animam suam: & prius festucam de oculo fratris eiciat, quam trabem de suo: atque omnino ut seruus diaboli redimat filiam dei, & hoc apud ipsum deum ridiculum est, ut hostis pro amico regis intercedat. Quis rogo furor hic est? qui (ut uilissima poenae remissionem, & ad salutem inutilem magnificet) peccata, quorum poenitentia sola fuerat magnificanda, extenuat. Si hoc nunc est hæreticum, male sonans, scandalosum, piarum aurium offensiuum, quid tandem est quod his nominum portentis appellari possit? An his titulis, HAERETICAE PRAUITATIS INQUISITORES, ideo catholicos, catholicasque sententias uexant, atque fatigant, quo liceat eis solis impune & pro libito hæreses inundare?

Dicunt autem, quod redemptio illa non innititur operi redimentis, sed merito redimendi. Respondeo, Quis hoc dixit? unde probat? Cur ergo non sine opere redimentis, merito redimendus proprio liberatur? sed non tunc cresceret pecunia, cupita propter salutem animarum. Cur ergo non inuocamus Turcas, & Iudaeos, ut nobiscum etiam suas pecunias imponant, non propter nostram avaritiam, sed propter redemptionem animarum? Nec obstare uidetur, quod illi non sunt baptizati, quoniam hic non est opus, nisi pecunia dantis, nequaquam anima pereuntis; non enim illa datio innititur, nisi redimendae anime. Credo quod si uel asinus imponeret aurum, etiam redimeret, quod si requiritur aliqua dispositio

dispositio, necessario & gratia; cū Christian⁹ peccator magis displiceat deo, q̄
ullus infidelis; nec tantū dedecorat asinum rudibilitas, q̄ Christianū impietas.

Secundo, dixi confessionalia quidem peccatoribus, sicut & remissiones pœ
narum dari posse. Sed non dixi, ut hortandi, immo nec permittēdi sint talia re
dimere, sicut ipsi impie & crudeliter docent, quod probo.

Primo, omnis doctrina Christi est exhortatio ad pœnitentiam, & id agit, ut
homines quantocyus a diabolo recedant, sicut ait Ecclesiast. Ne tardes conuer
ti ad dominum. Et ipse dominus: Vigilate, quia nescitis diem neq; horam. Et
Paulus: Festinemus ingredi in requiem illam. Et Petrus: Cū ergo hæc omnia
consummāda sint, quales oportet uos esse in sanctis conuersationibus & pieta
tibus, properantes in aduentum diei &c. Sed hæc ideo illi docuerunt, quia sol
liciti erant, non quomodo pecunias colligerēt, sed animas saluarent. Hi uero
uelut secure illis tribuunt miseram dilationem, & quātum in eis est, in pericu
lo aternæ mortis relinquūt, ita ut nesciam an tali studio sint ab homicidijs ani
marum excusati, quippe nō quaritur hic salus dantis, sed donum pereuntis; cū
si essent boni pastores animarum, & uere Christiani, omnibus studijs agerent
ut peccatorem ad timorem dei, ad horrorem peccati inducerent, nec quiescerēt
flendo, orando, monendo, increpando, donec animā fratris lucrifacerēt; qd si
ille pergeret pecuniam dare, perseueraturus malus, in faciem ei reijcerent, &
cum Apostolo dicerent: Non quero tua, sed te. Et iterum: Pecunia tua tecum
in perditionē, & abhorrerent a conspectu eius. Sic recte agerent, sed absit
hoc a Mercurio nostro: quin id potius agamus, si uenerint peccatores, media
toribus idoneis freti (id est lucris) etiam inuito Christo cum uniuersis aposto
lis, sint sicut unus ex nobis, nihil nō potentes, quod nos possumus, etiam ani
mas redimere ipsi sine intermissione pereuntes, etiam ridentibus nobis, & de
dono eorum secure gaudentibus. Ista est charitas in populum Christi, & fra
tres nostros; ita curamus animas eorum, ut intelligant in suis peccatis, nos no
uissimam, id est, nullam compassionem habere.

Dixerūt apo
stolorū & in
dulgentiaro
rum studiū.

Mediatores
idonei, quib⁹
etiam inuito
Christo ue/
nia impetra
tur sūt lucra

CONCLUSIO XXXVI.

Quilibet Christianus uere compunctus habet remissionem plena
riam a pœna & culpa, etiam sine literis ueniarum, sibi debitam.

Alioquin in periculo essent, qui literas eiusmodi nō haberent, quod falsum
est, cum illæ sint neq; præceptæ, neq; consultæ, sed liberæ. Neq; peccant, qui
eas negligunt, nec ideo in periculo salutis sunt. Quod ex eo patet, quia tales
sunt in uia mandatorū dei. Et per casum, si quando ei nō daretur eiusmodi
remissio, debetur tamen ei, ut dicit Papa, Sed hic intercedit, O acutissimum
ingenium quorundā dicentium, quod uera hæc essent, si Canones essent pœ
næ tantum a Papa positæ. Nunc uero sunt declaratorij pœnarū a deo inflicta
rum. Sic loqui decet eos, qui ueritatem semel perpetuo odio persequi pro
posuerunt.

Acutū ingel
niū ad decipi
endum incau
tos.

Primum pronunciant uelut ex oraculo, quod deus pro peccatis pœnam sa
tisfactoriam requirit; Aliam scilicet q̄ crucem euangelicam (id est, ieiunium,
laborem, uigiliam) aliam q̄ castigatorem, non enim has intelligūt, quia has
remitti nisi a deo non possunt negare.

Crucē euan/
gelicā.

Secundo huic mōstro addūt maius, scilicet quod canones declarēt impositā,
ergo

ergo Papa non habet nisi declarare, nunquam imponere, nec relaxare; alioquin contra uerbum Christi, sic docebunt nos; Quicquid ego ligauero, tu solues.

CONCLUSIO XXXVII.

Verus Christianus sine literis participat omnibus bonis Christi & ecclesiae.

Quilibet Christianus uerus, siue uiuus siue mortuus, habet participationem omnium bonorum Christi & ecclesiae, etiam sine literis ueniarum, a deo sibi datam.

Impossibile est esse Christianum, quin Christum habeat: Quod si Christum, & omnia simul quae Christi. Dicit enim B. Apostolus Roma, xiiij. Induimini dominum Iesum Christum. Et Ro. viij. Quomodo non omnia nobis cum illo donauit? Et. j. Cor. iij. Omnia uestra, siue Cephas, siue Paulus, siue uita, siue mors. Et. j. Cor. xij. Non estis uestri, sed membra de membro. Et alijs locis, ubi describit unum corpus, unum panem, nos omnes esse in Christo singulos, alterque alterius membra. Et in Cantu. Dilectus meus mihi, & ego illi, quia per fidem Christi efficitur Christianus, unus spiritus, & unum cum Christo. Erunt enim duo in carne una. Quod sacramentum magnum est in Christo & ecclesia. Cum ergo spiritus Christi sit in Christianis, per quem fratres cohæredes, cõcorporales, & ciues sunt Christi, quomodo ibi possit non esse participatio omnium bonorum Christi; nam & Christus ex eodem spiritu habet omnia sua, ita fit per inestimabiles diuitias misericordiarum dei patris, ut Christianus possit gloriari, & cum fiducia præsumere in Christo omnia, scilicet quod iustitia, uirtus, patientia, humilitas, omnia merita Christi, sint etiam sua per unitatem spiritus ex fide in illum. Rursum, omnia peccata sua iam non sint sua, sed Christi, per eandem unitatem, in quo & absorbenur omnia. Et hæc est fiducia Christianorum, & iucunditas cõsciencie nostrae, quod per fidem fiunt peccata nostra, non nostra, sed Christi, in quem deus posuit peccata omnium nostrum, & ipse tulit peccata nostra, ipse agnus dei, qui tollit peccata mundi. Rursum, omnis iustitia Christi fit nostra. Imponit enim manum suam super nos, & bene habemus, & extendit pallium suum, & operit nos, benedictus saluator in secula, Amen. Verum quando hæc participatio suauissima & iucunda permutatio, non fit nisi per fidem, hanc autem homo nec dare nec auferre possit; satis clarum puto, quod uirtute clauium uel beneficio uenialium literarum hæc participatio non datur, sed potius ante, & sine illis datur a solo deo; sicut remissio ante remissionem, absolutio ante absolutionem, ita participatio ante participationem. Quid ergo participat Papa sua participatione? Respondeo, Illi dicerent ut supra de remissione dictum est Conclu. vj, quod declaratiue participat. Nam quomodo possint aliter dicere, non intelligere me confiteor; Meum sensum sequente ponam conclusionem.

Fiducia christianorum.

Participatio bonorum Christi per solam fidem datur.

CONCLUSIO XXXVIII.

Remissio tamen & participatio Papae, nullo modo est contemnenda, quia (ut dixi) est declaratio remissionis diuinæ.

Remissio papae licet non necessaria, non tamen contemnenda.

Non quod necessaria sit illa declaratio, quae in literis indulgentiarum, & publice fit (sufficit enim ea quae fit in priuata confessione) sed quod non sit contemnenda, quia per eam etiam ecclesiae nota fit, & approbatur, priuatim facta declaratio

declaratio. Sic enim ego intelligendū puto. Qui habet meliora, dicat ea: Non enim quid alias illa participatio publica faciat, uideo. Verum, licet hanc cōclusionem ab omnibus (ut puto) acceptam, non negem, dixi tamē supra Conclu. vj. mihi non placere hunc modum loquendi, quod Papa nihil aliud faciat, q̄ quod declaret aut adprobet remissionē diuinam, seu participationem. Nam id primo nimis uiles reddit ecclesiæ clauēs, immo uerbum Christi facit irritū quodammodo, ubi dixit: Quodcunq; &c. Declaratio enim nimis modicū est. Secundo: Quia incerta erunt omnia ei, cui fit declaratio, licet alijs seu ecclesiæ foris in facie certa fiat illius remissio & reñciliatio. Quare sicut superius de remissione culpæ, ita de participatiōe bonorū uolo opinari, donec erudiar melius, uidelicet, quod sicut peccator post peccatū difficillime confidit in misericordiā dei, adeo urget ad desperationē peccatū onere suo grauissimū, multoq; facilius iram q̄ misericordiā dei cogitat, sicut ante peccatū facilius misericordiam q̄ iram cogitat. Omnia enim peruerse agit homo, timēs ubi non est timendum, sed sperandum, scilicet post peccatum: Præsumens ubi nō est præsumentum, sed timendum, scilicet ante peccatum. Cuius rei exemplū abunde ostensum est in resurrectione Christi, ubi multis argumētis opus fuit, ut sese in cordibus discipulorum resuscitaret. Deniq; prima annunciatio fuit muliebris & delyramētis ab illis comparata. Ita & peccatori prima fiducia apparet mollis, & cui non, uel uix credendum puta: Ita multo difficilior est cōfidere, sese esse participem Christi bonorū (id est, inenarrabiliū bonorum, ut sit particeps diuinæ naturæ, ut ait S. Petrus) Magnitudo bonorū etiam operatur diffidentiam, uidelicet, nō solum esse remissa tanta mala, uerum & collata tanta bona, ut sit filius dei, haeres regni, frater Christi, socius angelorū, dominus mūdi. Obsecro quomodo hæc uera potest credere, qui peccati sui morsu, immo pōdere fessus trahit ad inferos? Hic itaq; necessariū est iudiciū clauis, ut homo sibi nō credat credat autem potius clauis, id est, sacerdoti. Atq; nihil curo, si etiam sit forte indoctus clauiger, aut leuis. Nam nō propter sacerdotem, nec potestatem eius, sed propter uerbum eius qui dixit, & non mentitur: Quodcunq; solueris &c. In ijs enim qui credunt in uerbum istud, nō potest clauis errare. Errat uero in ijs solis, qui non credunt absolutionem istam ualere. Nam singe (per impossibile uel contingens) si quis non sit, uel non putet sese satis contritum, & tamē absoluendi tota fiducia credat sese absolutum (fiducia mea sic opinor) hæc ipsa fides eum facit absolutū uerissime, quia credit in eū qui dixit: Quodcunq; &c. Fides autē Christi semper iustificat, non secus, q̄ si baptizet te ineptus, leuis, imperitus sacerdos. Adde, si etiam non putes te satis contritum (tibi enim nō potes nec debes confidere) nihilominus si credis ei qui dixit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic saluus erit, dico tibi, hæc fides eius uerbi facit te uerissime baptizari, quicquid sit de contritione tua, ideo fide ubiq; opus est. Tantum habes, quantum credis. Atq; sic intelligo quod nostri doctores dicūt sacramēta esse efficacā gratiæ signa, non quia fit (ut B. Augusti.) sed quia creditur, ut supra. Ita hic, Absolutio est efficax, non quia fit, a quocunq; tandem fiat, erret siue non erret, sed quia creditur. Nec hanc fidem potest reseruatō casuum impedire, nisi esset manifesta & contempta. Proinde dico: Homo quando in peccato est, ita uexatur & agitur conscientia eius, ut suo sensu potius participationem omnium malorum sese credat habere. Et talis homo certe proximus est iustificationi, & habet initium gratiæ: Ideo ei confugiendum est ad solatium clauium, ut arbitrio sacerdotis quietetur, & pacem obtineat, atque fiduciam

Pctm sui natura ad desperationem urget.

Vt resurrectio Christi, ita pctōris iustificatio multis argumentis ostēda.

Fides ad iustificationē maxime necessaria.

Clauis ad querandā cōscientiam utiles.

fiduciam

fiduciam consequatur participationis omnium bonorum Christi & Ecclesie. Quod si quis hanc participationem officio sacerdotis sibi factam, non crediderit aut dubitauerit, non errore clauis, sed suae infidelitatis seducit, & magno damno suam animam afficit, & deo uerboque eius iniuriam atque summam irreuerentiam facit. Ideo multo melius est, ut non adeat ad absolutionem, si non credat sese absolui, quam si sine fide accedat, sicte enim accedit, & iudicium sibi accipit, non secus quam si baptismum uel sacramentum panis sicte acceperit. Proinde non adeo est necessaria contritio, quam fides. Incomparabiliter enim plus tibi consequitur fides absolutionis, quam seruior contritionis. Et hac fide omissa, nos plurimi solui in formandis contritionibus laboramus, ut doceamus homines tunc confidere remissa peccata, quando senserint sese esse perfecte contritos (id est nunquam confidere, sed magis ad desperationem laborare) cum secundum Prophetam, non in nostram contritionem, sed in uerbum eius sit sperandum. Neque enim dixit: Memor esto contritionis meae seruo tuo, in qua mihi spem dedisti, sed memor esto uerbi tui, in quo mihi spem dedisti. Et iterum, In uerbum tuum (non utique in opus nostrum) supersperaui. Et iterum: Sustinuit anima mea in uerbo eius &c. Et ut Psal. I. in Hebraeo est: Tibi soli peccaui, propterea iustificabis uerbo tuo. Igitur nec sacramentum, nec sacerdos, sed fides uerbi Christi per sacerdotem & officium eius tete iustificat. Quid ad te, si dominus per asinum uel asinam loquatur dummodo tu uerbum eius audias, in quo speres atque credas.

Sic intelligerem illud quod nostri doctores Scholastici dicunt, sacramenta ecclesiae esse in exercitationem nobis data, hoc est tanquam inestimabilia dona, in quibus occasionem habeamus credendi & iustificandi. Nam olim erat sermo domini pretiosus tempore Saulis, nunc uero etiam per leuissimos, pessimos, indoctissimos homines suum uerbum tibi sonat. Tu in uerbum intende, & mitte laruam personae. Erret, non erret ille, tu non erras si credideris. Hic si erro & desipio, reuocet me qui sapit, Consequens ex ihs erit, ut tres illae ueritates Ioan. Gersonis iam diu in omnes libros & aures transfluxae, prudenter intelligendae sint, puta quod non ideo confidat sese homo esse in statu salutis, quia potest dicere se dolere de peccatis, sed multo magis id aduertat, si sic optet sacramentum absolutionis, ut credat, si ipsum fuerit affectus, sese absolui. Hoc enim est sacramentum in uoto suscipere, id est, in fide uerbi uel praesentis uel desiderati auditus. Caue ergo, ne quando in tuam contritionem ullo modo confidas, sed in nudissimum uerbum optimi & fidelissimi tui saluatoris Iesu Christi. Cor tuum fallat te, ille te non fallat, uel habitus, uel desideratus. Quae si ita sunt (de domino deus ut cum propheta Michea sim uir non habens spiritum, ac mendacium potius loquar) timendum est, multas animas perdi per indoctissimos illos operum & contritionis bouinatos. Primum, quod fidem uerbi non docent, sed contritionem duntaxat, atque hanc tenuiter satis. Secundo, quod facillimi sunt absolutiones impendere & participationes eiusmodi, quasi sit passim omnium, istam fidem habere, neque discutiunt quem aut quare absoluant, itaque non tam necessarium est absoluendo dicere, doles? quam illud, credis tete absolui a me posse? sicut Christus ait ad caecos: Creditis me posse haec uobis facere? Credenti omnia possibilia sunt. Haec enim fides certe in illis maxime probatur, qui tremore conscientiae agitati, potius sese diffidere sentiunt: illis uero qui talem miseriam non sentiunt, nescio an sint clauis illae consolatoriae, cum consolari non mereantur, nisi qui lugent: nec animari ad fidem remissionis, nisi qui trepidat diffidentia retentionis. Atque ut finem tandem faciam, Haec sententia mea, credo, potestatem clauis

Contritio ad
despationem,
fides uero ad
remissionem
facit.

Fides uerbi
Christi iusti-
ficat.

Sacramenta
ad quid data

Tres uerita-
tes Io. Gerso-
nis.

Bouinatos
operum & con-
tritionis.

clauis non minuit, ut mihi impingitur, sed a falso honore & tyrannica reuerentia in sibi debitam & amabilem reuerentiam reducit. Non em̄ est mirum, si clauis contemptui fiant, si falsis honoribus, id est, terroribus tantummodo offeratur suscipienda. Cū cognita earum saluberrima cōmoditate, saxū sit, aut lignū, qui non cū lachrymis eas exosculetur & amplectatur. Quid ergo Pontificem propter eas magnificamus, & hominē terribilē singimus? Non illius sunt clauis, meæ potius sunt, mihi donatæ, meæ salutis, meæ consolationi, paci & quieti concessæ. Pontifex seruus est & minister meus in clauibus, ipse non eget illis ut Pontifex, sed ego. Adulatores uero omnia Pontificibus inflectunt, non nostram consolationem, sed illorum tantūmodo potentiā in illis iactitant, & per ea ipsa nos terrēt, per quæ nos maxime oportuit cōsolari, adeo sunt hodie omnia peruersa. Et adhuc non putamus infelicia esse tempora, in quibus tātus est abusus optimarū rerum in pessimas res nobis uersarum. Itaq; istam Conclu. ut iacet non omnino teneo, sed ex magna parte nego.

Clauis nostræ potius quæ Pontificis dicitur.

Adulatores peruertunt omnia.

CONCLUSIO XXXIX.

Difficillimum est etiam doctissimis Theologis, simul extollere ueniarum largitatem, & contritionis ueritatem coram populo.

Ratio huius est sequens conclusio.

CONCLUSIO XL.

Contritionis ueritas pœnas quærit & amat, ueniarum autem largitas odisse facit, saltem occasione.

Da uerum pœnitentem, & uidebis eam tam ardentem in seipso quærere ultionem offensionis diuinæ, ut cogat te sui misereri, immo ut necessarium sit ei resistere, ne destruat sese, ut saepe legimus & uidimus contigisse. Et B. Hiero. talē scribit suā Paulam fuisse, & ipsemet de seipso. Nihil istis est satis pœnarū, quin cum filio prodigo inuocant cœlum & terrā, & deum ipsum cōtra seipso, sicut & Dauid, quando dixit: Vertatur obsecro gladius tuus in me & in domum patris mei. Recte ergo me puto dixisse, pœnitentias Canonicas ipsas tantum impositas, qui, uel nollēt meliora facere, ut pigri, uel certe ut explorarentur de ueritate contritionis suæ. Patet itaq; quod difficile sit, saltem doctis, inter odium & amorem pœnarum medios ire, ut sic doceant odium earum, ut tamen maxime persuadeant amorem earum. Indoctis uero cum sit nihil difficile, nihil obstat, quin & hoc sit facile. Euangeliū quidē docet pœnas nō fugere, nec relaxare, sed quærere & amare, quia docet spiritum libertatis & timoris dei usq; ad contemptum omnium pœnarum. At multo lucrosius est, & expedit capsis quæstorū, ut populus timeat pœnas, & spiritū mundi atq; timoris in litera & seruitute hauriat, dum audit esse tam horribilem rem, pœnas quasdem Canonicas, ut non nisi tāto studio, tanto impendio, tanta pompa, tantis ceremonijs doceatur uitari, quā tis nec euangelium docetur amari.

Vere pœnitentes ardent pœnas efflagitant.

Canonicæ pœnæ quibus olim impositæ.

Populum timere pœnas multum facit ad quæstum.

Obijciuntur.

Quid ergo dicis de peregrinantibus Rhomā, Hierusalē, S. Iacobū, Aquisgranum, Treuerim, multasq; alias regiones & loca, causa indulgentiarum, Item

F in dedica

in dedicationibus ecclesiarum?

Respondeo.

Quatuor cau
sæ peregrinã/
tium.

Peregrinationes istæ fiunt multis causis, rarissime iustis. Prima est omnium cõmunissima, curiositas scilicet uidendi & audiendi aliena & ignota, quæ leuitas uenit de fastidio & acidia cultus dei in ecclesia, ppria neglecti. Alioquin in comparabiliter meliores indulgentias domi inueniret, q̃ in omnibus iã dictis locis simul sumptis; similiter & Christum & sanctos præsentius haberet, si non tam stultus esset, ut ligna & lapides præferret pauperibus & proximis suis, quibus in charitate seruiret, aut etiam suæ familiæ prouideret.

Peregrinãtes
pp̃ter indul/
gentias nihil
merentur.

Altera est tolerabilis, scilicet causa indulgentiarum. Nam cum indulgentiæ sint libera, non præceptæ, ac per hoc nullius meriti; nihil prorsus meretur, qui præcise propter indulgentias peregrinatur, iuste autē illi sic illuduntur, qui domi Christum & proximum negligunt, ut foris decuplo plus consumant sine fructu & merito. Ideo qui domi maneret & illud cogitaret; Charitas opit multitudinem peccatorum. Et illud; Quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda uobis. Iõge melius, immo solum hic bene ageret, q̃ si omnes uenias in Hierusalem & Rhoma afferret; sed non placet adeo recte sapere, ideo tradimur & in desyderia nostra.

Tertia est causa afflictionis & laboris pro peccato; quã credo raro contingere saltē solam. Nam & domi posset sese affligere & laborare, si laborē tantūmodo quæreret; si tamen facit, non est malum, immo bonū.

Votorum ad
sanctos i me/
lius cõmuta/
tio bona.

Quarta, Honestã, sed si fiet singulari deuotione pro honore sanctorū & gloria dei, ac suo profectu, sicut sancta Lucia ad beatam Agathã, & quidam sancti patres Rhomã uisitarunt; quod nō fecerint curiositate, exitus pbauit. Proinde mihi placet in istis facultatibus, quod etiã uota talium peregrinationū cõmutentur in alia opera, atq; utinã gratis cõmutarentur.

CONCLUSIO XLI.

Caute sunt ueniæ Apostolicæ prædicandæ, ne populus false intelligat eas præferri cæteris bonis operibus charitatis.

Triplex bo/
norū operū
gen^o quæ lar/
giendo fiunt

Ego sic dicerem ad populum; Ecce fratres, scire uos oportet, quod triplex est genus honorū operū, quod expensionibus pecuniæ fieri potest. Primū & ante oia, Si quis pauperibus donet, aut proximo egenti mutuet, & omnino in quacuncq; necessitate laboranti subueniat. Hoc opus sic est agendū, ut etiã intermittendæ sint structuræ ecclesiarum, & omittendæ oblationes ad uasa & ornamenta ecclesiarum. Postq̃ hoc fuerit factū, & non restat qui egeat, tum secundum erit, nostras & in nostris terris ecclesias & hospitalia, & publicæ utilitatis estructuras primum iuuare. Postq̃ autē id fuerit factum, tum demū si placet, potestis & pro indulgentijs redimendis tertio loco dare. Quia in primo est mandatum Christi, in nouissimo illo nullum mandatum.

Pontifex non
quærit pecu/
nias, sed salu/
tē animarū.

Si dixeris. Ista prædicatione parum colligetur pecuniarum per indulgentias Respõdeo, Credo. Sed quid hoc mirū; cū Pontifices per indulgentias non quærant pecunias, sed salutem animarum, ut patet in ijs, quas dant in consecrationibus ecclesiarum & altarium. Ideo non uolunt per suas uenias impedire meliora, sed promouere potius charitatē. Ego libere dico, quod qui aliter docet populū, & hūc ordinem peruertit, non doctor, sed deductor populi est, nisi quod populus pp̃ter peccata sua merei aliquādo nō audire ueritatē recte prædicari.

Conclu

CONCLUSIO XLII.

Docendi sunt Christiani, quod Papæ mens non est, redemptionē ueniarum ulla ex parte comparandam esse operibus misericordiæ.

Papam intelligo, ut supra dixi, prout sonat personam publicam, id est, ut per Canones nobis loquitur. Non enim sunt Canones, qui prædicent ueniarū dignitatem comparari operibus misericordiæ.

Papa nō uult comparari in dulgentijs operibus misericordiæ.

Patet autē Conclu. Quia præceptum dei infinita dignitate præstat, eo quod per hominem quoque permittitur, ac nullo modo præcipitur: cum illic sit meritum, hic nullum.

Hic obijcitur.

At ueniæ redimuntur per piū opus, prout contributionē ad fabricā, uel capti uorū redemptionē, ergo sunt meritoria. Respōdeo, Nō loquor de opere, sed de uenijs, nam opus illud poterat fieri sine uenijs, non enim alligatur necessario uenijs. Ueniæ autē sine opere concessæ nihil conferunt, sed tantūmodo auferūt Opus autem sine uenijs confert, quia illic nostra recipimus, hic damus. Et ideo illic carni, hic seruitur spiritui. Et breuiter illic naturæ, hic satisfit gratiæ. Quare ueniæ seorsum sumptæ sunt incōparabiles ad opus misericordiæ. Item opus sine uenijs purius est, quā cum uenijs, & ueniæ sunt operis aliquod uitium, quia recipit mercedem suam, immo plus quā mercedem suam. Sanctius itaque agerent si nude cōtribuerent, & nō propter uenias. Nō quod ueniæ sint malæ & noxiæ sed quod abusus peruersus nocet, dum tale opus nō facerent, nisi ueniæ essent ac sic finis operis huiusmodi fit ueniæ, imo ipse homo, qui quærit que sua sunt cum deberet opus propter deum & gratis facere, & uenias non aliter acceptare quā gratis, sibi non propter contributionem datas, ut sic illi uenias non emāt, nec isti uēdant; oportet enim utrobique esse gratuitam donationem, uel erit manifesta simonia, & uenditio turpissima. Sed quis hæc populo dicit, quando dicitur, Impone gratis, & ego concedo gratis?

Opus bonū fieri potest sine uenijs, ueniæ autē non bonæ sine operibus.

Purius est opus sine, quā cum uenijs.

Simonia est, cū emuntur ueniæ.

Item, Timendum ne per illā ordinis peruersitatem magna in ecclesia alatur idololatria. Quia si populus doceatur propter pœnarū euasione[m] contribuere (quod spero non fiat, & si multi forte sic intelligant) tunc clarum est, quod nō propter deū contribuunt, & erit timor pœnarū, seu pœna idolū eorum, cui sic sacrificant. Quod si ita fieret, tale aliquod malū ageretur in ecclesia, quale olim in Rhomanis gentilibus agebatur, quando Febri & alijs læuis & noxijs numinibus seruebāt, ne læderentur. Ideo hic uigilandum pro populo, & tam dubia atque periculosa negocia uix doctissimis cōmittenda.

Idolo sacrificant, pœnarum timore redimunt indulgentias.

CONCLUSIO XLIII.

Docendi sunt Christiani, quod dans pauperi, aut mutuans egenti, melius facit quā si uenias redimeret.

Pauperibus dātes melius faciunt, quā si indulgentias redimerent.

Hanc sic pono propter rudes, nam satis ex prædictis patuit, Hanc autē conclusionem cū duabus præcedētibus & sequentibus, non ego primus aut solus, sed omnes & tota ecclesia tenet; nisi quod solus populus hæc nunquam audit, forte timetur, ne nimis cito intelligeret tam apertam & solidam ueritatem: nam & S.

F ij Bona.

Bona, & cæteri omnes, quando in hac materia agentes sibi ipsi opponerent, ergo omittenda sunt reliqua bona opera. Respondet unanimiter, nequaquam. Quia cætera bona opera sunt meliora, quo ad præmiũ essentiale obtinendum. Patet ergo conclusio, cum hoc illi dicant, qui tamen asserunt indulgentias esse thesaurum meritorum Christi & ecclesiæ.

CONCLUSIO XLIII.

Quia per opus charitatis crescit charitas, & fit homo melior, sed pro uenijs non fit melior, sed tantummodo a pœna liberior.

Patet, Quia solum remissio pœnarum ibi datur, nec indulgentiæ plus ualēt, ut etiam omnes concedunt, quæ ut tollant pœnas. At ablatio pœnæ non facit bonum, siue meliorem in charitate.

CONCLUSIO XLV.

Docendi sunt Christiani, quod qui uidet egenũ, & neglecto eo dat pro uenijs, non indulgentias Papæ, sed indignationẽ dei sibi uedicat.

Peccat graui-
ter subtrahẽs
egeno, quod
effundat pro
uenijs.

Quia peruertit ordinem suprapositum, & contra id agit Ioan. Si quis uiderit fratrem suũ necessitatẽ habere, & clauerit uiscera sua ob eo, quomodo manet in eo charitas dei? Hanc autem necessitatẽ nostri sophistæ interpretantur extremam, scilicet ut charitati nunquam uel rarissime locum faciant operandi; cum tamẽ ipsi, si in necessitate essent nõ extrema, sed prima, uellent sese iuuari, alios uero uolunt iuuare, cum iam exhalarint spiritum. Optimi sane theologi & Christiani, qui faciunt hoc hominibus, quod sibi uellent fieri.

CONCLUSIO XLVI.

Docendi sunt Christiani, quod redemptio ueniarum est libera, non præcepta.

Veniæ sunt pro
missæ, nõ præ-
ceptæ.

Satis id supra dixi, quod ueniæ sunt de numero eorũ, quæ licent, non autẽ eorum quæ expediunt, quo modo in uet. lege libellus repudiij, sacrificium Zelotypiæ. Et in nõ. lege, lites & iudicia propter infirmos, immo propter duritiã uestram inquit Christus, quæ quicumque egerit tolleratur potius quam commendatur, immo, ut Glos. dicit li. v. de pœ. & re. Quod autem, & multi alij melius facerent, ut per se satisfacerent, & non redimerent uenijs, quas tamen nõ nisi criminosi redimere opus habent.

CONCLUSIO XLVII.

Effundere nõ
debent Chri-
stiani in ueni-
as, quæ suæ
sunt necessa-
ria uitæ.

Docendi sunt Christiani, quod nisi superfluis abundant, necessaria tenentur domui suæ retinere, & nequaquam pro uenijs effundere.

Quia Apostolus dicit: Qui suis, & maxime domesticis nõ prouidet, fidẽ negauit, & est infideli deterior. Sed sunt multi, qui nec panẽ, nec uestem commode habent, & tamẽ crepitu & strepitu uenialium prædicatorum inducti, seipos fraudant, & inopiam suam conficiunt, ut illorum copiam augeant.

Conclu

CONCLUSIO XLVIII.

Docēdi sunt Christiani, quod Papa, sicut magis eget, ita magis optat in uenijs dandis, pro se deuotā orationem, quā promptam pecuniā.

Hanc conclu. riderēt domini nostri Curtesani Rhomanę Curię conscij. Certum tamē est, quod ante omnia debet Pontifex a suis subditis optare orationē, sicut & sanctus Paulus sapius a suis optauit. Et hæc est multo iustior ueniarū dandarum causa, q̄ si mille struerētur basilicæ, eo quod summus Pont. tot mō/
 stris dæmonum, & impiorum hominum obsessus magis q̄ stipatus, non possit errare, nisi cum totius ecclesiæ maximo malo: tunc maxime, si libenter audierit hanc pestilentē Syrenarū suarū uocē. Non præsumitur tantæ celsitudinis apex errare. Item & illam, Omnia iura positiua sunt in scrinio pectoris sui. Non præsumitur quidem errare, sed an bona sit illa præsumptio quæritur. Et sunt quidē in scrinio pectoris eius omnia iura sua, sed an pectus eius bonum sit quæritur, id em̄ oratione curandum est. Sed de hac re omnium pulcherrime B. Bernhar. ad Eugenium Papam de consideratione.

Papa multis monstris obsessus.

Vox adulatorum pestilēs de Papa.

CONCLUSIO XLIX.

Docēdi sunt Christiani, quod ueniæ Papæ sunt utiles, si non in eas confidant: Sed nocentissimæ, si timorem dei per eas amittant.

Vide itaq; periculum, Populo ueniæ prædicatur directe aduersus ueritatem crucis & timoris dei, quia permittitur libertas eorum a poenis, deinde securitas remissorum peccatorum. Et euidentis signum uidetur, uenias tali iactantia prædicatas non esse ex deo; quod populus pronius accurrit, acceptat, obseruat, q̄ ipsum sanctū euangelium dei, ut probetur ueritas, quia quod ex deo uenit, fastidit mundus, alius uenit in nomine suo, & hunc suscipit. Et erroris causa sunt ipsi fabularum talium magistri, qui sedulius & pomposius, q̄ euangelium eas prædicant, tum quod omnibus prædicant, quæ paucorum sunt. Nam ut supra patuit, Veniæ sunt relaxationes, licentiæ, permissiones, atq; indulgentiæ & uere indulgentiæ (si rigidam uerbi significationem accipimus) id est, molliculæ permissiones delicatorum, frigidorum, durorum Christianorū, id est Gabaonitarū & Hydrophororū ac seruoꝝ, magis q̄ Israhelitarū principum atq; filiorū.

Veniæ ex deo nō sunt, quia aduersus ueritatem crucis.

Probo autem conclusionem.

Si opera charitatis seruide agentū sunt talia, ut nemo in eis confidere, aut securus esse possit, siquidem & Iob sanctissimus ueretur omnia opera sua, Et, Beatus uir qui timet dominum. Item, Beatus uir qui semper est pavidus, quanto magis ueniæ incomparabiliter inferiores talibus operibus, plusq; cum timore suscipiendæ, & minus q̄ fiduciam minimam, id est, nullā prorsus debemus habere. Sanctus timer, ne minus operetur, aut patiat q̄ debet. Et ubi peccator erit cui remittitur, ut minus agat, & agere possit: Et quantum nostros uaniloquos, & mentium corruptores intelligo, faciunt nobis ex negotio indulgentiarum negotium perambulans in tenebris, & operationem erroris, dum per illas hominibus fiduciā suadent omnibus, quæ tamē paucis conueniunt, & ijs (ut dixi) frigidis ac infirmis. Vide ne exinde factū sit, magistro sancto spiritu, ut proprio eorum testimonio appellent, Negocium S. Petri, negociū sancti spiritus: quasi

Fiducia nulla in uenijs habenda.

Negotiatores se esse & Simonenses, ipsi fatentur.

F iij ipsemet

ipsimet confiteantur, negociatores sese esse, & Simonenses nundinas habere.

**Veniam quibus
utiles.** Quod autem dixi, sunt utiles, intelligo, non omnibus, immo ueteri homini, & stertentibus operarijs, eo quod melius sit illis eas remitti pœnas, q̄ ut ferrent inuiter: ueruntamen ista uoluntate eis permiffa propter maius malum uitandũ, non debent secure frui, neq; in ea cõfidere, sed eo magis dolere & timere quod tales sunt, qui egent propter maius malum in minore malo relinqui. Quando uiderunt etiam eos timere, qui feruentissime in bono proficiunt: ideo dixi esse nocentissimas, si sine timore de tali licentia gaudeant.

CONCLUSIO L.

Docendi sunt Christiani, quod si Papa nosset exactiones uenialium predicatorum, mallet Basilicam S. Petri in cineres ire, quã edificari cute, carnibus & ossibus ouium suarum.

**Indulgentiarum
impia
doctrina.**

Sic enim nostri uenatores robustissimi, postq̄ omni Christiana ultra ordinem statum pecuniarum numerum indixissent, tandem & uxores mendicare docent etiam inuito uiro, & fratres mendicantes, etiam inuitis prelati suis, alicunde corradere: ut omnino nullus sit, qui residuum oboli habet, quin huc tribuat. Denique factum est, ut tunicas etiam uendere hortetur, aut undecunq; mutuare, qd & factum dicitur. Ego uero sapio, quod cum indulgentiarum sit uilissimum bonum omnium bonorum ecclesie, nec nisi uilissimis ecclesie donandum, deinde nec meritorium, nec utile, sed plerumq; nocentissimum, si non sint timorati, quod maledictione digna sit talis doctrina, & contra mandata dei. Vxor enim debet sub uiri potestate esse, & eo inuito nihil facere, etiam si esset meritorium, multo minus mendicare pro uenijs sibi non necessarijs forte. Tum religiosi suam obedientiam seruare, etiam si possent alibi martyrio coronari, nec Papa unq; intendit contrarium, sed falsi interpretes illius. Alius uomat stomachum, ego me cohibeo, unum dico, hinc saltem intellige lector, an non suis predicationibus pestilentiosis id agant, ut populum credere faciãt, quasi sit salus in uenijs, & uera dei gratia. Alioquin quomodo tam anxie eas comedarent, ut opa meritoria, & mandata dei propter illas irrita facerent: adhuc tñ sunt adeo non hæretici, ut gloriantur se hæreticorum persecutores.

**Pestilentissima
doctrina ma
ctatur & per
duntur inno
centes Chri
sti ouicula.**

Hoc scilicet uoluit Papa, ut homines suae cure commissi propter lapides & ligna usq; ad uitam eam radantur: immo ut pestilentibus doctrinis ab istis latronibus & furibus (ut Christus ait) macentur & perdantur. Melius erat Caesarem illum habere, qui dixit: Boni pastoris esse oues tondere, non deglubere. At hñ non deglubunt modo, sed deuorant eos corpore & anima, uere sepulchrum patens est guttur eorum, linguas suis &c.

CONCLUSIO LI.

**Templorum
opes pauperi
bus potius dis
tribuenda, q̄
ex ipsis quic
q; exigendũ.**

Docendi sunt Christiani, quod Papa sicut debet, ita uellet, etiam uenialia, si opus sit, Basilica S. Petri, dare illis, a quorum plurimis quidam concionatores ueniarum pecunias eliciunt.

Sic B. Ambrosius calices confluauit, pro redimendis captiuis, & B. Paulinus Nolanus seipsum captiuum tradidit pro suis. Et ad hoc ipsum habet aurum ecclesia, ut

eleſia, ut eſt in decretis ex eodem Amb. ſumptum. At nunc bone deus, quanti ſunt qui ligna, immo folia portant in ſyluā, & guttulas ſuas in mare, id eſt, obſolos ſuos in maſupium illud, cuius (ut Hieronymi uerbis utar) lucrum eſt totius orbis religio.

CONCLUSIO . LII.

Vana eſt fiducia ſalutis per literas ueniarū, etiā ſi commiſſarius, immo ipſe Papa impignoraret animam ſuam pro illis.

Hoc quoq; portentum audent ſine omni fronte proferre, ut timorem dei ab hominibus tollant, per indulgentiaſq; ſecum ad indignationem dei perducant cōtradictum Sap. de peccato propiciato, noli ſine metu eſſe. Et iterum, Delicta quis intelligit? At inquit: Non tollimus timorem dei, ſi poteſt ſecuritas peruenias ſtare cum timore dei, uere non tollitis, ſed populus acceptis literis, cum tanto iuramenti hiatu commendatis, ſi timet, quod non ſufficiunt literæ coram deo, quomodo erit uera illa glorioſa ſecuritatis promiſſio? Sin confidit ſufficere, quomodo timebit? Infelix ſit omnis ille ſermo in æternum, qui ſecuritam & fiduciam ſuadet in aut per rem quācunq; præter nudam miſericordiā dei quæ Chriſtus eſt. Omnes ſancti non ſolum timent, ſed etiā deſperantes dicunt Non intres in iudiciū cum ſeruo tuo domine. Et tu eos per literas ſecuros introducis in iudicium eius. Vnde ego illam fabulā, quam quidam in tam effrenes mendacij gurgites finxerunt, non ueritate penitus uacuā credo, ſcilicet ueniſſe quendam mortuum cum literis ueniarum ad infernum, per eaſq; petiſſe libertatē, tunc occurriſſe dæmonem, qui legens, inter manus præ ſeruore ignis, cæram & papyrum conſumpſit, ſecumq; traxit in profundum.

Dei timorem tollunt literæ ueniales.

Fiducia atq; ſecuritas per rem nullam præ Chriſtū.

CONCLUSIO LIII.

Hoſtes Chriſti & Papæ ſunt, qui propter uenias prædicādas, uerbū dei in aliis eccleſiis penitus ſilere iubent.

Quia officium & mens Papæ eſt, ut ante omnia ſemper & ubiq; uelut uerbū dei prædicari, ſicut ſibi præceptum eſſe a Chriſto nouit, Quomodo ergo credendus eſt, Chriſto & ſibi ipſi repugnare? At noſtri id audent, ſicut & omnia.

Verbū dei prædicandū ante oīa, nō uenias

CONCLUSIO LIIII.

Iniuria ſit uerbo dei, dum in eodem ſermone æquale uel longius tēpus impenditur ueniis quā illi.

Satis patet ex dignitate uerbi dei, immo ex neceſſitate, cum uerbum ueniarū neq; ſit neceſſarium, neq; multum utile.

CONCLUSIO LV.

Mens Papæ neceſſaria eſt, quod ſi ueniaz qd̄ minimū eſt, una cāpana

F iii unis

unis pompis, & ceremonijs celebrantur. Euangelium, quod maximū est, centum campanis, centum pompis, centum ceremonijs prædicetur.

Euangelium
oibus agēdis
in ecclesia p̄
feratur.

Euangelium
exuperat mis
sam.

Quia nihil in ecclesia est maiore cura tractandum, q̄ sanctum Euangelium, cum ecclesia nihil habeat preciosius & salubrius: unde & hoc unicū est opus, quod discipulis suis iniunxit, tā repetitis uicibus. Et Paulus dicit, se non ad baptizandum, sed ad euangelizandū missum, Denique Christus præcepit sacramentum eucharistiæ non celebrari nisi in suam commemorationem, Et Paul⁹ j. Corinth. ij. Quotiescunq; māducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis. Melius est enim omittere sacramentum, q̄ euangelium non nunciare. Et ecclesia statuit, Missam sine lectione euangelij non celebrandā. Plus itaq; ponderat euangelium q̄ missam deus: quia sine euangelio non uiuit homo in spiritu, sine missa autem uiuit. In omni uerbo em̄ quod profecedit de ore dei, uiuet homo, ut latius Ioan. vi. dominus ipse docet. Deinde missa reficit eos, qui iam sunt in corpore Christi. Euangelium uero, gladius spiritus, deuorat carnes, diuidit Behemoth, tollit uasa fortis, & auget corp⁹ ecclesiæ. Missa nulli prodest, nisi iam uiuo, Euangelium profus omnibus, unde in primitiua ecclesia mittebantur Energumeni & Catechumeni usq; post Euangelium interesse, & tum foris mittebantur ab ijs, qui de corpore missæ erant, & nunc etiā permittunt iura excōmunicatos usq; post euangelij interesse missis. Sicut Ioannes præcurrit Christum, ita euangelium missam, Euangelium profsternit & humiliat, missa humiliatis dat gratiā. Melius ergo facerent, si missam prohiberent. Quā pulchrū uero dæmonibus spectaculum id esse putas, si quādo ueniarum effusores, ipsi maxime uenijs indigi (puta Simoniaci & in Canones lapsi) dant illis, qui profus non egent uenijs.

CONCLUSIO LVI.

Thesauri ecclesiæ, unde Papa dat indulgentias, neq; satis nominati sunt, neq; cogniti apud populum Christi.

Præstatio
Lutherij.

Hæc est mors secunda, quam merui. Ideo postq; multa iam diu asserui, tā manifesta, ut protestatione non egerent. Nunc rursus aliquando disputandū est, ideoq; & protestandum nouissima protestatione in hac disputatione. Disputo ergo hic, & quæro ueritatem, testis lector, testis auditor, testis uel ipse hæreticæ prauitatis inquisitor.

CONCLUSIO LVII.

Temporales certe non esse patet, quod non tā facile eos profundunt sed tantummodo colligunt multi concionatorum.

Satis patet experientia.

CONCLUSIO LVIII.

Nec sunt merita Christi & sanctorum, quia hæc semper sine Papa operantur gratiam hominis interioris, & crucem, mortem, infernumq; exterioris.

Huius

Huius conclusionis materia profunde nimis inhæsit, atq; penitus infedit fe-
re omnibus doctoribus, ideo latius & firmitus probanda mihi erit, faciamq; id
cum fiducia. Thesaurus ec-
clesiæ non est
meritū Chri-
sti & sc̄torū.

De meritis sanctorū prius.

Dicunt enim quod sancti in hac uita multa operati fuerunt ultra debitum,
uidelicet opera supererogationis, quæ nondum sunt remunerata, sed in thesau-
rum ecclesiæ relicta, quibus fit per indulgentias aliqua digna compensatio &c.
Et sic uolūt sanctos p nobis satisfecisse. Cōtra quæ arguo.

Primo, Ergo indulgentiæ non sunt indulgētiæ, quod probō, quia non sunt
gratuitæ remissiones, sed alienæ satisfactionis applicationes, & per omnia
sicut supra argutum est de thesauro militantis ecclesiæ, scilicet, quod tunc nihil
efficitur uirtute clauum, nisi translatio quedam operum, nihil autem soluitur,
quod est contra uerbum Christi, Quodcunq; solueris.

Item, Quod tunc idem per clauas agitur, quod de facto fit, quia si sunt opera
sanctorum in ecclesia isto modo, certe per spiritum sanctum non permittuntur
ociosa iacere, sed de facto succurrent quibus possunt.

Secundo, nulla sunt opera sanctorum relicta irremunerata, quia secundū om-
nes, deus præmiat ultra condignū. Et Paulus. Non sunt condignæ passiōes hu-
ius temporis ad futuram gloriam &c.

Tertio, nullus sanctorum in hac uita sufficienter impleuit mandata dei, ergo
nihil prorsus fecerūt superabundans. Quare nec ad indulgentias aliquid distri-
buendum reliquerunt. Cōsequentiam credo satis claram, sed maiorem ita pro-
bo, ut non sit dubitanda, sed ita credenda, ut eius contraria sit hæretica.

Primo per illud Christi, Cum feceritis omnia quæ scripta sunt, dicite, Serui
inutiles sumus. Sed seruus inutilis citra non ultra fecisse intelligitur, nisi forte
quorundam insulsiſsimorum hominum somnia sequamur, qui humilitatis, nō
ueritatis gratia, hæc dici a suis Christum uoluisse garrunt, Christum mendacē
facientes, ne ipsi non sint ueraces. Serui inutiles
sum⁹ reuera.

Secundo per illud Math. xxij. quod sapiētes uirgines prorsus nihil uoluerūt
communicare de suo oleo, timentes ne ipsi quoq; deficeret.

Tertio, Paulus. j. Corinth. iij. Vnusquisq; mercedem accipiet secundum suū
laborem, non ait, secundum alienum.

Quarto Gala. vj. Vnusquisq; pro se reddet rationem. Et iterum. Vnusquisq;
recipiat prout gessit in corpore.

Quinto, Omnis sanctus debitor est dei diligendi, quantū potest, immo ultra
q̄ potest, sed nullus id fecit, nec potuit.

Sexto, Sancti per opus eorum omnium perfectissimum, scilicet, mortē, mar-
tyrium, passionem non faciunt ultra q̄ debent, immo faciūt quod debent, etiā
uix faciunt. Ergo multominus in alijs operibus plus fecerunt q̄ debuerunt.

Septimo, quod cū tot ego argumenta producā, illi aut pro sua parte nec unū
sed simplicem narrationem, sine scripturis, sine doctoribus, sine rationibus lo-
quentes, possumus immo debemus ab eorum sententiā omnino recedere. Sed
hæc sint mea. Scripturis nō
firmata opi-
nio negligē-
da.

Nunc idem probō autoritate sanctorū patrū. Et primo per illud familiare B.
Aug. Oēs sancti necesse habēt orare: Dimitte nobis debita nostra, etiā tunc cū
benefecerint, eo quod Christus nullum excepit, quando orare nos docuit. Sed
qui confitentur debita, certe non superabundant.

Secundo per psal. tricesimum primum. Beatus uir, cui non imputauit domi-
nus peccatū. Et infra: Pro hac orabit ad te oīs sanctus, Quā B. Hiero dial. cōtra Hieronymus
Pelag.

Pelag. egregie tractans dicit. Quomodo est sanctus, si pro impietate sua oratur? Rursum: Si est impius, non est sanctus &c. Itaque sancti per orationem & confessionem suae impietatis, merentur sibi non imputari peccatum.

Tertio, B. Aug. li. j. retracta. Omnia mandata implentur, quando quicquid non impletur, ignoscitur. Tractat enim ibidem quaestionem, An sancti impleverint mandata perfecte. Et negat, dicens, quod magis ignoscite deo, quam implete homine.

§ si quoque in
digent misericordiam
cordia dei.

Quarto, idem Confess. ix. Vix hominum vitam quantumcunque laudabili, si remota misericordia iudicetur. Ecce etiam sancti indigent misericordia in tota vita sua. Ad quod illud Iob; Si etiam iustum quippiam habuero, iudicem meum deprecabor. Quomodo ergo superfluum alijs, qui sibi non sufficiunt?

Quinto, B. Aug. li. ij. aduersus Iulianum, inducit decem antiquos patres ecclesiasticos, puta Hilarium, Cyprianum, Greg. Nazan. Ioan. Chrysostr. Amb. Hieronymum, Olympium, Rethicum, Innocentium in eandem sententiam, & illorum autoritate nititur: Probas, nullum sanctum in hac vita sine peccato esse, secundum illud prima Io. j. Si dixerim, quia peccatum non habemus &c. Et in de natura & gratia idem.

Merita sancto-
rum non super-
fluunt.

Ex quibus & multis alijs, quae longum esset hic narrare, concludo, Merita sanctorum nulla esset superflua sibi, quae nobis ociosis succurrant. Et ut aliquando audax sim, ea quae iam dixi, protestor, me non dubitare, sed paratus sum ignem & mortem suscipere pro illis, & haereticum asseram omnem qui contra sapuerit.

Tamen per impossibile admittendo, quod uere superfluerent merita sanctis, nescio si satis dignum opus fieret ab Ecclesia, ut tam pretiosa merita, tam uiliter expenderet, scilicet pro solutione poenarum, cum solutio poenae sit uilissimum donum ecclesiae, & uilissimum donabile, ut iam saepe dictum. Martyrum autem & sanctorum poenae debent esse; potius exemplum ferendarum poenarum. Sic enim oramus: Quorum festa colimus, uirtutem quoque passionis imitemur. Item nec ecclesia mater, tunc uidetur pie agere, quando relaxat, sed quando castigat & coercet, ut patet in excommunicationibus & censuris: quas poenas utique non relaxat, sed potius infert, tunc maxime, quando fuerit maxime sollicita pro filijs suis. Si autem relaxat, quasi desperans hoc facit, timens peiora euenire. Igitur cum sint poenarum remissiones tam uile donum, & sola potestas clauium ibi satis sit, uideretur certe non parua irreuerentia fieri tam egregijs laboribus sanctorum si stertentibus impartiretur. Multo melius B. Aug. in ser. de Marty. Solennitates martyrum (non remissiones) sed exhortationes martyriorum sunt, ut imitari non pigeat, quod celebrare delectat.

Ecclesiastica
rum poenarum
infectio meli-
or est quam earum
relaxatio.

Probata est itaque ista pars, quod merita sanctorum non possint esse thesaurus nobis, cum sint penuria ipsismet sanctis: nisi quis sic putet ea, nobis esse thesaurum, non quia superfluunt, sed quia est communio sanctorum, quod quilibet pro altero laborat, sicut membrum pro membro: Sed hoc fecerunt in uita, & si nunc facerent, intercessione potius quam potestate clauis id fieret.

Commo sancto-
rum est propter in-
dulgentias.

Sed hic a longe audio quorundam acutum argumentum, uerum est inquit, Sancti non fuerunt sine peccato in hac uita, sed ueniali, nihilominus plura potuerunt facere quam debuerunt. Cum istis quidem obtusissimis ingenijs difficile est agere in hac re. Tamen breuiter dico, id esse ueniale peccatum, quia minus faciunt quam debent, non autem id quod ipsi fingunt solum ueniale peccatum, scilicet risum, uerbum leue, cogitationem. Est quidem hoc ueniale peccatum, sed magnam ueniale, uerumetiam opus bonum optime factum est ueniale peccatum, ut ex Bea. Aug. supra. Tunc mandata complentur, quando quicquid per nos implet, ignoscitur, quod in

Peccatum est etiam
in bono opere
sanctorum.

quod in omni opere bono fit, semper enim ibi uenia petenda est secundum orationem dominicam. Sed hæc aliam disputationem requirunt, de quo alias. In de sanctus Bonauentura, cum asseruisset hominem posse sine ueniali peccato esse, utiq; defecit sanctus homo.

Bonauentura lapsus est.

De secundo, scilicet merito Christi.

Hoc non esse thesaurum indulgentiarum disputo, esse autem thesaurum ecclesie, hæreticus negat. Siquidem Christus est pretium mundi, & redemptor, & ideo uerissime & solus unicus ecclesie thesaurus. Sed quod sit thesaurus indulgentiarum, nego, donec docear; & causa negandi est

Meritū Christi non est thesaurus indulgentiarum.

Prima, Quia nullis (ut iā saepe dixi) scripturis id probari, nec rationibus ostēdi potest. Nec ipsi, qui hoc tenēt pbāt, sed simpliciter narrāt, ut oībus notū est.

Dixi autem prius, quod in ecclesia aliquid asserere, cuius nulla potest ratio uel autoritas reddi, est ecclesiam hostibus & hæreticis irrisioni exponere, cū secundum Apostolum Petrum teneamur rationem reddere de ea, quæ in nobis est, fide & spe. Et Paulus, ut sit episcopus potens in doctrina sana, etiam contra dicentes redarguere. Hic autem adeo est nulla autoritas, ut si hodie determinaret ecclesia Rhomana partem affirmatiuam, nihilominus maneret idem periculum, scilicet, quia non possumus rationem reddere aliam, nisi quia sic Papæ & Rhomanæ ecclesie placuit. Sed qd ista ratio faciet, si ab ijs urgeremur, qui Rhomanæ ecclesie non sequuntur; ut hæreticis, Pighardis. Hi non uoluntatē, Papæ & Rhomanæ ecclesie, sed uel autoritatē, uel rationem probabilem quærent. Et certe iste est mihi uel unicus scopus in ista materia tota.

Autoritate scripturæ aut euidenti argumenti, nō ecclesie Rom. articuli fidei probandi.

Secunda, Omnia argumenta hic plus ualent, quæ de thesauro militantis ecclesie & sanctorum meritis adducta sunt, scilicet,

Primo, quod tunc indulgentiæ non sunt indulgentiæ, sed trāslationes operū alienorū ad alios, & uera ac legitima satisfactio, quia id facim⁹, qd per aliū facimus. At per indulgentias (ut dicit Canon lib. v. de poen. & re. ca. Cum ex eo) pœnitentiæ satisfactio eneruatur; non ait transfertur, sed eneruatur.

Secundo, Quod tunc ecclesie clauis nihil faciunt, & uere uilificantur, quia non soluunt, sed ligatum alio trāsferunt. At impiū est dicere, quod clauis nō soluat; Si autem soluit, totum tollit.

Tertio, quod merita Christi de facto, sine clauibus eadem operantur, non enim erunt ociosa.

Quarto, quod tunc insignis fiet irreuerentia meritis Christi, si solūmodo pœnæ relaxationi expendētur, cum ipse per ea fuerit exemplum omnium martyrum. Contrarium itaque erit naturæ meritorum Christi, ut seruiant pigris, quæ extimulant etiam feruentes. Vilissimum est enim, ut iā dictum est, remissio pœnæ.

Tertia, Respondeant mihi ad istam contradictionem. B. Thomas & Bonauentura & sui sequaces constanter & unanimiter dicunt. Quod opera bona sunt meliora q̄ indulgentiæ, ut supra satis est dictum. Esto ergo hæc uera.

Item per indulgentias applicantur & expenduntur merita Christi. Esto etiā hæc uera: quia & hanc constanter oēs asserunt. Item merita Christi incōparabiliter sunt meliora q̄ bona opera nostra, immo sola bona. Esto etiā hæc uera.

Merita Christi si applicarentur indulgentiis operibus bonis cōquerere indulgentias.

Hic ego concludo & infero, infelix qui non dimittit opera sua bona, & solū quærit opera Christi, id est indulgentias; cum sit omnium blasphemiarū ultimasentina, sua opa bona præferre operibus Christi: Aut ergo opera Christi nō sunt thesaurus indulgentiarum, aut superbit miser, qui nō omittis omnibus præceptis, etiam diuinis, solum indulgentias redimit, id est, merita Christi. At contra

S. Tho.

S. Thomas & Bonaventura dicunt, quod non sunt præcepta indulgentiæ, & sunt uiliores bonis operibus: Ergo non sunt opera Christi, & tamen sunt opera Christi simul & semel.

Merita Christi ut satis factorias applicari per indulgentias, probari non possunt.

Opera supererogationis sanctorum non donantur per indulgentias.

Pœnæ remissio sicut culpæ incerta est.

Fides clauis inculcanda populo.

At forte, ut sunt arguti, respondebunt per Aristotelicas distinctiones. Verum est merita Christi, ut simpliciter sumpta, sunt meliora nostris operibus. Sed sic non sunt indulgentiæ, uel per indulgentias sic non applicantur. Accipiuntur autem prout solum sunt satisfactoriæ pro pœnis, & isto modo applicantur. Respondeo proba quod dicis, quid si nolum istud tibi credere nuda narrati: probare iubeor spiritus an ex deo sint. Secundo. Vbi nunc illud est, quod supra dictum fuit, ideo illa per uenias dispensari, quia non essent renumerata, sed quia fecissent quædam, quæ non debuerant: Talia ergo sunt tam uilia merita, ut nullam aliam recipiant mercedem, quam ut sint aliorum pigrorum satisfactiones: Tunc arguo sic. Opera supererogationis sunt omnium nobilissima & perfectissima. Admittitur ita. Et talia non remunerantur martyribus uel sanctis, sed conceduntur pigris & stertentibus: Et sic sancti remunerantur secundum opera & merita sua minorum, quia perfectiora relinquunt alijs: Quis ita insaniat oro: Ergo sancta Catharina pro martyrio & uirginitate sua nihil accepit, sed hæc ecclesiæ relinquit, & sufficit ei premium orationis uigiliarum & aliorum bonorum operum: Quod si dixeris, quod simul & pro eis remunerati sunt, & simul ea reliquerunt, ubi illud quod dictum fuit. Esse quædam quæ non sunt remunerata: Vides ne quid sit sine autoritate loqui, & per tenebras diuinare?

Quod si impium est dicere, quod opera supererogationis, uel plura quam debuerunt sancti, sic sint uilia & eis non remunerata: Quamto magis impium est, Christi opera, quæ omnia sunt superabundantia, sic uilificare: Quare indulgentias ita magnificare, & tamen rursum nostris operibus eas minorare, hoc est Christum & sanctos eius in suis meritis blasphemare, nisi id erronee & non uolenter fiat.

Quarta, resumo arg. quod glos. de pœni. & re. c. Quod autem, adducit, scilicet. Si indulgentiæ sunt remissiones pœnarum omnium, non debet homo ultra ieiunare aut bona facere. Nec soluit per hoc, quod sit incerta remissio, sed blasphemantur potius clauis ecclesiæ: licet eum iuuent in hac sententia omnes ferme doctores Scholastici. Illud autem quod nescit homo an amore dignus sit, intelligitur de futuro euentu, quia qui nunc credit, nescit an sit in fide perseveraturus. Vnde ibidem Eccl. ix. statim additur. Nescit homo an amore uel odio dignus sit, sed omnia seruantur incerta in futurum, præmisit enim: Sunt iusti & opera eorum in manu dei &c. Quod si remissionem culpæ faciunt incertam, multo magis & pœnæ: cum culpa manente, & pœnâ quoque manere necesse sit, sicut ibidem dicit glos. quod remissio illa intelligitur, quando per contritionem (immo per fidem clauis) omnino deletum est peccatum. Quid ergo sunt indulgentiæ? Incerta donatio. Absit, absit, ut tam impia illusio ab ecclesiâ Christi, immo clauibus fiat. Tum enim uere (ut quidam dicunt) indulgentiæ essent quædam impia fidelium deceptiones. At istum errorem uenitur, dum quarimus per opera nostra, & nostram iusticiam iustificari potius quam per fidem. Ideo de contritionibus tantummodo docemus, quando optime docemus, nihil de fide clauis quæ maxime omnium docenda erat. Sed supra de his latius est dictum.

Aut ergo indulgentiæ non sunt thesaurus meritorum sanctorum, Aut optime sequitur, quod consecutus debet quiescere ab operibus suis bonis pro peccatis. Sed quod ista sententia sit impia in Christum, quia si per uenias mihi impenduntur merita Christi, & ego adhuc incertum habeo, mihi esse peccata remissa, ideo

missa, ideo adhuc operandū pro eorum remissione. Tunc sequitur, quod dubito an merita Christi applicata & donata mihi, sint sufficientia ad remissionē peccatorum. Quo dubio quid execrabilius: Si autem nō dubito, sed sufficientia credo, impijssime fecero, si opera mea meliora putauero, q̄ indulgentias (id est, opera Christi mihi impensa.) Ego enim, si unicū opus, immo millies mille simam partem unius minimi operis Christi possem obtinere, securus sum de redemptione aeterna. Cessemus itaq; operari nostra opera pro peccatis, & nihil nisi indulgentias redimamus, quia in illis non unum opus, sed omnia merita Christi, ne huius solum, sed omniū sanctorum consequimur. Cum itaq; merita Christi nulla proportiōe bonitatis, nostris possint comparari, aut ipsa nō sunt thesaurus indulgentiarū, aut indulgentiæ erunt præferēdæ omnibus operibus omnium præceptorū dei, aut meritis Christi fiet summa omniū irreuerētia & blasphemia. Deinde id quoq; uide quale est, quod huic thesauro, quasi solius Christi merita non sufficerent, addunt merita sanctorum, item merita ecclesiæ militantis.

Merita Christi nō consequimur per indulgentias.

Thesaurus ecclesiæ nō est meritū Christi & sanctorum.

At dicis, Ergo ne sanctus Thomas adeo errauit cū cæteris? Nunquid Papa & uniuersa ecclesia errat, quæ ita sapit? An tu solus recte sapiens & primus?

Respondeo primū, Non sum solus, sed ueritas mecū, & multi alij, scilicet qui dubitauerunt, & adhuc dubitant quid ualeant indulgentiæ. Nec peccāt eo dubio, cum sint remissiones tantum pœnarum, quas siue quis credat, siue non, siue consequatur, siue non, nihilominus saluus erit.

Secundo, & Papa mecum est, quia & si cōcedit indulgentias, nusq; tamē dicit, quod sint de thesauro meritorum Christi & ecclesiæ, immo sese declarans, dicit li. v. de pœ. & re. c. Cū ex eo, qd sint eneruatiōes pœnitētiæ satisfactiōis sed eneruatio nō est ip̄sio meritorū Christi, sed tantūmodo sublatiō pœnarū.

Indulgentiæ sunt eneruatiōes pœnitētiæ satisfactiōis.

Tertio, & tota ecclesia mecum, quia ecclesia utiq; cū Papa sapit, & sicut Papa sapit, Sed iam dictum est quid Papa sentiat.

Quarto, & si S. Thomas, B. Bona, Alexan. de Ales sint insignes uiri, cum suis discipulis, Antonio, Petro Palu, Ang. Anco. præter Canonistas, qui omnes eos sequuntur: Tamen iustum est ei præferre ueritatem primo, deinde & auctoritatē Papæ & ecclesiæ. Nec mirum est tantos uiros in hoc errasse. Nam in quantis quæso B. Thomā etiam Scholastici errasse arguunt? Immo quod maius est, iam plus trecētis annis tot uniuersitates, tot in illis acutissima ingenia, tot ingeniorū pertinacissima studia in uno Aristotele laborant, & tamen adhuc non solū Aristotelem non intelligunt, uerum etiam errorem & fictam intelligentiā per uniuersam pene ecclesiam spargunt: quāq; si etiam intelligerent eum, nihil egregiæ sapientiæ adepti essent, præsertim in eis libris Aristot. quos uisitatiores habēt, in quibus uel ipsiusmet testimonio apud Aul. Gel. li. xx. c. iij. & Grego. Nazan. in Ser. aduersus Arianos, nō nisi merus Logodeda lus & Logomachus deprehenditur. Audax, impudēs, temerarius forte hic uideor, atq; utinam mihi tantū superesset ætatis & ocij, ut huius temeritatis meæ rationē reddere, & uerbis meis fidem facere possem, forte efficerem, ut nō frustra sic sapere uiderer. Non Aristotelē cum Platone & alijs concordarē, quod Ioannes Picus Mirandulanus coepit, sed Aristotelem suis coloribus pingerē: sicut dignum est pingi eum, qui ex professo est artifex uerborū (ut Greg. Nazan. ait) & illusor ingeniorum.

Theologorū error.

Tho. sapē arguit erroris.

Theologi nō dū intelligūt Aristotelem.

Si itaq; per tantum tempus in tantis ingenijs permittit deus tantum nobis & tenebrarum dom inari, quid adhuc nobis ita securi placemus, & non potius

G sicut

Arist. uerbo
rū artifex, ad
missusq; est
ad Theologi
am hac occa/
sione.

Scholastici
doct. opinio
nibus uarijs
diuexantur.

Præter scri
pturā oia le
genda cū iu
dicio.

Sancti quare
effinxerint
inanibus in/
dulgentijs fun
damētū ma/
gnificum.

Merita Chri
sti reconciliati
onē comitan
tur.

Theaurus
patris meri
ta Christi.

(sicut Christianos decet) omnia nostra suspecta habemus, ut solus Christus sit lux, iustitia, ueritas sapientia, omne bonum nostrū. Igitur sancti illi uiri cum uiderent Aristotelem ab indoctis & Christum ignorantibus, in tanta autoritatis ueneratione haberi, ipsi (ut erant humiles sensu) pia simplicitate sunt secuti & in errorem lapsi, cæteris occasio fuerunt tot turbinum, opinionum, quæstionum, errorum, sicut in SCHOLASTICIS DOCTORIBVS uidemus. Et digni fuimus, qui Christum relinquimus, ut ipse quoq; nos derelictos, etiam per electos suos, in occasione daret erroris & infiniti laboris. Sicut ait in Ezech. xiii. Propheta cum errauerit & locus fuerit uerbum, ego dominus decepi prophetam illum. Et ibidem: Si uenerit ad prophetam interrogans me per eum, ego dominus respondebo ei secundum multitudinem immunditiarum suarum. Ideo cum timore & iudicio omnia sunt legenda & suscipienda, etiam a magnis & sanctis uiris tradita, secundū Apostolum, Omnia probate, quod bonum est, tenete. Et illud Ioan. Probate spiritus, utrū ex deo sint. Quæ consilia qui omiserint, & in hominem consili fuerint (sicut ij qui dicunt: Malo cum tantis errare, q̄ tecū recte sapere) digni sunt, quos etiā contemnat & relinquat consiliū: qui enim consilium spiritus spernit, cur non spernetur merito a spiritu consilij? Ita & indulgentijs factum est, Cū uiderent sancti homines illas uulgo tātum efferi (ut solet uulgus facere semper iudicium Paradis & Midæ) & nolent tam uiles eas credere, coeperunt uel fingere honestum & pretiosum eorum fundamentum, quia nullum aliud occurrebat, nec uspiam erat.

At rem itaq; redeamus, & meritū Christi quæramus, & probemus, non esse thesaurum indulgentiarum, iam causa

Quinta, Nulli datur gratia cōtritionis, quin simul ei dentur merita Christi: Ergo ante indulgentias habet thesaurum meritorū Christi, & nisi haberet, nō proficerent ei indulgentiæ, secundū opinionem ipsorum (ita enim sapiūt sublimiter de remissione pœnarū) Nam per cōtritionem homo redit in gratiam, sicut filius prodigus cum Christo patre suo, qui dicit: Omnia mea tua sunt. Et Esa. ix. Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis. Rhoma. viij. Quo modo non omnia cum illo nobis donauit?

Sexta, Alioquin feliciores essent in ecclesia ij, qui sunt peiores. Dicitur enim, quod indulgentiæ profunt criminosis duntaxat, & ijs dabitur thesaurus meritorū Christi. Pueris autē, uirginibus ac innocentibus nō dabitur, quibus maxime debetur, immo qui habent eum soli. Sed in argumentum parum facit apud eos, qui credunt omnes pœnas tolli, nec posse indulgentias conferri peccatoribus sine contritione, quod ego non credo.

Ultima, quam secum fert ipsa conclu. probationē, scilicet, quod merita Christi & sanctorum eius sine Papa operantur opus suum duplex, scilicet propriū, & alienum: Propriū, id est, gratiam, iustitiam, ueritatem, patientiam, mititatem in spiritu hominis electi: quia iustitia Christi & meritum eius iustificat & remittit peccata, sicut Ioan. ait: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mūdi. Et Esa. xliij. Seruire me fecisti in iniquitatibus tuis, & laborem præbuiisti mihi in peccatis tuis. Ego ego sum, qui deleo iniquitates tuas, & peccatorū tuorum nō recordabor; delet autē merito suæ passionis. Et isto modo cōcederem, quod merita Christi sint quidam thesaurus, non ecclesie, sed dei patris, qui nobis per suffragium efficax apud deum impetrat remissionē culpæ. Sic dicit in Iob per figuram: Faciem eius suscipiam, Et Apostolus Heb. xij. Sanguinē Christi melius clamantē q̄ Abel, quia sanguis Abel uindictā & iram postulat; Sanguis Christi

Christi misericordiā clamat, & interpellat pro nobis. Alienū (sic enim Esa. uocat. ca. xxviij.) id est, crucem, laborem, pœnas uarias, deniq; mortem & infernum in carne, ut destruat corpus peccati, & mortificent membra nostra super terram, & conuertantur peccatores in infernū. Nam quicūq; in Christo baptizatur & renouatur, ad pœnas, ad cruces, ad mortes paratur, ut æstimate sicut ouis occisionis, & mortificet tota die, sicut ait Psal. Ego autem ad flagella paratus seu ordinatus sum, & dolor meus in conspectu meo semper. Sic licet oportet nos fieri conformes imaginī filij dei, ut qui nō acceperit crucem suā & secutus fuerit eum, non sit eo dignus, etiā si sit omnibus indulgētis plenus.

Imaginī filij dei nos oportet cōformes fieri.

Quo circa nunc uide, Num quo tēpore coepit THEOLOGIA SCHELASTICA, id est, illusoria (sic enim sonat græce) eodē euacuata est Theologia crucis, sintq; omnia plane peruersa. THEOLOGVS CRVCIS (id est de deo crucifixo & abscondito loquens) pœnas, cruces, mortem, docet esse thesaurum omnium pretiosissimū, & reliquias sacratissimas, quas ipsemet dominus huius Theologiæ consecrauit, benedixitq; non solum tactu suæ sanctissimæ carnis, sed & amplexu suæ super sanctæ & diuinæ uoluntatis, easq; hic reliquit uere osculandas, quærendas, amplexandas. Quin beatus & benedictus, qui dignus fuerit deo uisus, ut ei donetur hi thesauri reliquiarum Christi, immo qui intelligat sibi donari, Nam cui non offeruntur? Sicut beatus Iacobus: Omne gaudiū existimate fratres, cū intētiōes uarias incideritis. Nō est enim omnium hæc gratia & gloria, ut hos accipiant thesauros, sed electissimorum filiorum dei.

Theologus crucis a schelastico differt.

Multi peregrinant Rhomā, aliāq; sancta loca, ut tunicam Christi, ossa martyrum, loca & uestigia sanctorum uideant, quod non damnamus quidem, sed hoc gemimus, quod ueras reliquias, scilicet passiones & cruces, quæ sanctificauerunt ossa & reliquias martyrum, & tanta ueneratiōe fecerunt digna, ita nescimus, ut non solum nō acceptemus oblatas domi, sed summis uiribus repellamus, & persequamur de loco in locum; cum deberemus summa siti, & iugibus lachrymis, id apud deum postulare, ut darent nobis tam pretiosæ reliquie Christi omnium sacratissimæ, tanq; donum electorum dei filiorum. Sic Psal. xv. titulum in Hebræo fertur habere, Michtam, quod aureū insigne uelut munusculum intelligas, cum ibi non nisi passio Christi canatur. Et Psal. Testimonium Asaph, quod eruditi uolūt potius, iocale Asaph, seu donum delitiosum Asaph intelligere. Et ibi tamen Crucis personat hymnus. Quin tam sanctæ sunt eiusmodi reliquie, & tam pretiosi thesauri, ut, cum aliæ possint seruari in terra, aut ut honorificentissime in auro, argento, gemmis, serico, hæc nō possunt seruari nisi in celestibus, uis, rationalibus, immortalibus, puris, sanctis seruaculis, id est, cordibus fidelium, omni auro & gemma inæstimabiliter preciosioribus. At nunc adeo deest fides uulgi, qua hanc religionem talium reliquiarum colat, ut etiā summi quidam Pontifices autores & duces eis fuerint, non modo repellēdarū, sed etiam persequēdarū, adeo ut Turcas uorare uoluerint, deinde & ipsos Christianos in peiorem, q̄ inferni damnationem excōmunicare, potius q̄ uellent obolum sui census remittere, nedum nominis aut corporis iniuriā sustinere. Qui tamen interim nihilominus cataractas cœli aperuerunt, & inundauerunt thesauros indulgentiarū & meritorum Christi, ita & hoc diluuiū prope sit pessundatus orbis Christianus, nisi me fallit fides mea.

Crucē christi q̄ reliquias sanctorū in uisere præstat.

Passiones & martyria sanctorū præstant reliquijs.

Pōtiffices Romani norant

Diluuiū indulgentiarū ualuit orbem

THEOLOGVS VERO GLORIAE (id est, qui non cum Apostolo solum crucifixū & absconditū deum nouit, sed gloriosum cū gentibus, ex uisibilibus inuisibilia eius, ubiq; præsentem, omnia potentem uidet & loquitur)

G ij discit

Theſaurus
Chriſti qd ſit

diſcit ex Ariſtotele, quod obiectum uoluntatis ſit bonum & bonum amabile, malum uero odibile, ideo deum eſſe ſummū bonū, & ſumme amabile. Et inde diſſentiens a Theologo crucis, diſſinit theſaurum Chriſti eſſe relaxationes & ſolutiones pœnarum, tanq̄ rerum peſſimarū & odibiliſſimarū. Contra Theo- logus crucis, theſaurum Chriſti eſſe impositions & alligationes pœnarum, tanq̄ rerum optimarum & amabiliſſimarum. Et tamē abhuc ille accipit pecuniam pro ſuo theſauro, huius nec gratis oblatum dignant̄ uel intuitu, ſed perſequuntur deniq̄. Sed quis erit iudex horum, ut ſciamus utrum audiamus? Ecce inquit Eſa. lxxvj. Ego erigam illuſiones eorum. Et. j. Cor. j. Inſirma mundi elegit deus, ut confundat fortia &c. Quod iudiciū ſi adeo placet, ut uerū eſt, id nobis reſtat cōſitendū, ſi uolumus uera loqui, quod theſauri indulgentiarū ſunt omnium maxima damna, ſi intelligantur eo, quo modo ebuccinantur, ſcilicet eſſe eos oīm pœnarū remiſſionē, nō tātū Canonicaꝝ, cū nō ſit maius dam- nū, q̄ tolli imaginē filij dei ab hominibus, & eos ſpoliare theſauris inæſtimabi- libus: de quibus ſancta Hagnes iucunda & beata iactantia ſuperbiebat, appel- lans eos uernantes, coruſcantes gemmas ac ornamenta, monilia pretioſa &c.

CONCLUSIO LIX.

Theſaurus eccleſiæ ſanctus Laurentius dixit eſſe pauperes eccle- ſiæ, ſed locutus eſt uſu uocabuli ſuo tempore.

Patrimoniu
S. Petri cōfir-
mar donario
Conſtanti-
niti.

Patet ſatis ijs, qui legendam ſancti Laurentij uiderunt: deinde nō eſt nunc uſus uocabuli, ut theſaurus eccleſiæ uocent homines pauperes, ſed patrimoniu- um Chriſti & S. Petri appellamus, quod palea quadā, ſine tamen grano Con- ſtanti, dedit eccleſiæ. Ideo & Pſal. ij. ubi deus dicit Chriſto: Poſtula a me, & dabo tibi gentes in hereditatem, & poſſeſſionē tuam terminos terræ: intelligi oportet oppida & agros ab oriente in occidentem. Alioquin noſtro tempore ſi quis loquatur aliter de rebus eccleſiæ & ſpiritualibus erit barbarus nobis, licet & beatus Laurentius facultates eccleſiæ dixerit diuitias, ſed nō ſolas.

CONCLUSIO LX.

Clauis p̄as
eſt merito
Chriſti dona-
ta eſt theſau-
rus eccleſiæ.

Sine temeritate dicimus Clauis eccleſiæ, merito Chriſti donatas, eſſe theſaurum iſtum.

Si iſtud meritum uocaretur, & theſaurus indulgentiarum, ſcilicet poteſtas clauium, plana eſt intelligentia. Nullus enim dubitat, quin merito Chriſti do- natum ſit eccleſiæ, quicquid donatum eſt.

CONCLUSIO LXI.

Clarum eſt enim, quod ad remiſſionem pœnarum & caſuum, ſo- la ſufficit poteſtas papæ.

P̄tate ſoluit
& diſſoluit
papa, nō me-
rito Chriſti.

Probat̄ ex ipſo ſtilo Papæ, dum nunq̄ meminit meritorū Chriſti in ligan- do aut ſoluendo, ſed tantummodo dicit de plenitudine poteſtatis, ex certa ſci- entia & motu proprio.

Secundo

Secundo, ex cōmuni omnium sententia probantium indulgentias uirtute illius uerbi donari, ubi Christus dicit; Quodcūq; solueris &c. Quod uerbum putant sine uigore esse, nisi potestatem donandi permitteret. Quare & ipsi solam potestatem intelligunt sufficere, nulla autem autoritate probant thesaurū sed hanc autoritatem uelut sufficientem adducunt; quæ tamen sonāt nudam potestatem, non autem applicationem meritorum.

Tertio, Alioquin etiam in alijs ligationibus & solutionibus intelligēda esset distributio meritorum, puta, quādo sacerdotali officio excōmunicat, absoluit, ordinat, deordinat, statuit, abrogat, præcipit, prohibet, dispensat, mutat, interpretatur. In ijs enim omnibus agitur uirtute istius uerbi, Quodcūq;. Si ergo in istis non est necessaria distributio meritorum, sed sufficit potestas nuda clauum, quantomagis in remissione pœnarum Canonicarū? cum talis remissio sit nihil aliud q̄ absolutio a pœnis, immo si uspiam sit distributio meritorum Christi, maxime fieri debet in absolute excōmunicati; ibi enim reconcilia tur ecclesiæ peccator, & rursus declarat particeps honorū Christi & ecclesiæ. Nulla itaq; est ratio, quare illud uerbum, Quodcūq; solueris, in indulgentijs includat thesaurum Christi, & non etiam in omnibus alijs solutionibus, cum sit eadem autoritas, eadem uerba, eadem sententia in illis.

Soluere puenias nō dicit apertionem thesauri meritorū christi

Quarto, si soluere per clauem in uenijs dandis, importat apertionem & effusionem thesauri ecclesiæ, ergo per oppositum, ligare importabit collectionem & inclusionem thesauri eiusdem. Sunt enim contrariæ potestates, & contrariorum operum. Sed nusq; & nunq; est usus colligēdi aut includendi hunc thesaurum, & tamen si solutio & effusio est, etiam inclusionem esse necesse est; cū utrunq; donatum sit ecclesiæ, nec frustra, aut tunc donatum. Ergo sicut ligare intelligitur sine collectione thesauri, debitorem facere, nec aliquid ei positue auferre; ita soluere cogit intelligi, liberū facere, sine expēsiōe thesauri positue.

CONCLUSIO LXII.

Verus thesaurus ecclesiæ, est sacrosanctum euangelium, gloriæ & gratiæ dei.

Satis incognita res est euangeliū dei in multa parte ecclesie, ideo paulo latius de illo dicendum; Nihil enim reliquit in mundo Christus, præter solum euangelium, Vnde & nihil seruis suis uocatis tradidit, q̄ mnas, talenta, pecunias, denarios, ut ex ijsipsis uocabulis thesaurorū ipsum uerum thesaurū esse ostenderet. Et Paulus dicit sese thesaurizare filijs suis. Et Christus thesaurū absconditum in agro. Et hoc ipsum quod est absconditus, facit, ut sit pariter & neglectus. Est autem euangelium secundū Apost. Rho. j. Sermo de filio dei incarnato, nobis sine meritis in salutem & pacem donato; Est uerbum salutis, uerbum gratiæ, uerbum solatiij, uerbum gaudiij, uox sponsi & sponsæ, uerbum bonum, uerbū pacis. Sicut ait Esa. xl. Quā iucundi pedes euangelizantiū, euangelizantiū pacem, prædicantiū bona. Lex uero est uerbum perditionis, uerbum iræ, uerbum tristitiæ, uerbum doloris, uox iudicis & rei, uerbum inquisitionis, uerbum maledicti. Nam secundū Apost. Lex est uirtus peccati, & lex iram operatur. Est lex mortis, ex lege enim nihil habemus, nisi malā conscientiam, inquietum cor, pauidum pectus; a facie peccatorum nostrorum, quæ lex ostēdit, nec tollit, nec nos tollere possumus. Sic itaq; captis ac tristibus, omni

Thesaur⁹ ecclie est euangeliū.

Euangelium timorem qui ex lege, fugat.

G iij noq;

Pœnas timē
tes nōdū au/
diuerunt euā/
gelium.

noq̄ desperatis, uenit lux euangelij & dicit: Nolite timere; Consolamini con-
solamini popule meus; Cōsolamini pusillanimes, ecce deus uester, ecce agnus
dei, ecce qui tollit peccata mundi, ecce qui solus implet legem pro uobis, qui
factus est a deo uobis iustitia, sanctificatio, sapientia, redemptio, omnibus qui
credunt in eum. Hoc suauissimū nūcium cum audierit conscientia peccatrix
reuiuiscit, & tota exultat in tripudio, plenaq̄ fiducia, iam nec mortē, nec ami-
ca mortis pœnarum genera formidat, neq̄ infernum; ideo, qui pœnas adhuc
timēt, nondum audierūt Christum, nec uocem euangelij, sed uocem potius
Mosi. Ex hoc itaq̄ euangelio nascitur uera gloria dei, dum docemur, non no-
stris operibus, sed gratia miserentis dei in Christo, impletam legem & impleri
nō operando, sed credendo; non deo aliquid offerendo, sed ex Christo omnia
accipiēdo & participando, de cuius plenitudine participamus omnes, & ac-
cipimus. De qua alias latius.

CONCLUSIO LXIII.

Hic autē est merito odiosissimus, quia ex primis facit nouissimos.

Stultitiā cru-
cis odio hñt
superbi.

Euangelium enim destruit ea quæ sunt, confundit fortia, confundit sapien-
tia, & redigit eos in nihilum, in infirmitatem, in stultitiam, quia docet humili-
tatem & crucem. Sic Psal. ix. Increpasti gentes & perijt impius, nomen eorum
delesti. Verum hanc regulam crucis horrent omnes, quibus placet terrena &
sua, dicentes, durus est hic sermo; ideo non est mirum, si sit odiosissimus sermo
Christi, ijs qui diligunt aliquid esse, sapientiam, potentiam, coram deo & homi-
nibus, & primi sibi uidentur.

CONCLUSIO LXIII.

Thesaurus autem indulgentiarum merito est gratissimus, quia ex
nouissimis facit primos.

Quia docet horrere pœnas, immo facit liberos a pœna, quod est solūmodo
iustorum. Nullus enim indiget indulgentijs, nisi seruus pœnarum, id est, qui
non calcat eas, contemptu superbo eis dominās, sed premitur illis & fugit eas,
sicut puer ab umbris noctis & tenebrarum; & tamē permittuntur liberi, cum
iusti etiam subiecti sint pœnis uarijs.

CONCLUSIO LXV.

Igitur thesauri euangelici rhetia sunt, quibus olim piscabantur
uiros diuitiarum.

Euangelio
quōdā pesca/
bantur uiros
diuitiarū, iā
uero diuitias
uiroꝝ.
Distichō qđ
Rhomæ legi
tur.

Sic enim Apostolus: Non quero uestra, sed uos, Et Christus: faciam uos fi-
eri pisces hominū. uerbū enim dulce trahit uoluntatē, immo facit uolun-
tatem hominis in Christū. Vnde S. Petrus in urbe pictus piscator, dicit.

Ecclesiam pro naue rego, mihi climata mundi
Sunt mare; scripturæ, rhetia; piscis, homo.

CONCLUSIO LXVI.

Thesauri indulgentiarum, rhetia sunt, quibus nunc piscantur di-
uitias uiroꝝ.

hanc

Hanc puto ex dictis claram, quia per remissiones poenarū homo non fit melior, nec trahitur plus ad deum (hoc enim solo uerbo Christi fit) cum sint uerba hominis, dantis licentiam ac relaxationem, magis quā capientis & ligantis. Quod si aliquid capiunt, certe nihil nisi pecunias, non autem animas capiūt. Non quod damnem istud negotium pecuniarum contribuendarum, immo meo iudicio uideretur, dei prouidentia id curare in isto negotio, ut cum sit uilissimum inter dona & officia ecclesiae, nec dignum in futura uita coronari, saltem in hac uita uel modica pecunia remuneret, ut nihil maneat irremuneratū, quā quā olim gratis fiebant relaxationes.

Indulgentia
hō non trahi
tur ad deum

CONCLUSIO LXVII.

Indulgentiae, quas concionatores uociferantur maximas gratias, intelliguntur uere tales, quo ad quaestum promouendum.

Indulgentia
maxia, quo
ad quaestum

Sic enim audet audax ignorantia, ut maximum uocet quod minimum est, & relinquitur tum populo iudicium & facultas recte intelligendi, ut errans credat dei gratiam hic dari. Ipsi enim non exponunt, ne sibi ipsi contradicere cogantur, aut mendaces inueniantur, quod paruum dixerint magnum.

CONCLUSIO LXVIII.

Sunt reuera minimae, ad gratiam dei & crucis pietatem comparatae.

Immo comparatae ad dei gratiam, sunt nihil & nullae, cum potius contraria operentur gratiae dei, tamē propter ignauos & pigros toleratae, ut patet ex dictis.

CONCLUSIO LXIX.

Tenantur Episcopi & curati, ueniarum Apostolicarum, Commissarios cum omni reuerentia admittere.

Quia auctoritati papali in omnibus cum reuerentia cedendum est. Qui enim potestati resistit, resistit dei ordinationi; qui autem deo resistit, ipsi sibi damnationem acquirunt. Et dominus ipse: Qui uos spernit, me spernit. Igitur licet in rebus exiguis, nihilo tamen minus, quā in magnis auctoritati cedendum. Hinc illud etiam uenit, quod & si Papa ferret iniustas sententias, timendae tamen sunt, & ut Carolus inquit Imperator: Quicquid imposuerit, quantumuis graue sit, ferendum est; sicut & experientia uidemus fieri ab ecclesia, quae certe infinitis oneribus hodie premitur, & tamen pie & humiliter fert quietam. Id tamē intelligendum est, ne quis in erroneam conscientiam ueniat, quasi ideo sint timendae iniustae sententiae, quia sint approbandae tanquā iustae ab ijs, qui debent eas timere. Cum ipsemet Pontifex aliquos decernat ab ecclesia ligari, qui tamen coram deo ligati non sunt, & cogit eos ligationem ferre, nec eis nocet talis ligatione, quia est poena tantum, & timeri debet, non autem scrupulum conscientiae facere; sicut timere debemus deum in omni alia uiolentia, etiam prophana, & non per contemptum superbe reluctari. Ita & onera sunt ferenda, non quod recte fiant, & approbanda sint, sed ut flagella a deo inflicta & humiliter portanda. Quare sententiae iniustae & onera sunt timenda, non propter illud

Pōtificis auctoritati deferendum quālibet graui onera, uti solet, iposuerit.

Excōicatio timeri debet, non tñ scrupulum i cōscia facere, & tāquā flagellū ferenda, nō tñ approbanda.

uerbum, Quodcumq; ligaueris: sed propter illud generale præceptū: Esto con
sentiēs aduersario tuo in uia. Et illud: Qui te percusserit in maxillam dexterā,
præbe ei & sinistram &c. Et Rho. xij. Non defendētes uosmetipsos &c. Si em̄
hoc esset consiliū (ut multi etiam Theologi uidentur errare) tunc liceret ea
dem libertate resistere Papæ in suis oneribus & sententijs iniustis, qua Turcæ,
uel alijs aduersarijs: sed nullis profus est resistendum, licet nō sit eorum opus
approbandū, ne sit error in consciētia. Sed hæc materia necessaria ualde, aliud
tempus & opus postulat.

CONCLUSIO LXX.

Indulgentias
ultra cōmissi
onem ma
gnificiunt.

Sed magis tenentur omnibus oculis intendere, omnibus auribus
aduertere, ne pro cōmissione Papæ illi sua somnia prædicent.

Probatissima est regula illa iuristarum, Papam in omnibus concessionibus
sic agere, ut nulli alteri præiudicet, nisi id faciat expressa mentione, & plenitu
dinis potestate, ut docet quoq; mos Curia atq; stilius. Quare certissimum est,
quod dans indulgentias, uult eas esse nihil plus q̄ indulgentias, neq; aliquid
ualere, q̄ quod natura sua ualent; permittit autem ualere, quātum ualent, con
tentus quod dederit, nusq; enim declarat ualorem earum. Hæc est commissio
Papæ. At nostri præcones ultra procedunt, & non solum sese iactant per pul
pita, quod sint Papæ, quos rectius pappos alij putant: Verum & nomini con
iungunt officium tam Papæ q̄ ecclesiæ: ac nobis uelut e coelo statuunt & pro
nunciant cum fiducia quid sint, immo longissime ultra q̄ sint, & esse unq; pos
sunt indulgentiæ, ut uel ex libro suo potest probari nouissimo. Horū itaq; som
nia tenentur Episcopi prohibere, ne sinant lupos intrare ouilia Christi: sicut ex
presse præcipitur lib. v. de pœ. & re. c. Cū ex eo. Et Cle. eodē. c. Abusionibus.
ut nihil permittant populo proponere, q̄ quod in eorum literis continetur.

CONCLUSIO LXXI.

Contra ueritatem Apostolicarum ueniarum qui loquitur, sit ille
anathema & maledictus.

Quia & si res parua sit ueniarum largitio, respectu gratiæ dei, & ad tantum
boatum prædicantium eas, tamen contra potestatem superbe agit, qui contra
dixerit, ideo merito maledicetur: cum obedientia ecclesiastica ea sit mirabilior,
quo etiam in uilioribus suo sensui cedit, & humiliatur. Quæ autē sit ueritas
indulgentiarum, satis hucusq; est disputatum, & adhuc expecto determinatio
nem ecclesiæ, nisi quod certum est, eas esse relaxationes tantum temporalium
pœnarum, quæcūq; tandem illæ sint. Relaxatio uero pœnarum (ut dixi) uilius
est donum, quod ecclesia donare potest, præsertim si eam donet ijs, quibus cul
pam remiserit. Remissio uero culpæ est maximum omnium, cum sancto euang.
gelio, quod illi non ita curant, aut certe ignorant.

Culpæ remis
sio & euang.
supra indul
gentias præ
dicanda.

CONCLUSIO LXXII:

Qui uero contra licentiam & libidinem uerborum concionatorū
ueniarum, curam habet, sit ille benedictus.

Sic enim

Sic enim hodie habet uidua Christi, sancta ecclesia, ut omnibus omnia liceant, & prefertim THEOLOGIS SCHOLASTICIS; inter quos inuenire est, qui ueras etiā sententiās damnent, nulla causa nisi quia ex suo fonte non prodierunt; ipsis tamen licet asserere, quod deus peccatum facit, deus est causa mali culpæ, & multa alia, quæ si quis poeta uel orator (ut uocant) aut græce, latine, hebraice doctus diceret, omnium hæreticorum pessimus fuerit; sed id maius damnum. Tantum est crimē, si quis Christianus Turcis arma deferat, aut Rhomam petentes impediatur, aut literas Apostolicas uiolauerit, ut nulla unquam data sit facultas, illa remittēdi, etiā si plenissima plenissimarum daretur, sed sibi reseruat sedes Apostolica; tam sancte tunc agebat ecclesia, & seruatīs dei mandatis primum, etiā tam parua uoluerit, tanto rigore coercere, nondum enim erat illa Lerna & Tartarus Simoniarū, libidinum, pomparum, cædium, reliquarumque abominationum in ecclesia. At si illa ita rigide coercentur, quod tandem putamus rigore sunt coercendi, qui non Turcis, sed dæmonibus offerunt, non quæcunq; sed nostra propria arma, id est, uerbum dei, dum illud suis somnijs contaminant, & (ut Esa. solet loqui) conflant in Idolum per spiritū suum, ut sit non instrumentum, quo trahatur anima, sed seducatur in falsas opinionones. Ad hoc uitium passim ita licet, ut uitiosissimus sit, qui non uirtutem & meritum meritorum existimet a quocunq; factum fuerit. Sic & beatus Hieronymus queritur, scripturam omnibus patere, non ad discendum, sed ad lacerandum. Deinde, si qui euntes Rhomam impediunt, adeo peccant, quid illi, qui euntes in cælum impediunt, non solum pestilentibus doctrinis, sed etiā corruptissimis moribus. Et illi, qui non literas Apostolicas, sed diuinas uiolant, quo ibunt; clauem scientiæ tulerunt, ipsi non intrant, & introeuntes prohibent. An ista portenta sunt forte maiora & peiora, quæ ut in die Cœnæ legantur & reseruentur; Sed legantur solum in cælo, & nunquam remittantur.

Theologi scholastici ueritatē damnant, quia non ex eorum fontibus fluxit.

O dñi Theologi redite tã de ad bonã mentē, & purũ Christum docere non hoim sōnia.

Benedictione itaque digni, qui nituntur purgare scripturas sanctas, & elucidare ex tenebris opinionum & humanarum rationum, quibus prope facti sumus Pelagiani sensu, & Donatistæ opere. Sed hæc alias.

Repurgatores scripturæ bñdicti sunt.

CONCLUSIO LXXIII.

Sicut Papa iuste fulminat eos, qui in fraudem negocii ueniarum quacunq; arte machinantur.

Iterum dico sicut prius (quicquid sit de intentione personali summi Pont.) potestati clauium humiliter cedendum & fauendum est, nec temere contranitendum; dei enim potestas est, quæ siue per usum, siue ab usum agatur, debet timeri, sicut omne aliud opus ex deo, magis autem illa.

Ptati clauium cedendū humiliter.

CONCLUSIO LXXIIII.

Multomagis fulminare intendit eos, qui per ueniarum prætextum in fraudem sanctæ charitatis & ueritatis machinantur.

Quantumcunq; enim potestas honoranda est, non ideo tam ignaui esse debemus, ut ab usum eius non reprobemus, aut non resistamus. Sic enim omnes sancti, potestatem seculi, quam etiā dei uocat Apostolus, sustinuerunt & honorarunt.

norarunt

notarunt, etiam in medijs poenis & torturis, quas illa inferebat, sed tamen constanter eius abusum detestabantur. Et non ideo sustinuerunt, quia illi recte uerentur potestate persequendo, sed reliquerunt illis conscientiam malefacti, & per mortem secum traxerunt testimonium, & confessionem innocentiae, sicut B. Petrus ait: Nemo patiatut sicut fur &c. Ita si ecclesia uel pontifex aliquē priuauerit cōmunionē fidelium, sine causa, debet id sustinere, & potestatem non damnare; sed nō debet ita timere, ut approbet quasi benefactum sit, sed potius mori in excōmunicacione, non est enim excōmunicatus, nisi errante clauē, cuius errorem si approbet petens absolui, iam peius errat; clauem honoret & ferat, errorem non probet.

Excōmunicatio
papae sine cā
timeatur, nō
approbetur.

Venias non
sunt gratiae
dei.

Igitur fulminandi sunt, qui ita uenias praedicant, ut eas gratias dei uideri uelint, hoc est enim contra ueritatem & charitatem, quae sola talis gratia est. Multoq; melius erat, nullas esse usquam indulgentias, q̄ tales opinioēs in uulgum seminari; quia sine indulgentijs possumus esse Christiani, sed talibus opinioē nibus non possumus esse nisi haeretici. Certum est autem, quod summus Pontifex uel credit uel debet uelle esse in populo, primum mutua charitatem & misericordiam, aliaq; praecipua dei in illo florere, ac sic donat indulgentias. Nūc uero fallitur, quia charitas & misericordia & fides prope extincta est, nedum refriguit apud nos. Hoc enim si sciret, omisis uenijs id ageret, ut populus primum ad mutua charitatem rediret. Ita testor ego dominum Iesum, quod populus magna ex parte (alia putant ex omni parte) ignorat, quod opera charitatis meliora sunt q̄ uenias, credit potius sese nil melius agere posse, q̄ uenias redimere. Et huius haeretice & pestilentis opinioē nullum habet correptorem aut fidelem magistrum, sed potius per pompas istas buccinas instatissimos autores.

Pontifex ui
detur nescire
extinctā fidē
alioq; daret
tū indulgen
tias, p̄ ea red
integranda.

CONCLUSIO LXXV.

Opinari uenias papales tantas esse, ut soluere possint hominem, etiam si quis per impossibile dei genitricem uiolasset, est insanire.

Mariae uirgi
ni si quis itu
lisset stuprū,
is per indul.
recuperabit
gratiam.

Pctā magni
ficanda a p̄
dicatore.

Euangelium
cū apparatu
praedicandū

Coactus sum insanos uocare, qui talia opinantur, ac uenia nobis a diua uirgine est petēda, quod talia dicere & cogitare cogimur, nec patuit uia, qua hanc necessitatem uitaremus. Nescio quo diabolo operante factum sit, ut populus istum rumorem ubiq; spargeret, siue id uere ita dictum est, siue ita intellectum a populo. Ego quidem & si constanter asseratur a multis, & magni nominis hominibus, ita esse praedicatum in multis locis, potius tamen mirabar, q̄ credebam, sed auditu fuisse falsos existimabam. Ideo nolui in hac conclusiōne ullum cōcionatorē taxare, sed uulgū monere, qui talia opinari cōepit, quae forte nullus dixisset; siue em̄ illi dixerūt, siue nō, mea nō refert, donec certior fiam. Opinio tamē illa pessima, undecūq; orta fuerit, detestanda & damnanda. Verūtamen non mirum fuerit, tale quid a populo fuisse intellectū, quādo audit, magna & horrenda peccata, quodammodo leuissima existimari, propter magnitudinē gratiarum. Vera & euāgelica praedicatio est, peccata quoad fieri potest magnificare, ut homo ad timorem & legitimā poenitentiam ueniat. Deniq; quid prodest propter uilissimā poenarum remissionem, tot auxesibus tonare, ad extolendas uenias, & propter saluberrimam crucis sapientiam uix mutire? immo quomodo id non noceat simplici uulgo, qui tantum solet aestimare uerbum quāto fuerit gestu & apparatu praedicatū? At euangelium nullo, uenias omni apparatu

paratu proferunt, scilicet ut uulgus euangeliū nihil uenias omnia credat esse. Mirum tamen est, cum audeant clamare, homicidia, latrocinia, libidinē generis omnis, blasphemias in uirginē Mariā & deū, facilia, ut his uenijs remittantur, cur non etiam illa leuiora remitti clament, quæ in Bulla cœnæ referuantur? Pontifex nō remittit; uide ergo forte ne & illa non remittat, aut saltem nō tam facile remittat, quæ multo sunt illis grauiora.

Bulla q̄ legitur
in cœna dñi
Rhoma.

CONCLUSIO LXXVI.

Dicimus contra, quod ueniæ papales, nec minimum uenialium peccatorum tollere possunt, quo ad culpam.

Hanc Meosin non posuissē, nisi uoluissē præcedentis conclu. opinionē detestabilem facere. Patet autem, quod nulla culpa remittitur, nisi a solo deo. Ideo nec illa magna per facultates remittuntur, sed declarantur remitti, & eorū pœna remittitur. Hæc dico secundum illorum sententiā; Mea autem patuit superius satis. Verum hic morandum fuisset in ueniali peccato, quod ita uile scit hodie, ac si nullum pene sit, & timeo cum magna multorum perditōe, qui secure stertunt in peccatis, ubi non uiderint sese crimina cōmittere. Ego id fateor, donec legi scholasticos doctores, non q̄ intellexi, quid & quantum esset ueniale peccatum; an ipsi intelligant, nescio. Id breuiter dico, qui non assidue sic timet & agit, ac si mortalibus peccatis plenus esset, uix unquā saluabitur, quia dicit scriptura; Non intres in iudicium cum seruo tuo domine; nam nō solum uenialia, quæ nunc passim uocant, sed etiam bona opera nō possunt iudicium dei sustinere, sed egent ignoscente misericordiā. Quia nō ait; Non intres in iudicium cum hoste tuo, sed cū seruo & puero tuo, qui seruit tibi. Iste ergo timor doceret misericordiam dei suspirare, & in eam confidere; ubi ille deest, incipimus confidere in conscientiam nostram, magis q̄ in misericordiam dei, dum nihil criminis nobis consci sumus fecisse, & n̄ in horrendū cadent iudicium.

Bona opera
non possunt
sustinere iudicium.

CONCLUSIO LXXVII.

Quod dicitur, nec si S. Petrus modo papa esset, maiores gratias donare posset, est blasphemia in sanctum Petrum & Papam.

CONCLUSIO LXXVIII.

Dicimus contra, quod etiam iste & quilibet Papa habet maiores scilicet euangeliū, uirtutes, gratias curationū &c. ut prima Corin. xii.

Quia in potestate & obedientia Papæ sunt omnes, qui ista habent in ecclesia, quos potest mittere quo uolet, etiā si ipse personaliter nō haberet, ut nō dicam quod bulla cœnæ, adhuc nō est remissa cū suis casibus. Adhuc maior esset gratia summi Pont. si has omnes facultates gratis donaret omibus Christianis, qui eis egerēt. Deinde si sublati canonibus onerosis, libertatē populi Christiani restitueret, & tyrannides officiorum, ac Simonū exploderet. Sed hæc nō sunt forte in potestate eius, inualuit enim inimicus, & princeps puinciarū facta est sub tributo; dextera dñi faciet hanc uirtutē, si id digni fuerimus impetrare.

Canōes onerosos Pont. deberet tollere.

CONCLUSIO LXXIX.

Dicere crucem armis Papalibus insigniter erectam, cruci Christi æquiuale, blasphemia est.

Qua

Cruce Christi
cū cruce idul-
gentiarū ma-
le comparatur

Qua fronte sint hi homines, quis nō uidet? quid nō audeat, qui talia audet? His credendae sunt animae Christi sanguine redemptae. Christi crux uiuificat totum mundū occiso peccato, crux illa armata largit̄ quāsdā poenas remitti, & sic sunt aequalia, poena aeterna & temporalis. Sed quid persequar portenta oīa, quae ex tali sermone sequunt̄, quae nec caelū possit sustinere, ut proferantur.

CONCLUSIO LXXX.

Rationem reddent episcopi, curati & theologi, qui tales sermones in populum licere sinunt.

Indulgentia
riorū sermo-
nes timenda

At timetur potestas ecclesiae, deniq; errores & offensiones hodie factas in se dem Rhomanā, uindicant̄ gemino gladio, sed nunquid ideo tacendū? Nolite timere eos qui occidunt corpus, animā autē non possunt occidere; qui me confessus fuerit corā hominibus, cōfitebor & ego eū coram patre meo. Verum id ego uehemēter admiror, quisnam illam glossam inuenit primus, quod duo gladij significant, unū spiritualē (non ut Apostolus uocat, scilicet gladiū spiritus, uerbū dei) alium materialē, ut sic Pōtificem utraq; potestate armatū, nobis nō patrem amabilē, sed quasi tyrannum formidabilē faciant, dum nihil nisi potestatem undiq; in eo uidemus.

Duo gladij
falsē interpre-
tantur.

Papā tyrānū
faciunt.

Bella pmo/
uent. glossae
Theologorū

Et ista est fidelissima glossa, super patrū decreta, in quibus tam rigide prohibētur clericis arma. Hic uide, num deus iratus, uidēs quod pro gladio spiritus & euangelio, dilexerimus intelligere ferrū, iustissime nobis fecit, ut daret gladiū, quē uoluimus, & auferret quē noluimus. Ita ut nusq; in mundo fuerit crudelior strages bellorū, q̄ apud Christianos. Rursum, uix neglectior sacra scriptura, q̄ apud Christianos. En tibi gladiū quē uoluisti. O glossa uel tartaro digna. Adhuc tñ sumus saxei, ut irā dei nō intelligamus. Cur quāso illud amabilissimū ingeniu, nō etiā duas clauas, pari uidelicet subtilitate interpretat̄, ut una sit diuitiarū mundi largitrix, altera uero diuitiarū caeli? & quidē de altera satis plana est sententiā, quia secundū cōcionatores ueniarū, ipsa caelum assidue aperit, & exundat diuitias Christi; sed alterā nō potuit sic intelligere, sciēs uo-
raginē rapacissimā diuitiarū in ecclesia. Non em̄ expedit ecclesiae & patrimonio Christi, ut tāta liberalitate diuitias mūdi, quāta pfundit diuitias caeli; ideo altera clauis est clauis scientiae, cui si adderet̄ alter gladius, q̄ est gladius scientiae apostolicae, diceret: In ijs omnibus nondū est auersus furor domini, adhuc manus eius extenta, scilicet, quia res est mire molesta sacras literas meditari, q̄bus instructi (secundū Apostolū) destrueremus munitiones, & omnē altitudinem

Hæretici cō-
burūtur, nō
extirpantur
hæreses.

extollentē se aduersus scientiā dei. Compendiū illud laboris nobis placet, ut nō hæreses, aut errores destruamus, sed hæreticos & errantes concrememus, ducti scilicet meliore consilio Catonis, q̄ Scipionis in Carthagine uastanda, immo contra uoluntatē spiritus, qui scribit, ideo relinqui in terra promissiois Iebuseos, & Cananæos, ut filij Israel discerent bellare, & habere cōsuetudinē bellandi. Quod si sanctus Hieronymus non decipit me, puto de bellis hæreticorū prafiguratū, uel certe Apostolus sit dignus fide, ubi dicit, oportet hæreses esse, at nos, nequa q̄, sed oportet comburi hæreticos, ac sic radicē cū fructibus, immo zizania cū tritico euellere. Quid hic dicimus, nisi qd cū lachrymis dño dicimus, Iustus es domine, & rectū iudiciū tuū: quid em̄ aliud meremur? Atq; hæc ideo quoq; cōmemoro, ne Pighardi, uicini nostri, hæretici, infelix popul^{us} qui

qui foetore Rhomano gaudet, sicut Phariseus super publicanum, non autē cōpatitur: ne inquam, illi nos crederent nescire uicia, & labes nostras, & immensum aduersus nostram miseriam superbirent, si nos ista tacere & approbare uideremur. Scimus heu nostrum casum, & dolemus, non autē sicut haeretici fugimus, & semiuuium trāsimus, tanq̄ alienis peccatis pollui timeremus. Quo furioso timore illi sic timent, ut non pudeāt gloriari, sese ideo fugere, ne polluantur. Tanta est charitas. Nos uero quo miserius laborat ecclesia, eo fidelis assistimus & accurrimus, flendo, orando, monendo, obsecrando. Sic em̄ charitas iuberet, alterum alterius onera portare; nō sicut haeticorum charitas facit, quae solum cōmoda quaerit alterius, ut potius portetur, & nihil molesti sustineat a peccatis aliorum. Quo modo, si Christus uoluisset facere & sancti eius, quis fuisset saluus factus?

CONCLUSIO LXXXI.

Facit haec licentiosa ueniarum praedicatione, ut nec reuerentiam Papae, facile sit etiā doctis uiris redimere a calumniis, aut certe argutis questionibus laicorum.

Et si amici mei, me haeticū, impium blasphemū, iam multis diebus clamēt, quod ecclesiam Christi, & scripturas sanctas non teneam catholico sensu. Ego tamē fretus conscientia mea, credo eos falli, me uero diligere ecclesiam Christi & decorem eius. Qui autem me iudicat, dominus est, licet nihil mihi conscius sim. Et ideo istas positiones omnes coegit me ponere, quod uiderim alios falsis opinionibus infici, alios per tabernas ridere, & sanctū sacerdotium ecclesiae manifeste ludibrio habere, occasione tam effuse licentiae praedicandarum ueniarū. Non erat uulgus laicorum ampliore occasione, in odia sacerdotum excitandū quod iam a multis annis propter auaritiam & pessimos mores nobis offensum (heu solo timore poenae) honorat sacerdotium.

Indulgentiarū occasione in risum uenit sacerdotium.

CONCLUSIO LXXXII.

Cur Papa non euacuat purgatorium, propter sanctissimam charitatem, & summam animarum necessitatem, ut causam omnium iustissimā si infinitas animas redimit propter pecuniam funestissimā, ad structuram Basilicae, ut causam leuissimam.

Purgatoriu cur Papa non euacuet.

Hanc quaestionem non papa, sed quaestores excitant, quia ut supra dixi, nusq̄ legitur summi pontificis super hac re ullum decretum, ideo respondeant illi ad eam, qui suscitauerunt. Ego ad omnes istas quaestiones uno uerbo responderim quantum pro Pontificum honore fieri potest, uidelicet, quod nemo eos informat rei ueritatem, & frequenter fit, ut male narrantibus, male concedant.

CONCLUSIO LXXXIII.

Cur pmanēt exequiae & anniuersaria defunctorū, & nō reddit, aut recipi pmittit bñficia p illis instituta, cū sit iā iniuria p redēptis orare.

Anniuersaria seruatur etiā si aīe euolant quod est illusio, & techna sacerdotum

Multos scio ista quaestione fatigatus mecū, & multis euasiōibus frustra a nobis la

H bis la

bis laboratum, diximus etiam, si euolarent animæ, tum officia instituta pro illis iam in laudem dei cederent, sicut fit, dum pueri & infantes decedunt. Alius aliter sed nullus fecit satis. Tandem coepi disputare, & negare illorum sermones esse ueros, ut uel sic elicerem tandem a doctioribus, quid hic respondendum foret.

CONCLUSIO LXXXIII.

Indulgentiæ
uenales pecu-
niæ causa cõ-
ceduntur, &
nõ ppter pie-
tatem.

Quæ illa noua pietas dei & papæ, quod impio & inimico ppter pecuniam concedunt animam piã & amicã dei redimere, & tamen propter necessitatem ipsiusmet piæ ac dilectæ animæ non redimunt eam gratuita charitate.

CONCLUSIO LXXXV.

Cur Canones pœnitentiales re ipsa & nõ usu, iam diu in semet mortui, & abrogati, adhuc tamen pecuniis redimuntur per concessionẽ indulgentiarum, tanquam uiuacissimi.

CONCLUSIO LXXXVI.

Cur Papa, cuius hodie sunt opes opulentissimis Crassis crassiores, non de suis pecuniis magis, quã pauperum fidelium, struit unam tantum Basilicam sancti Petri

Fabrica, s. Pe-
tri est præte-
xtus impudẽ-
stior.

Ad hanc quidẽ & similes ego dico, non est nostrum iudicare uoluntatem Papæ, sed tantummodo ferre, etiam si quando fuerit iniquissima, ut supra dixi. Verũ monendus tamen est, & præcones ueniarum, ut non detur tam manifesta occasio populis loquendi, sicut olim Heli sacerdos fecit, ut propter filios suos, homines detraherent sacrificio domini. Si tamen mens Papæ unquã fuit, ecclesiã S. Petri tot pecunijs corrasis ædificari, & nõ potius eorum, qui facilitate eius, in suũ lucrum abutuntur. Non est necesse literis tradere, quid passim de structura illa fabulentur; det dominus ut mentiar, non diu poterit ista exactio prospera esse.

CONCLUSIO LXXXVII.

Quid remittit aut participat Papa iis, qui per contritionem perfectã ius habent plenariæ remissionis & participationis?

Culpe remis-
sionem p clau-
es, ignorãt.

Hæc inde uenit, quod multi etiã Iuristę nescire se dicant, quid sit remissio culpe per claues, de qua supra meum sensum dixi.

CONCLUSIO LXXXVIII.

Qui adderetur ecclesiæ boni maioris, si Papa sicut semel facit, ita ceteris in die cuilibet fidelium, has remissiones & participationes tribueret?

Hic mire mira, alij cõmunẽ thesaurum fingunt, qui per indulgentias augeant. Et ideo si homo septies in die remissionẽ plenariã obtinet, ut in urbe potest fieri, tanto plura bona cõsequetur. si sibiipsis contrarij sunt, quod indulgentiæ sint expen-

expansiones thesauri secundū eos, ergo non collectiones. Alij iuxta diuisionē Remissio pec-
continui in infinitū, remitti putant peccata; sicut diuiditur in semper diuisibilia catorū p idul-
signū, ita remittuntur peccata, semper remissibilia ulterius, licet semper minora gentias fit iu/
siant. Ego fateor me nescire quid dicam. xta diuisionē
continui.

CONCLUSIO LXXIX.

Ex quo Papa salutē quærit animarū p uenias magis quā pecunias,
tur suspēdit literas & uenias iā olim concessas, cū sint æque efficaces:

Hæc maxime omnīū urit & displicet, & fateor magna cum specie, illa enim Indulgentiæ
suspensio, unica est causa, quod uilescunt indulgētiæ. Itaq; ego nō possum ne- ueteres suspē-
gare quidem, quod omnia ferenda sunt, quæ pōtifex facit, sed doleo, quod non dūtur, qm̄ no/
possum optima esse probare, quanq; si de mēte pontificis, sine intermedijs ope uæ adueniūt
rarijs mercedū, dicendū esset, optima de illa presumenda dicerē, breuiter & cum mirū si nō p
fiducia loquendo, Ecclesia indiget reformatione, quod non est unius hominis pter quæstū
Pontificis nec multotū Cardinalium officiū, sicut probauit utrunq; nouissimū
conciliū, sed totius orbis, immo solius dei. Tempus autē huius reformationis
nouit solus ille, qui condidit tempora, Interim uitia tam manifesta negare non
possumus, clauēs sunt in abusu & seruitute auaritiæ & ambitionis, & gurges ac
cepit impetū, non est nostrum remorari eum, Iniquitates nostræ respondēt no/
bis, & onus est unicuiq; sermo suus.

CONCLUSIO XC.

Hæc scrupulosissima argumēta Laicorum, sola potestate compesce Laicorū arg.
re, nec reddita ratione diluere, est ecclesiā & Papam hostibus ridendos tyrānide, nō
exponere, & infelices Christianos facere. ratione dissol-
uuntur.

Sic em̄ ex malo fit peius, dum terrore compescuntur, quanto rectius docere/ mur, hāc irā dei intelligere, & pro ecclesia orare, & talia tolerare in spe futurae re-
formatiōis, q̄ dū tā manifesta uitia uolumus cogere, uirtutes uideri, peius irrite Indulgentiis
mus, Siquidē nisi nos mereremur uexari, deo nō pmitteret solos hoies in ecclia ita diuexari
dominari, daret nobis pastores secundum cor suū, qui nobis pro uenijs darent merentur pec-
tritici mēsuram in tempore suo. Nunc autē etiā si sint boni pastores, tamen non cata nostra,
possunt ad officium suum uenire, tanta est ira furoris domini.

CONCLUSIO CXI.

Si ergo ueniæ secundum spiritum & mentem Papæ prædicarentur,
facile illa omnia soluerentur, immo nulla essent

Quomodo? scilicet, si, ut sunt, solum remissiones pœnarum, non meritoria, Indulgentias
ac infra bona opera habendæ, nō fuisset ullus unq; commotus, aliquid de ijs nimis extolle-
dubitare, nunc propter sui nimiam magnificationem, suscitant quæstiones in do extinguit
solubiles, in earum propriam uilificationē. Mens em̄ pontificis non potest esse
alia, q̄ quod indulgentiæ sunt indulgentiæ.

H ij Valeant

CONCLUSIO XCII.

Valeant itaq; omnes illi Prophetæ, qui dicunt populo Christi, *pax pax, & non est pax.*

CONCLUSIO XCIII.

Bene agant omnes illi Prophetæ, qui dicunt populo Christi, *Cruz cruz, & non est cruz.*

CONCLUSIO XCIII.

Exhortandi sunt Christiani, ut caput suum Christum per pœnas, mortes, infernosq; sequi studeant.

CONCLUSIO XCV.

Ac sic magis per multas tribulationes intrare cœlum, quã persecutionem pacis, confidant.

Satis supra de cruce & pœnis dictum est, hodie rarus sermo.

AD CANDIDVM LECTOREM
ET ERVDITVM.

Excusatio
cur Summo
Pontifici in-
scripsit.

Non tibi hæc ædita existimes erudite & candide lector, quanq; quid opus hoc monitorio: quasi timeam Ciceroniana hæc tibi usum iri, tu pro genio tuo habes aliunde, quod legas, me oportuit, cum mei similibus, nostra, id est, rudia & barbara tractare. Sic placitum fuit in cœlo. Nec ausus fuisset nomen summi Pontificis, his meis bullis appellere, nisi uisidisset amicos meos, illius terrore q; maxime confidere: deinde, quod summi Pontificis peculiare sit officium, ut debitorem agat, sapientibus & insipientibus, Græcis & Barbaris. Vale.

DECLARATIONVM DISPVTATIONIS DE
uirtute indulgentiarum reuerendi patris, ac sacre
theologiæ doctoris Martini Luthe-
rij, ad Leonem x, Pon.
Max, Finis.